

Urban Overview 2

•
Urban
Activiteitenverslag
2021

Woord vooraf

Brussel, hoofdstad van België en van Europa, ambitieus en bruisend gewest, meest multiculturele stad van Europa en tweede meest kosmopolitische stad ter wereld, is een ware mozaïek van cultuur en architectuur, die een sterke persoonlijkheid uitstraalt.

Brussel staat nooit stil. Brussel past zich aan, wordt beter en vindt zichzelf telkens opnieuw uit in het licht van de snelle bevolkingsgroei en de ongekennde klimaatproblematiek. In deze Urban Overview worden enkele van de belangrijkste projecten belicht waar de teams van Urban in 2021 hun schouders onder hebben gezet en die er mee voor zorgen dat het gewest een rijke en levendige leefruimte wordt voor de hele bevolking. Brussel beschikt over een buitengewoon potentieel. Het gewest, Urban en tal van andere actoren zetten zich elke dag in om de huidige positieve dynamiek van de stad te bestendigen, de architecturale kwaliteit te verbeteren, de stad te verdichten en leefbaar te houden, de duurzame economie aan te moedigen, de gezelligheid en het buurtkarakter die zo eigen zijn aan Brussel te versterken, het behoud van de onschatbare rijkdom en diversiteit van het Brussels erfgoed te garanderen, de openbare ruimten te ontwikkelen en de groene ruimten in stand te houden, zorg te dragen voor onze natuurlijke rijkdommen, de participatie van burgers aan te moedigen en de creativiteit te stimuleren.

We staan voor een collectieve uitdaging.

Urban. Architecture and culture for the city.

Urban lanceert het tweede nummer van Urban Overview, een nieuw magazineconcept, bedacht en ontworpen om het activiteitenverslag van de administratie nog boeiender en dynamischer te maken. Veel leesplezier!

Bij Urban komen we niet alleen op voor het erfgoed van gisteren, maar willen we ook aan het erfgoed van morgen bouwen.

In 2021 heeft Urban zich verder weten te ontwikkelen als expertise- en referentiecentrum inzake architectuur, stedenbouw, erfgoed, stadsvernieuwing, regelgeving en documentatie, met altijd de dienstverlening aan de burgers in het vizier, alsook de actieve deelname aan de ontwikkeling van het gewest.

Net als in 2020 kregen in 2021 tal van projecten een concrete invulling en werd er veel vooruitgang geboekt, in het bijzonder op het vlak van administratieve vereenvoudiging en digitalisering. Urban heeft immers, samen met zijn partners, de evolutie van MyPermit voortgezet, het revolutionaire proces van de digitalisering van de stedenbouwkundige vergunningen.

Urban heeft zich ook verder ingezet voor zijn ruimtelijke ordeningsopdrachten, door te waken over de toepassing van de goede ruimtelijke ordening, bij de analyse van zowel de stedenbouwkundige vergunningen als de stadsvernieuwingprojecten, om zo een bijdrage te leveren aan de ambitie om van Brussel een duurzame en resiliënte stad te maken, door voortdurend de economische, sociale, erfgoed- en milieuaspecten op te nemen in de projecten.

Zo kon Urban in 2021 opnieuw een essentiële rol spelen bij het sensibiliseren en informeren van het publiek. De teams hebben immers tal van culturele acties en didactische tools op- en voortgezet om het Brusselse beleid inzake architectuur en stedenbouw meer onder de aandacht te brengen.

Ik wil dan ook graag een woord van waardering uitspreken voor het werk van onze teams die enorm veel tijd en energie blijven steken in de uitvoering van onze vele opdrachten, en dagelijks met inzet, veerkracht en professionalisme betrokken zijn bij de evolutie van ons Gewest.

Ik ben dus trots om u via deze publicatie een overzicht te bieden van de vele verwezenlijkingen van de Urban-medewerkers in 2021.

- Bety Wagnine,
directrice-generaal van Urban

Portret:
Thomas Ost © urban.brussels

URBAN.BRUSSELS

urban.brussels (Urban) is de overheidsdienst die voor heel het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het gewestelijk beleid op het vlak van stedenbouw, cultureel erfgoed en stedelijke herwaardering uitvoert.

Urban wordt gedreven door uitmuntendheid en kwaliteit. Zijn ambitie bestaat er dan ook in het erfgoed van gisteren in de kijker te plaatsen en het erfgoed van morgen op te bouwen. Urban is een essentiële speler voor het stadslandschap en draagt bij tot de ontwikkeling van het culturele en architecturale beleid in Brussel.

Om onze doelstellingen te bereiken, maken we een erezaak van de transversaliteit van onze activiteiten en diensten, omdat we via interne en externe uitwisselingen een referentie-instituut en een expertisecentrum willen worden voor alle domeinen waar wij ons op toeleggen.

Voor de ontwikkeling van deze transversale strategische visie moeten we ook anticiperen op de evolutie van de activiteiten van Urban als gevolg van veranderingen in de wetgeving en in onze manier van leven. Urban onderstreept aldus het belang van de stedelijke problematiek als bron van essentiële antwoorden op de ontwikkeling van het gewest.

- Sarah Lagrillière,
adjunct-directeur-generaal van Urban

① STEDENBOUW

Urban draagt proactief bij tot de verbetering van de architecturale kwaliteit in Brussel door onder meer stedenbouwkundige vergunningen te behandelen, uit te reiken en te verlengen, rekening houdend met de regelgeving en de goede ruimtelijke ordening.

De strategische thematische visie van Urban is het verdedigen, opwaarderen en creëren van een kwaliteitsvolle stedelijke omgeving voor alle Brusselaars, rekening houdend met de noodzaak om zich aan te passen aan de veranderingen en ontwikkelingen waarmee het gewest wordt geconfronteerd.

Zo dragen we bij aan de verbetering van de levenskwaliteit in de stad door de stedenbouwkundige instrumenten in de praktijk te brengen, wat aansluit bij de bepalingen van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO). Urban ziet met name toe op de correcte toepassingen van de stedenbouwkundige regelgeving en de bevordering van de goede ruimtelijke ordening door het stadslandschap te vrijwaren en te verbeteren. Verder stelt Urban publicaties ter beschikking van het grote publiek. Voor deze opdrachten is het nodig talloze synergiën te ontplooiën. Vandaar dat we transversaal samenwerken met de betrokken actoren die actief zijn op het vlak van stedenbouw, planning, stadsvernieuwing en leefmilieu.

- Thibaut Jossart,
directeur van de directie Stedenbouw

② CULTUREEL ERFGOED

Urban speelt een sleutelrol in de bescherming, het behoud, de integratie en de eerbiediging van ons gewestelijk cultureel erfgoed. Om dit erfgoed op te waarderen en een duurzaam karakter te verlenen, legt Urban zich ook toe op het identificeren, bestuderen en onderzoeken van dit erfgoed. Daarbij wordt het publiek geïnformeerd, ondersteund en begeleid.

Het is een fundamentele doelstelling voor Urban om ervoor te zorgen dat de Brusselaars trots zijn op hun stad en hun cultureel erfgoed ontdekken en koesteren. Dit betekent niet alleen dat we onze mooiste parels opwaarderen, maar ook dat we de schoonheid onthullen die onze stadsgenoten dagelijks omringt.

We zetten ons er tevens voor in de nationale en internationale uitstraling van Brussel te vergroten, en zo een sterk en gastvrij imago te verspreiden.

Het hergebruik van erfgoed is een van onze speerpuntmaatregelen in het kader van een duurzaam milieu-beleid. Urban staat achter de verbetering van de energieprestaties van beschermde gebouwen, wanneer de architecturale en erfgoedkundige beperkingen het toelaten. Het is immers essentieel dat we ervoor zorgen dat we de volgende generaties gevrijwaarde erfgoedgebouwen kunnen doorgeven die aangenaam zijn om in te verblijven en tegelijkertijd energiezuinig zijn.

- Thierry Wauters,
directeur van de directie Cultureel Erfgoed

③ STADSHERWAARDERING

Urban streeft ernaar de levenskwaliteit in Brussel duurzaam te verbeteren door een actieve stadsontwikkeling waarbij onder andere stadskankers worden bestreden, de sociale cohesie wordt versterkt en het stadsweefsel wordt hersteld. Met dit doel voor ogen draagt Urban met name bij aan de verbetering van het woonmilieu door eigenaars van privéwoningen financieel te ondersteunen.

In ons dagelijks werk streven we ernaar op een duurzame manier en met een langetermijnvisie bij te dragen tot de verbetering van de levenskwaliteit van de Brusselaars, vooral in de meest kwetsbare wijken.

Aan de hand van verschillende stedelijke herwaarderingsinstrumenten ambiëert Urban de ontwikkeling van een ideale stad met betaalbare woningen en voldoende basisvoorzieningen, een bruisende stad met culturele, sportieve en sociale activiteiten, een stad met mooie gevels en gerenoveerde historische gebouwen, een stad waar de inwoners zich veilig voelen en werk vinden.

Urban speelt een belangrijke rol door ervoor te zorgen dat de regelgeving wordt nageleefd en door als facilitator op te treden. Wij zorgen er namelijk voor dat de actoren met elkaar in verbinding worden gebracht. Wij creëren synergiën, bevorderen de informatieoverdracht, bieden administratieve, juridische of technische ondersteuning en betrekken de inwoners via burgerparticipatie.

- Philippe Piéreuse,
directeur van de directie Stadsvernieuwing

4 JURIDISCHE EXPERTISE

Urban verzet heel wat werk op het vlak van juridisch advies, interne en externe juridische ondersteuning en de opvolging van geschillen in materies die tot zijn bevoegdheden behoren, in de strijd tegen stedenbouwkundige en erfgoedovertradingen en in de behandeling van beroepsprocedures. Urban wil dus als een proactieve juridische expert in stedenbouw, cultureel erfgoed en stedelijke herwaardering fungeren.

Dankzij de deskundigheid van zijn medewerkers beschikt Urban over een ervaren en slagvaardige juridische directie die alle regelgevende aspecten van haar vakgebied beheerst. Onze opdrachten op het gebied van stedenbouw en erfgoedwetgeving zijn veelomvattend en omvatten het opstellen of aanpassen van regelgevende teksten, het behandelen van beroepen, het analyseren en verspreiden van jurisprudentie, het verlenen van advies en het opstellen van adviezen over diverse regelgevingen.

Urban heeft ook tot taak de stedenbouwkundige overtradingen in het gewest te onderzoeken, te sanctioneren en te doen naleven. Daarnaast zorgen we voor de juridische vertegenwoordiging van Urban bij Belgische en Europese instellingen en staan we in voor het beheer van het secretariaat van het Stedenbouwkundig College en het Milieucollege. Al deze uiteenlopende taken zijn gericht op het gemeenschappelijke doel van alle missies van Urban, namelijk het stedelijk landschap van ons gewest op een kwaliteitsvolle manier vorm te geven.

- Benjamin Fastré,
directeur van de directie Juridische Zaken

5 KENNIS EN SENSIBILISERING

Urban speelt ook een rol wat betreft de bewustmaking van het publiek voor zijn vakgebieden. Urban organiseert een reeks culturele activiteiten, voert onderzoeken en studies uit en spitst zich in zijn communicatie en werking toe op de opwaardering van de architecturale kwaliteit uit alle perioden (Heritage Days / Open Monumentendagen, Archiweek, Urban International Symposiums, Urban Research, Documentatiecentrum enz.).

In dit kader heeft Urban de ambitie om zich te positioneren als expertise- en referentiecentrum, als draaischijf voor nationale en internationale uitwisselingen over stedenbouw, architectuur en erfgoed, van gisteren, vandaag en morgen. Urban streeft ernaar de architecturale kwaliteit te bevorderen, de burgers te informeren en wegwijs te maken, de kernactiviteiten en de verwezenlijkingen van zijn medewerkers in de kijker te plaatsen en te waarderen.

Op het kruispunt van informeren en reflecteren neemt Urban het initiatief voor een waaier aan culturele en didactische activiteiten. Daarnaast realiseert Urban onderzoeksprojecten om zijn kennis te delen met verschillende doelgroepen.

- Stéphane Demeter et Guy Conde-Reis,
coördinatoren van de directie Kennis & Communicatie

Voor de uitvoering van zijn opdrachten doet Urban beroep op een ruime interne deskundigheid op het gebied van architectuur, geschiedenis, documentatie en regelgeving om aan de verwachtingen van zijn partners en van alle burgers te voldoen.

Urban is daarenboven meer dan een expertisecentrum dat mikt op kwaliteit en uitmuntendheid. Wij zijn een instelling met heel wat talenten die met gedrevenheid worden ingezet voor het algemeen belang om zo aan het erfgoed van morgen te bouwen.

Het stedelijke landschap vormgeven en de verwachtingen van de gebruikers inlossen, veronderstelt niet alleen een proactieve HR-benadering, maar tevens de garantie van een actiekader dat onze medewerkers in staat stelt zich te ontwikkelen en te evolueren.

- Muriel Callebaut,
directeur van de directie Personeel
en Organisatie

† Kantoren van Urban op de Kunstberg, 2020. Stijn Bollaert © urban.brussels
Portretten: Jonathan Ortegat © urban.brussels

Inhoudstafel

1	GROTE STEDENBOUWKUNDIGE PROJECTEN	12
	De heropleving van de voormalige hoofdzetel van de Royale Belge	13
	Nieuw leven voor de verdiepingen van de Noorddoorgang	17
	Wanneer zachte mobiliteit zich meester maakt van het Schumanplein	20
	Een nieuwe culturele trekpleister in de abdij van Vorst	24
	De goede plaatselijke aanleg	27
2	MYPERMIT, DIGITALISERING VAN STEDENBOUWKUNDIGE VERGUNNINGEN	32
	MyPermit, het steeds efficiëntere digitale platform	33
3	CULTUREEL ERFGOED	37
	Vrijwaring van ons erfgoed van gisteren, vandaag en morgen	38
	Ons erfgoed in een nieuw jasje	46
	Archeologie onder de loep	54
	Art nouveau in de schijnwerpers	58
4	STEDELIJKE HERWAARDERING	62
	De leefomgeving van de Brusselaars voortdurend verbeteren	63
	Een middel om de behoeften van een wijk in te vullen	68
	De banden tussen de bewoners van de wijken verder ontwikkelen	73
	De stad op duurzame wijze herinrichten	78
5	JURIDISCHE EXPERTISE	82
	'Good Living', de stad van morgen uitdenken en ontwikkelen	83
	Zich aanpassen aan stedenbouwkundige veranderingen en uitdagingen	86
	Een nieuw premiesysteem voor de renovatie van het woonmilieu	89
	Naar een noodplan voor het sociaalehuisvestingsbeleid	92
	Voor toegankelijk onderwijs en betaalbare woningen	94
6	KENNIS EN SENSIBILISERING	96
	Brussels Architecture Prize	97
	Georges Houtstont en de ornamentenkoorts van de belle époque	101
	Down in the River, een duik in het verleden	104
	archiweek, un-learning architecture	106
	Urban Summer, een festival voor hedendaagse architectuur	110
	Rechtstreekse toegang tot kennis over het gewest: wat is er nieuw?	113
	Op zoek naar het Urbaneum	116
	Dynamische landschapsatlas van Brussel	119
	Urban, onderzoeksactor	122
7	CIJFERS 2021	124

1

Grote steden- bouwkundige projecten

DE HEROPLEAVING VAN DE VOORMALIGE HOOFDZETEL VAN DE ROYALE BELGE

Geen Brusselaar bij wie nummer 25 in de Vorstlaan in Watermaal-Bosvoorde geen belletje doet rinkelen, want daar herrijst in het kader van een groot en ambitieus project de Royale Belge. Dit emblematische gebouw met bronsachtige glaspartijen, gelegen in het groenste deel van onze hoofdstad, werd indertijd gebouwd om er de verzekeringsmaatschappij Royale Belge in onder te brengen.

De met stalen balken opgetrokken constructie werd in 1970 gebouwd en is rechtstreeks geïnspireerd op de vormgeving van de Amerikaanse hoofdzetel van de onderneming John Deere, ontworpen door architect Eero Saarinen. Twee monolieten in de vorm van een Grieks kruis lijken boven een imposante glazen sokkel van twee verdiepingen te zweven. Architecten René Stapels en Pierre Dufau ontwierpen dit symbool van het architecturale modernisme van de jaren 60. Het geheel wordt omgeven door een vijver en bevindt zich te midden van een aangenaam 11 ha groot park dat door landschapsarchitecten Jean Delogne en Claude Rebold werd getekend.

Dit vernieuwende gebouw, met een hoogte van 50 meter en een oppervlakte van 54.000 m², werd in 1999 het hoofdkwartier van Axa, toen de Franse groep een fusie aanging met Royale Belge. Bijna twintig jaar lang deed het Royale Belge-gebouw dienst als AXA-site, tot het kruisvormige gebouw in 2017 in Amerikaanse handen kwam met de bedoeling dat de ambassade van de Verenigde Staten er haar intrek zou nemen. Het gebouw voldeed echter niet aan de vereisten en verplichtingen van de diplomatieke bestemming en dus werd het plan afgeblazen. De Brusselse regering liet de voormalige hoofdzetel van de Royale Belge op de lijst van beschermd erfgoed opnemen teneinde ingrijpende veranderingswerkzaamheden te voorkomen en een toekomstige herbestemming te stimuleren.

Het vermaarde Brusselse gebouw bleef geruime tijd leegstaan, maar is nu klaar voor een nieuwe bestemming. Er zit immers een luisterrijk project met een multifunctionele invulling (coworking, catering, conferentiecentrum, hotel enz.) aan te komen teneinde de wijk een nieuwe dynamiek te geven.

In het kader van de toekenning van de vergunning voor deze grootse transformatie legde Nelson Garcia Sequeira, journalist en expert in redactionele communicatie, de medewerkers van de directie Stedenbouw van Urban het vuur aan de schenen.

- N.G.S.: Nelson Garcia Sequeira
- Urban

- N.G.S.: Welke kenmerken maken van de Royale Belge een uitzonderlijk gebouw?
- Urban: In de jaren 1960 waait er onder impuls van de groeiende tertiaire sector een nieuwe wind door het Brusselse architectuurlandschap. Een modernistische

strekking zorgt voor heel wat kantoorgebouwen met bijzondere architecturale kwaliteiten en de ontwerpen getuigen van lef en vrijheid. De voormalige hoofdzetel van Royale Belge is een van die gebouwen. Het weerspiegelt dit nieuwe elan, waarbij de esthetiek de economische vitaliteit moet uitstralen. Ondanks aanzienlijke beperkingen, die verbonden zijn aan de specifieke kenmerken van de site, is de acht verdiepingen hoge

kruisvormige toren een typisch voorbeeld van dit soort architectuur. Zowel het ontwerp dat indertijd vernieuwend was, als de kolossale afmetingen of de verzorgde binnenruimten maakten het tot een model van deze typologie. De decoratie is betoverend, maar ook de ligging is verrassend, want het gebouw ligt op een zekere afstand van de Vorstlaan. Als je het domein betreedt, zie je de oranjeachtig getinte ruiten die de vijver perfect reflecteren en de indruk wekken dat het gebouw een gigantische sculptuur is, drijvend tussen de lucht en het water.

- **N.G.S.:** Het gebouw stond een aantal jaren leeg, maar eindelijk komt het opnieuw tot leven. Wat zijn de ambities van het nieuwe project?
- **Urban:** De eigenaar, Souverain 25, heeft Urban en de bouwmeester (bMa) een ambitieus project voorgelegd om de site in ere te herstellen. De directie Stedenbouw en de directie Cultureel Erfgoed hebben in overleg met de bMa samengewerkt om op de bouwkundige, stedenbouwkundige en landschappelijke kwaliteit van het project toe te zien. We stellen vast dat het project op het vlak van architectuur en erfgoed goed zit en dat geldt eveneens voor de invulling van de bestemming van het gebouw. Er wordt echt naar gestreefd dit grote gebouw een tweede leven te geven door te kiezen voor een multifunctionele benadering. Zo zullen er in de kruisvormige toren heel wat moderne kantoren (ongeveer 20.000 m²) worden ingericht. Verder komt er een gloednieuw hotel met 212 kamers, een congrescentrum en een restaurant. Het vroegere bedrijfsrestaurant wordt een fitnessclub van 4.000 m² en in het midden van de beglaasde sokkel zal een coworkingruimte worden ingericht. Ook in een binnen- en buitenzwembad is voorzien en de ondergrondse parkeerplaatsen blijven behouden.
- **N.G.S.:** De uitvoering van het project wordt een uitdaging op het vlak van architectuur en erfgoed. Welke aspecten kan je ons al verklappen?
- **Urban:** Het architecturale ontwerp, dat is toevertrouwd aan het Londense Caruso St John Architects en het Antwerpse Superstructure Architecture evenals aan de kantoren DDS+, MA2 en EOLE, die instaan voor de erfgoed- en landschapsaspecten, streeft een dubbel doel na: gedurfde keuzes aan de standaarden van onze tijd te voldoen, zonder evenwel de architecturale en oorspronkelijke constructieve logica van het gebouw te verloochenen. Hoewel het behoud van de erfgoedwaarde centraal staat in de aanpak, zullen talrijke ingrepen ervoor zorgen dat het een multifunctionele, hedendaagse plek wordt met prima energieprestaties. Concreet betekent dit een totaalrenovatie van het gebouw, van de gevels tot de binnenruimten. De naaste omgeving wordt evenmin vergeten. Even vermelden dat er in de kern van het gebouw een royale en meer open verticale circulatiezone wordt gecreëerd, zodat een flexibele en onafhankelijke toegang tot de verschillende ruimten mogelijk is. De roltrappen zullen verdwijnen en alleen de bestaande liftkokers zullen overblijven. Het gebouw zal

voldoen aan de huidige energienormen en de functionele omkeerbaarheid van het gebouw kreeg specifieke aandacht, onder meer door te zorgen voor een flexibel gebruik van de ruimten.

- **N.G.S.:** Tussen de regels door kunnen we afleiden dat er veel aandacht gaat naar de energieprestatie...
- **Urban:** Dat klopt! Wanneer mogelijk, zoals voor de restauratie van de Royale Belge, stimuleren en ondersteunen we de verbetering van de energieprestatie van geïsoleerde gebouwen. Dit is uiterst belangrijk, rekening houdend met de ecologische uitdagingen waar we voor staan. Door een globale benadering en met het nodige overleg hebben we dus rekening gehouden met dit noodzakelijke evenwicht tussen erfgoedwaarde en een optimale energieprestatie. Op die manier willen we ervoor zorgen dat we aan de toekomstige generaties beschermde erfgoedgebouwen kunnen doorgeven die niet alleen aangenaam zijn om er te vertoeven, maar ook voldoen op het vlak van energie. Voor de Royale Belge wil dit zeggen dat, bijvoorbeeld, de glaspartijen en het raamwerk allemaal worden vervangen om de bestaande problemen op te lossen en betere energieprestaties tot stand te brengen.
- **N.G.S.:** Wat betekent de heropleving van de Royale Belge voor deze Brusselse wijk en haar omgeving?
- **Urban:** De 'nieuwe' Royale Belge zal zonder enige twijfel dé spil van deze wijk worden. Het project zal in dit gebied nieuw leven inblazen en zal zorgen voor een stevige portie verscheidenheid. Deze dynamiek zal ook tot uiting komen in de naaste omgeving van het gebouw, aangezien het project ook de heraanleg van het park behelst om aan te sluiten bij de compositie en vormgeving van weleer. Ik illustreer met een aantal voorbeelden: er komen paaipplaatsen langs de vijver en er worden een buitenzwembad en een kinderbad aangelegd. Tevens zijn er 280 fietsparkeerplaatsen gepland. Op het domein zal de waterloop de Woluwe worden blootgelegd. Bovendien komt er een voetpad langs het Tenreukpark. De ambities van het project doen de geschiedenis van deze emblematische plek in onze hoofdstad ongetwijfeld alle eer aan...

Scan deze QR-code en raadpleeg de inventaris van het bouwkundig erfgoed

→ Voormalige hoofdzetel van de Royale Belge, Vorstlaan 25 in Watermaal-Bosvoorde, ingeschreven op de bewaarlister sinds 23 mei 2019, 2020.
Maxime Delvaux © urban.brussels

NIEUW LEVEN VOOR DE VERDIEPINGEN VAN DE NOORDDOORGANG

De Noorddoorgang is een typisch 19e-eeuwse winkelgalerij en past in de traditie van overdekte winkelstraten die in die periode in Brussel werden ingericht. Deze 70 meter lange en 6 meter brede doorgang werd gebouwd toen de grote lanen in het centrum werden aangelegd. De Noorddoorgang verbindt de Nieuwstraat en de Adolphe Maxlaan, op een steenworp van het De Brouckèreplein. Net zoals bij de Koninklijke Sint-Hubertusgalerijen koppelt de Noorddoorgang de utilitaire functie van voetgangerszone aan architecturale charme en commercieel belang.

De Noorddoorgang werd op verzoek van de 'Société anonyme du Musée et du Passage du Nord' ontworpen door Henri Rieck en werd in 1882 voltooid. In de galerij in eclectische stijl huisden toen een dertigtal winkels op de benedenverdieping. Op de verdiepingen werden in het 'Musée du Nord' uiteenlopende culturele activiteiten gehouden. De gevels van de galerij zijn erfgoedelementen die rijkelijk versierd zijn, onder meer met beeldhouwwerken van Joseph Berteux en Albert Desenfans. Naast zijn glazen koepel en het prachtige interieur springen in de Noorddoorgang ook 32 neobarokke kariatiden in het oog. Deze vrouwenbeelden met lange gewaden en verschillende attributen staan voor de allegorieën van het moderne leven. In een weelderig decor zetten de kandelabers, lantaarns en putti de luxueuze stijl extra luister bij.

De Noorddoorgang is beschermd sinds 1995 en heeft verschillende renovaties achter de rug, en ook in 2000 ging een belangrijk renovatieprogramma van start. In de loop van de jaren bleef de doelstelling dezelfde, namelijk het erfgoed bewaren en deze emblematische plek in Brussel opwaarderen. Na onder andere de sluiting van Hotel Metropole is het de beurt aan de verdiepingen van de galerij om in ere te worden hersteld en een nieuwe bestemming te krijgen.

Nelson Garcia Sequeira, journalist en expert in redactionele communicatie, maakt samen met de medewerkers van de directie Stedenbouw van Urban de balans op van deze herbestemming.

- N.G.S.: Nelson Garcia Sequeira
- Urban

• N.G.S.: Laten we, voordat we de nieuwe verbouwingsplannen voor de verdiepingen toelichten, even teruggaan in de tijd om de grondige restauratie van de Noorddoorgang, die in 2000 aanving, onder de loep te nemen. Wat was de opzet?

• Urban: Sinds twee decennia werken we mee aan dit intense renovatieprogramma, waarbij de directie Stedenbouw en de directie Cultureel Erfgoed niet-aflatende inspanningen leveren. De teams hebben advies verleend en hebben de verschillende fases van het

programma, uitgevoerd door het studiebureau In Between, opgevolgd. Het project kon ook terugvallen op een aantal broodnodige subsidies.

• N.G.S.: Welke werkzaamheden werden er de voorbije twintig jaar verricht?

• Urban: In de eerste zestien jaar werden in overleg met de handelaars de winkelpuizen in hun oorspronkelijke staat hersteld. Er werd rekening gehouden met de originele materialen: onderbouw in hardsteen met in het midden glasramen in een metalen kader, deur en raamwerk in eikenhout, zuilen met spiegels enz. Tegelijk werden de in de jaren 1960 geplaatste vloertegels vervangen door

Comblanchien-steen, zoals toen de galerij werd gebouwd. In 2005 werden de twee zuilen aan de ingang van de Adolphe Maxlaan opnieuw gebouwd, helemaal naar het voorbeeld van de oorspronkelijke zuilen, die in het begin van de 20e eeuw waren weggehaald. Het was de bedoeling zo de architecturale samenhang te herstellen. In 2017 begon de restauratie van de metalen glaskap en de gevels aan de binnenkant van de galerij. Deze werden in de originele kleuren geschilderd, de centrale loopbrug werd opnieuw opengemaakt en in orde gezet. De kariatiden, het raamwerk op de verdiepingen en de glasramen werden gerestaureerd. Verder werd de verlichting volledig vernieuwd met nieuwe verlichtingsarmaturen die op maat werden gemaakt door ambachtslui. Het resultaat is uitzonderlijk geslaagd. De doorgang ziet er niet alleen opnieuw uit zoals op het einde van de 19e eeuw, maar ademt ook de sfeer van indertijd uit.

• **N.G.S.:** Vandaag zijn de verdiepingen van de Noorddoorgang aan de beurt. Waaruit bestaat dit renovatieproject precies?

• **Urban:** De restauratie ging van start aan het begin van de 21e eeuw en is een werk van lange adem. Deze stap is het logische vervolg en wil deze prachtige Brusselse galerij nieuw leven inblazen. We willen dit beschermde erfgoed opwaarderen zonder te raken aan de 19e-eeuwse identiteit. Het project ligt dus in het verlengde van wat eerder werd bewerkstelligd. We streven ernaar de verdiepingen van de Noorddoorgang na de sluiting van Hotel Metropole opnieuw in gebruik te nemen. We zorgden dus niet alleen voor een herstel van de erfgoedelementen. Daarnaast willen we de zes bouwlagen van het gebouw verbouwen om ze een andere bestemming te geven. Het plan is om er een grote coworkingruimte en een zestigtal colivingkamers in onder te brengen.

• **N.G.S.:** Leg eens uit, waarom wordt er voor coliving geopteerd?

• **Urban:** De volledige Noorddoorgang is bevorderlijk voor gemengde functies. Naast de bestaande winkels wilden we in de handelswijk van de Nieuwstraat dus kwaliteitsvolle woningen en kantoorruimte creëren. De indeling van de ruimte belette echter verschillende typologieën van appartementen zonder het erfgoed in gevaar te brengen. Coliving is een vorm van samenleven waarbij flexibiliteit, ruimte delen, samen huren en samen werken de sleutelwoorden zijn. In deze precieze context wierp coliving zich op als een geschikte mogelijkheid in antwoord op de nood aan woningen. Op die manier kon dit opmerkelijke en atypische erfgoed worden behouden. De kamers variëren van 14 m² tot meer dan 30 m² en dus zullen de verdiepingen van de Noorddoorgang bewoners met verschillende verwachtingen en behoeften kunnen huisvesten.

• **N.G.S.:** Wat zijn de knelpunten op bouwkundig vlak?

• **Urban:** Door de volumes en de ingesloten ligging van de gebouwen in een bijzonder compact huizenblok is het een delicate zaak om de galerij in de oorspronkelijke staat te herstellen. In de lijn van het kwalitatieve programma opgestart in 2000, hebben we erop toegezien

dat de herinrichting van de verdiepingen perfect zou passen bij de locatie en dat er rekening zou worden gehouden met de oorspronkelijke constructieve logica. Het project omarmt dus de erfgoedkundige beperkingen en behoudt de erfgoedkenmerken van de plek, maar gaat uit van de huidige standaarden. We besteden dus aandacht aan de reconstructie van verdwenen erfgoedelementen, zoals de putti op de derde verdieping, de voorzijde van de kroonlijsten, de twee koepels, de ontbrekende delen van de vensterdeuren van de eerste verdieping van de Adolphe Maxlaan. We zijn ervan overtuigd dat deze inspanningen en het ambachtswerk zeker aan de opwaardering van de Noorddoorgang en de wijk zullen bijdragen, zodat dit verfijnde erfgoed een toekomst heeft en we het aan de volgende generaties kunnen doorgeven.

Scan deze QR-code en raadpleeg de inventaris van het bouwkundig erfgoed

↑ Noorddoorgang in Brussel-Stad, beschermd sinds 13 april 1995, 2022.

Séverin Malaud © urban.brussels

↓ Noorddoorgang in Brussel-Stad, beschermd sinds 13 april 1995, 1881-1882.

Collectie Belfiusbank - Koninklijke Academie van België © KAB – urban.brussels

WANNEER ZACHTE MOBILITEIT ZICH MEESTER MAAKT VAN HET SCHUMANPLEIN

De rotonde van het Schumanplein, midden in de Europese wijk, is een zeer belangrijk verkeersknooppunt in Brussel. Ze ligt op het kruispunt met de Wetstraat, de Archimedesstraat, de Froissartstraat, de Kortenberglaan en de Oudergemselaan. Onder het plein dat de naam van een van de geestelijke vaders van de Europese Unie draagt, lopen een aantal ondergrondse tunnels zoals de bekende Belliard- en Wettunnel.

Het huidige Schumanrondpunt bevindt zich op wandelafstand van het Jubelpark en dient vooral om het gemotoriseerde verkeer te organiseren. Er is weinig plaats voor voetgangers en fietsers en de noden van de buurtbewoners blijven on vervuld. Deze enorme nadelen worden binnenkort verholpen dankzij de heraanleg van het Schumanplein, die groen licht kreeg van Urban. Het is de ambitie om het uitzicht van de site helemaal te veranderen en er een stedelijke agora van te maken. Het moet een echte ontmoetingsplaats worden voor Brusselaars, Europese instellingen en toeristen, waar zachte mobiliteit de plak zal voeren.

Journalist en expert in redactionele communicatie Nelson Garcia Sequeira besprak de metamorfose met de medewerkers van de directie Stedenbouw van Urban.

- N.G.S.: Nelson Garcia Sequeira
- Urban

- N.G.S.: Welke filosofie zit er achter de heraanleg van de rotonde van het Robert Schumanplein?
- Urban: De algemene visie op dit project is gebaseerd op de centrale ligging en het iconische karakter van het plein. De doelstelling was duidelijk: het plein moest de kwaliteiten krijgen van een grootstedelijke openbare ruimte, die zich met de grootste hoofdsteden kan meten. In de praktijk moet de Schumanrotonde met een nieuwe identiteit worden uitgerust om haar symbolische dimensie in het hart van de Europese wijk in Brussel te benadrukken. De architectenbureaus Cobe en Brut leiden het project. Het wil exemplarisch zijn op het gebied van toegankelijkheid en duurzaamheid in de ruime zin, zodat het eveneens op lange termijn een kwaliteitsvolle openbare ruimte biedt.

De ambitie is dus wel degelijk om er een soort van nieuw icoon in Europa van te maken, een nieuwe stedelijke ruimte, van en voor de inwoners, een uitzonderlijke plek, aangenaam en groen, met samenhangende openbare zones. Een plek die volledig is afgestemd op de verwachtingen van onze tijd.

- N.G.S.: Hoe zal deze 'stedelijke agora' er concreet uitzien?

- Urban: Het project werd in het kader van een architectuurwedstrijd geselecteerd en is een ontwerp in concentrische cirkels die steeds groter worden over de volledige zone. De nieuwe centrale ruimte, in het hart van het bouwwerk, is komvormig. Dit moet een ontmoetingsplaats worden, waar de bezoekers graag zullen vertoeven en waar ze kunnen schuilen, want over deze komvormige ruimte zal een majestueuze moderne stalen luifel met groendak komen.

Rond deze agora wordt een ruime voetgangerszone aangelegd. Die voetgangerszone zal trouwens ook in bepaalde naastliggende straten worden doorgetrokken, zodat een groot rustig plateau wordt gecreëerd dat tot aan het Jubelpark reikt. Het wordt een bouwkundig en landschappelijk geheel, verfraaid met heel wat zitbanken, struiken en een honderdtal bomen, die de verbinding tussen het Schumanplein, het park en de Wetstraat zullen benadrukken. In feite wordt het nieuwe Schumanplein de ingang van het Jubelpark, en dit onder meer dankzij een grondige transformatie van de mobiliteit op de site.

- **N.G.S.:** Hoe zal die mobiliteit in deze wijk evolueren?
- **Urban:** In samenspraak met alle belanghebbenden werd een mobiliteitsstudie uitgevoerd teneinde een aangepast circulatieplan uit te werken dat geschikt is om de ambitie van het project waar te maken. Het is de bedoeling het gemotoriseerde verkeer in het grootste deel van deze ruimte te weren en er een zone van te maken die voornamelijk gericht is op milieuvriendelijke verplaatsingswijzen.

In de praktijk zal het autoverkeer worden beperkt tot de Kortenberglaan en de Wetstraat. Er wordt een fietspad aangelegd om beide wegen met elkaar te verbinden. Het betekent een grote vooruitgang voor de zachte weggebruikers in hartje Brussel, aangezien de volledige zone te voet of met de fiets bereikbaar zal zijn. Alle voorwaarden zijn dus vervuld om er een stedelijke agora van te maken die zeer verscheiden doelgroepen – Brusselaars, eurocraten en toeristen – bij elkaar zal brengen.

Scan deze QR-code
en ontdek het project

↑ Rotonde van het Robert Schumanplein, 2022. Séverin Malaud © urban.brussels
 ↓ Rotonde van het Robert Schumanplein en de Wetstraat.
 Collectie Belfiusbank - Koninklijke Academie van België © KAB – urban.brussels
Rechterpagina:
 ↑ Rotonde van het Robert Schumanplein, uitzicht op de triomfboog van het Jubelpark, 2022.
 Séverin Malaud © urban.brussels
 ↓ Rotonde van het Robert Schumanplein, uitzicht op de triomfboog van het Jubelpark.
 Collectie Belfiusbank - Koninklijke Academie van België © KAB – urban.brussels

EEN NIEUWE CULTURELE TREKPLEISTER IN DE ABDIJ VAN VORST

De abdij van Vorst ligt vlak bij het gemeentehuis, de kerk en het Sint-Denijsplein. De abdij vormt de historische kern van deze gemeente die zich in het zuidwesten van het Brussels gewest situeert. De inwoners zijn trots op het seculiere erfgoed en de bewogen geschiedenis verleent de gemeente een speciale sfeer die bezoekers op prijs stellen ...

De abdij van Vorst wordt opgericht in de 11e eeuw in de vorm van een priorij voor vrouwen, die zich al snel verder ontwikkelt tot een dorp in een dorp. Zoals elke abdij haalt zij haar rijkdom uit landbouw- en ambachtelijke activiteiten, ook al blijft de kloosterwereld een tamelijk besloten en van de buitenwereld afgesloten gemeenschap. De site zal in de loop van de eeuwen en een woelige geschiedenis een onrustige periode kennen met heel wat vernielingen en gedeeltelijke heropbouw.

Na gewapende conflicten, godsdienstoorlogen, branden en epidemieën probeert de abdij van Vorst weer recht te veren in de 18e eeuw dankzij een ambitieus plan voor de heropbouw, uitgetekend door de neoklassieke architect Laurent-Benoît Dewez. De herstructureringswerken zullen echter nooit worden voltooid ... De revolutie en het einde van het ancien régime luiden immers het einde van de activiteiten van de abdij in. De gebouwen worden langzaam vernietigd, met uitzondering van de niet lang daarvoor door Dewez getekende elementen.

Een aantal eeuwen later verwerft de gemeente Vorst in 1964 geleidelijk de abdijgebouwen. Ze laat talrijke architecturale ingrepen uitvoeren die door de architecten Mignot in goede banen worden geleid. Het is echter duidelijk dat de site van de abdij van Vorst nog verder moet worden gerestaureerd en nood heeft aan een nieuwe bestemming om haar de historische coherentie en de dynamiek van weleer terug te geven. Gelukkig ondergaat de site binnenkort een facelift, want ze krijgt tegen 2023 een culturele bestemming. Een impuls voor deze levendige wijk ...

Nelson Garcia Sequeira, journalist en expert in redactionele communicatie, wilde meer weten over de filosofie van het project en interviewde de medewerkers van de directie Stedenbouw van Urban.

- N.G.S.: Nelson Garcia Sequeira
- Urban

• N.G.S.: Dit nieuwe project voor de renovatie van de abdij van Vorst lijkt deel uit te maken van een heropleving binnen de gemeente...

• Urban: Dat is zo. Sinds een aantal jaar staat de gemeente, en in het bijzonder de wijk rond de abdij, op de radar. Deze perimeter valt trouwens onder een duurzaam wijkcontract: het DWC 'Abdij', dat we met de teams van de directie Stadsvernieuwing van Urban opvolgen. Het gemeentehuis van Vorst werd vanaf 2010 grondig onder

handen genomen en ook het gebouw met de gemeentediensten werd gerenoveerd. Dit vormde niet alleen een stimulans voor het opzetten van restauratieprojecten voor publieke ruimten en openbare voorzieningen, maar ook van socio-economische activiteiten en initiatieven voor stedenbouwkundige (her)ontwikkeling.

- N.G.S.: Wat is de ambitie voor de abdij van Vorst?
- Urban: Binnen deze dynamiek moest dit opmerkelijke erfgoed worden aangepakt. Het is dé trots van de gemeente, maar miste een bestemming doordat het in onbruik was geraakt. De abdij was op zoek naar een

nieuwe identiteit. En dat is nu net waar het in dit kwalitatieve project 'ABY' om draait. Het Brusselse architectenbureau a practice en het Zwitserse :mlzd slaan hiervoor de handen in elkaar. Een totaalverbouwing en een volledige herinrichting is vereist om er een cultuurpool van te maken. We zijn zeer fier dat we actief meewerken aan de ontwikkeling van dit belangrijke project dat binnenkort een plek zal bieden voor de academie voor muziek, dans en woord, de Franstalige bibliotheek (Biblif), een spelothek, tentoonstellingsruimten, een theaterzaal, een jeugd ontmoetingsplaats, polyvalente lokalen voor verenigingen en plaatselijke initiatieven, een café- restaurant en een conciërgewoning.

- **N.G.S.:** Laten we eens dieper ingaan op het bewogen verleden van de site en haar rijke erfgoed... Welke richting gaat de restauratie van de abdij uit?
- **Urban:** Voor de erfgoedkundige herwaardering fungeerde de periode van architect Laurent-Benoît Dewez als referentie. De indelingen en architecturale stijl van de 18e eeuw zijn bepalend voor de organisatie en de hiërarchie van de locatie. De gebouwen werden in een perfecte symmetrie geordend langs weerszijden van een ingangsportaal, verfraaid met een fronton en uitgewerkt als een triomfboog. Gebogen vleugels leiden naar nevenportalen die worden verlengd door vijf traveeën met arcaden. Het project streeft ernaar de leesbaarheid en toegankelijkheid van het geheel te versterken, onder meer door het ingangsportaal, aan de kant van het Sint-Denijsplein, op te waarderen. Het naastliggende huis zal hiervoor worden afgebroken om opnieuw een toegang te creëren die uitgaat op de centrale binnenplaats: deze vormt net als de circulatieassen de kern van het programma, het element waar de nieuwe ingrepen op zijn afgestemd. En laten we het landschappelijke aspect van de site niet vergeten, een huzarenstuk!

- **N.G.S.:** Waarvoor zullen de ruimten worden gebruikt?
- **Urban:** Met de complete omvorming van de abdij tot een cultuurpool wordt op nieuwe gebruiksdoeleinden gemikt en is het de bedoeling een duurzaam toekomstperspectief voor de abdij te verzekeren. ABY wil in de eerste plaats een reeks instellingen die verband houden met cultuur, kunstonderwijs en jeugd en die vandaag verspreid liggen over het gemeentelijke grondgebied, op één plaats verzamelen. De verschillende functies van het project zullen een plek krijgen in bestaande gebouwen, maar bijvoorbeeld de theaterzaal en de bibliotheek zullen in twee nieuwe constructies worden ondergebracht. Ondanks een sterke hedendaagse identiteit die aansluit bij de culturele bestemming van het project, zijn deze gebouwen geïnspireerd op de neoklassieke indeling om heden en toekomst met elkaar te laten versmelten. Deze ingrepen zijn qua volumetrie en materiaalkeuze (zoals het gebruik van baksteen) afgestemd op het erfgoed en zijn zo gekozen dat ze er een homogeen geheel mee vormen.

- **N.G.S.:** Hoe zal het nieuwe cultuurleven in de abdij van Vorst er in 2023 uitzien?
- **Urban:** Dit project is een geweldige kans om deze locatie te herwaarderen en een relevante bestemming te geven, zodat het plaatselijke leven een nieuwe dynamiek krijgt. Door een breed scala van nieuwe diensten op één plek samen te brengen, wordt de abdij van Vorst een ruimte waar uitwisseling, ontmoeting, ontspanning, gezelligheid, ontdekking, creatie, bijleren en kennisdeling centraal staan. Dit project betekent dus een echte meerwaarde voor de levenskwaliteit in het historische hart van Vorst.

Scan deze QR-code en raadpleeg de inventaris van het bouwkundig erfgoed

Scan deze QR-code en ontdek het project ABY (DWC 'Abdij')

↑ DWC 'Abdij' in Vorst – Cultuurpool ABY, bouwplaats 2018. Séverin Malaud © urban.brussels
↓ Abdij van Vorst, beschermd sinds 08 september 1994, 2017. A. de Ville de Goyet © urban.brussels

DE GOEDE PLAATSELIJKE AANLEG

In de komende jaren wil Urban zijn acties op het vlak van ruimtelijke ordening ontwikkelen door bijzondere aandacht te besteden aan de toepassing van de ‘goede plaatselijke aanleg’, zowel bij het behandelen van stedenbouwkundige vergunningen als bij het onderzoeken van stadsprojecten en stadsvernieuwingsprojecten.

Daarom werken de teams van Urban sinds 2019 aan richtsnoeren voor ruimtelijke ordening. Een visie in bredere zin die aansluit bij de strategische instrumenten zoals het gewestelijk plan voor duurzame ontwikkeling (GPDO) en gewestelijke stedenbouwkundige verordening (GSV).

Een doelstelling met enkele belangrijke stappen die in verschillende fases verlopen:

- frequente thema's identificeren in het kader van de activiteiten van Urban, die met name een rol spelen bij de deelname aan overlegcommissies en projectvergaderingen, het beheer van aanvragen voor stedenbouwkundige vergunningen en de ontwikkeling van tools voor stedelijke herwaardering zoals de duurzame wijkcontracten (DWC);
- een projectanalyserooster opstellen ter evaluatie van de ontwikkelingsmogelijkheden in het licht van de geldende regelgeving;
- workshops rond concrete projecten organiseren om het analyserooster te controleren en de opties op het vlak van ruimtelijke ordening te verfijnen;
- richtsnoeren ontwikkelen.

Gezien de verschillende ontwikkelingen die het gewest de afgelopen jaren gekend heeft (op te waarden erfgoed, demografische ontwikkeling, toename van de werkgelegenheid, ruimtelijke en functionele beperkingen, acute milieuproblemen enz.) is de grootste bekommernis die al deze stappen verbindt de stedenbouwkundige ontwikkeling van het gewest voortzetten door de aantrekkelijkheid van de stad en de kwaliteit van de leefomgeving te versterken, waaraan zowel private als openbare aanvragers met de uitvoering van hun projecten een belangrijke bijdrage leveren.

In deze context verdedigt Urban de invoering van een daadkrachtig beleid dat kwaliteitsvolle stedenbouw nastreeft, het herstel van de rust in de openbare ruimte en, meer in het algemeen, de renovatie van het bestaande stedelijke weefsel. Hoewel de projecten van elkaar verschillen, moeten de door Urban verdedigde beginselen en doelstellingen ze omkaderen met verwachtingen op het gebied van stedenbouw, erfgoed en kringlooeconomie.

Deze doelstelling past zowel in de huidige context van de ecologische, klimatologische en milieutransitie als in de recentere situatie van de pandemie en de nodige ruimtelijke inperking die deze op korte, middellange en lange termijn meebrengt.

In het kader van de afbraak van gebouwen, een thema waar momenteel veel over te doen is, zijn bijvoorbeeld twee specifieke richtsnoeren opgesteld, een over de mogelijkheid om constructies af te breken en een over de afbraakcriteria.

↑ DWC 'Albert' in Vorst – Crèche La Ruche door LOW-A, 2019. Séverin Malaud © urban.brussels

↓ DWC 'Bosnie' in Sint-Gillis – Reconvertie van de ECAM-site door AgwA, bouwplaats 2018.

Séverin Malaud © urban.brussels

Rechterpagina:

↑ DWC 'Bloemenhof' in Brussel-Stad – Herbestemming van de Loodtoren, beschermd sinds 27 juli 1984,

naar een gemeenschapscentrum door BEAI-BEG, 2018. Séverin Malaud © urban.brussels

↓ DWC 'Rond Leopold II' in Sint-Jans-Molenbeek – Woningen Mexico en semipublieke groene ruimte met

behoud van de doorlaatbaarheid en de boom door VERS.A (+ tuin Landinzicht), 2019.

Séverin Malaud © urban.brussels

Om aan deze vaststellingen en uitdagingen tegemoet te komen, heeft Urban een aanpak ontwikkeld die gebaseerd is op vier thema's die overeenkomen met referentiekaders, met in totaal negentien richtsnoeren die betrekking hebben op thema's als verdichting, de kwaliteit van de binnenterreinen van huizenblokken, de verkaveling of opdeling van percelen, afbraak of heropbouw, en historische stadstracés.

Deze richtsnoeren worden voorgesteld in de vorm van thematische fiches waarin de door Urban ondersteunde en onderzochte uitdagingen, beginselen en doelstellingen naast de geldende regelgeving worden gelegd. Deze fiches worden voorafgegaan door een stappenplan, waarin het kader voor de uitwerking ervan wordt geschetst.

De interne publicatie van deze richtsnoeren bij Urban is gepland voor de eerste helft van 2022.

1 CIRCULAIRE EN ZUINIGE STEDENBOUW: DE OPWAARDERING VAN BESTAANDE GEBOUWEN EN HET STEDELIJK WEEFSEL ALS MIDDEL OM HET MILIEU TE BESCHERMEN

- **Herbestemming**
Hoe kan een gebouw worden herbestemd?
- **Afbraak/heropbouw**
Wanneer mag een gebouw worden afgebroken en heropgebouwd?
- **Afbraak**
Aanvullende fiche
afbraak / heropbouw -
verantwoordingsrooster
afbraak

2 NAAR EEN GECONTROLEERDE VERDICHTING VAN DE BEBOUWING

- **Opsplitsing**
Wanneer, waar en hoe kan een eengezinswoning in meerdere wooneenheden worden opgesplitst?
- **Verhoging**
Wanneer en hoe kan een gebouw worden verhoogd?
- **Uitsprongen**
Waar, wanneer en hoe kan een uitsprong worden overwogen?
- **Buitenruimte aan woningen (aanleg van terrassen, gezamenlijk gebruik van tuinen enz.), geïntegreerd in een gebouw**
Hoe de buitenruimte aan een woning inrichten?
- **Verkaveling of opdeling van percelen te midden van een groen stadsblok**
Wanneer, waar en hoe kan een perceel in meerdere percelen worden opgesplitst?
- **Interacties tussen verschillende programma's binnen een of meer gebouwen**
Wat vereist de ontwikkeling van verschillende programma's binnen een of meer gebouwen?
- **Nieuwe woonvormen in het kader van het renovatieproject (gezamenlijk huren – samenwonen – kangoeroewonen – cohousing)**
Hoe de bebouwing aanpassen aan de nieuwe woonvormen?

3 ARCHITECTUUR DIE AANSLUIT BIJ DE HERNIEUWDE RELATIE TUSSEN STAD EN NATUUR

- **Binnenterrein van een huizenblok**
Hoe de binnenterreinen van huizenblokken opwaarderen?
- **Omgeving**
Hoe de omgeving opwaarderen?
- **Stedelijk landschap – bomenrijen**
Hoe het principe van bomenrijen toepassen?
- **Stedelijk landschap – behoud van bomen in projecten**
Hoe de relevantie van het behoud van bomen in een nieuw project beoordelen?
- **Stedelijk landschap – behoud van bomen in projecten op onbebouwde percelen**
Hoe de ecologische en landschappelijke kwaliteiten van een onbebouwd perceel bij een bouwproject behouden?

4 NAAR EEN OPWAARDERING VAN DE BEBOUWING ALS CULTUREEL EN STEDELIJK ERFGOED

- **Stedelijk landschap – structurerende tracés**
Hoe de inrichting van structurerende tracés bepalen?
- **Isolatie van bestaande gebouwen**
Hoe de energieprestaties van een bestaand gebouw verbeteren?
- **Lichtplan**
Hoe moet de stad worden verlicht?
- **Veiligheidsmaatregelen DBDMH**
Hoe voldoen aan de brandveiligheidseisen en -normen bij een renovatie/herbestemming?

↗ DWG 'Maalbeek' in Elsene – Woningen en collectieve tuinen door 2DVW Architecten, 2021.

+ Daktuin door Moens & Delwart, 2021.

Séverin Malaud © urban.brussels

↗ DWG 'Bloemenhof' in Brussel-Stad – Groen- en voetgangersnetwerk door EM & Partners, 2017.

Séverin Malaud © urban.brussels

MyPermit, digitalisering van steden- bouwkundige vergunningen

MYPERMIT, HET STEEDS EFFICIËNTERE DIGITALE PLATFORM

Het platform ‘mypermit.urban.brussels’, dat in 2020 het licht zag, maakt het mogelijk online een stedenbouwkundige vergunning aan te vragen en tijdelijke handelingen en werken te melden. Burgers kunnen via het platform elektronisch communiceren met de administratie, waardoor deze digitale tool een echte meerwaarde vormt. Het is een belangrijke eerste stap op weg naar de digitalisering van de stedenbouwkundige diensten.

Na een opstartfase, vol uitdagingen en vooruitgang, zet het platform zijn digitale koers voort dankzij de inspanningen van het MyPermit-team. De ambitie? Procedures en vergunningen 100% digitaal beheren, via een gedeelde tool die steeds vollediger, efficiënter en sneller is voor alle gebruikers: burgers, diensten van Urban, gemeenten en andere stedenbouwkundige actoren.

EEN OVERZICHT!

MyPermit zit op de digitale trein en alle focus gaat naar de verdere ontwikkeling ervan.

In 2021 werkten de teams aan verschillende zowel juridische als technische punten. Zo moest er onder meer een nauwkeurig wettelijk kader voor de digitalisering van stedenbouwkundige vergunningen worden bepaald. De uitdaging? Het 100% digitale aanvraagparcours verduidelijken, om uitwisselingen tussen administraties maar ook met burgers mogelijk te maken en te omkaderen. Tegelijk heeft Urban het werk van easy.brussels in het kader van de Digital Act gevolgd en eraan bijgedragen. Een manier om administratieve vereenvoudiging centraal te stellen en meerdere exemplaren van papieren dossiers voorgoed te begraven.

HET RESULTAAT VAN VOORTDURENDE VERBETERINGEN

In de loop van het jaar onderging het platform ook vier grote updates. Deze updates bereiden het project in alle rust op de toekomst voor. Een toekomst die op drie belangrijke pijlers steunt.

Zo is er eerst en vooral de uitbreiding van het platform op het vlak van de functies, soorten vergunningen en gebruikerscategorieën. Ten tweede is er de feedback. Rekening houden met feedback is namelijk van cruciaal belang om de tool nog efficiënter en gebruiksvriendelijker te maken. Dit resulteert ook in een betere toegankelijkheid, in het bijzonder voor personen met een handicap. De laatste pijler ten slotte heeft als doel het werk van de personeelsleden te vergemakkelijken, hetzij door opleiding en ondersteuning, hetzij door automatisering en dematerialisatie van de uitwisselingen met andere administraties.

MYPERMIT, OOK BIJ DE GEMEENTEN

Een perfect voorbeeld van de uitbreiding van MyPermit is de indiening bij Brusselse gemeenten. Momenteel is het platform beperkt tot aanvragen die via het gewest worden ingediend, maar binnenkort zal het ook toegankelijk zijn via de gemeentebesturen. Het project om het platform uit te breiden werd uitgevoerd door Urban na een diepgaand onderzoek van de werking van de gemeentelijke stedenbouwkundige diensten en een reeks werkvergaderingen, waardoor de basis kon worden gelegd voor een digitale samenwerking met de gemeenten.

Daarnaast heeft Urban het gemeentelijke (en gewestelijke) personeel informaticamateriaal bezorgd ter ondersteuning van informatieactiviteiten, de raadpleging van burgers (via openbare onderzoeken) en de verwerking van elektronische dossiers. Een ander voorbeeld van de uitbreiding van MyPermit is het digitale beheer van stedenbouwkundige archieven. Dit project ging in april 2021 van start en zal binnenkort werkelijkheid worden.

Ook dit jaar werden verschillende projecten succesvol afgerond en zijn er nog enkele aan de gang, met als doel de ‘perimeter’ van MyPermit verder uit te breiden.

Het succes van MyPermit hangt samen met de medewerking, steun en betrokkenheid van de betrokken partijen. Daarom intensificeert Urban haar communicatie- en informatie-activiteiten bij de verschillende actoren, van de burger tot de adviesorganen, via de Brusselse entiteiten in de stedenbouwkundige sector.

In de praktijk uit zich dit in initiatieven voor veranderingsmanagement, opleidingen en voortdurende professionele ondersteuning. Deze inspanningen leveren zowel synergieën als een voortdurende cocreatie van de toekomst van het platform op. De oprichting van 'sounding boards' heeft het bijvoorbeeld mogelijk gemaakt verschillende gewestelijke entiteiten (gemeenten, Brulocalis, easy.brussels, Brussel Plaatselijke Besturen, Leefmilieu Brussel enz.) samen te brengen om vragen, behoeften en mogelijke organisatorische gevolgen uit te wisselen. Bovendien sluit MyPermit aan bij de andere gewestelijke initiatieven die tot doel hebben de tools in het Brusselse digitale ecosysteem te verenigen en te harmoniseren.

Er staan meerdere deadlines en projecten op de agenda van MyPermit, met één grote ambitie: de perimeter van het platform uitbreiden naar alle soorten aanvragers (burger, administratie of rechtspersoon) en alle soorten stedenbouwkundige aanvragen (zowel bij het gewest als bij de gemeenten). Tegelijk met deze uitbreiding is Urban gestart met een globaal digitaliseringsproces, zowel vóór als na de stedenbouwkundige aanvraag.

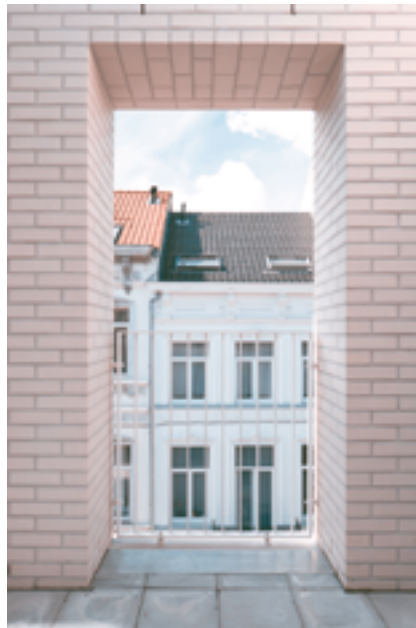
Het doel? Het volledige parcours van het dossier digitaliseren: van de beslissing tot de archivering, van de opvolging van de bouwplaats tot de volledige behandeling van een beroep. Dit 100% digitale project is bouwsteen per bouwsteen gebaseerd op een stapsgewijze aanpak, het gebruik van kunstmatige intelligentie en versterking van het personeel, onder meer dankzij het Europese plan voor herstel en veerkracht (Recovery and Resilience Facility, RRF). De toekomst van MyPermit zal hoe dan ook digitaal zijn!

↳ Scan deze QR-code om MyPermit te ontdekken

↑ DWC 'Maalbeek' in Elsene – Buurtvoorziening en kinderdagverblijf 'Gray-Garage' door de Atelier DVV en Manger Nielsen architects, 2022. Séverin Malaud © urban.brussels
→ DWC 'Zinneke' in Sint-Jans-Molenbeek – Kinderdagverblijf 'Grande Halle', lauréat be. exemplary 2018, door AM Zampone + L'Escaut, bouwplaats 2021. Séverin Malaud © urban.brussels

↑ 'Multi'; reconversie van de Philipstoren in Brussel door CONIX RDBM Architects, lauréat be.exemplary 2017, tijdens de archiweek 2020. Philippe Braquénier © urban.brussels
 ← DWC 'Rond Leopold II' in Sint-Jans-Molenbeek – Polyvalente sporthal, kinderdagverblijf en woningen door Bogdan & Van Broeck, 2021. Séverin Malaud © urban.brussels
 → DWC 'Maalbeek' in Elsene – Sociale woningen 'Vandenbroeck' door VERS.A, 2021. Séverin Malaud © urban.brussels

Cultureel erfgoed

VRIJWARING VAN ONS ERFGOED VAN GISTEREN, VANDAAG EN MORGEN

Urban heeft de opdracht het Brusselse bouwkundige, natuurlijke, archeologische en roerende erfgoed op te waarderen. Hierbij hoort de wettelijke vrijwaring van het onroerende erfgoed door middel van besluiten tot inschrijving op de bewaarlijst en tot bescherming van goederen. Urban maakt de erfgoedinventarissen en werkt ze geregeld bij.

Voor Urban is erfgoed dan ook een opmerkelijke en onvervangbare niet-hernieuwbare en niet-verplaatsbare rijkdom, en dat is bepalend voor de manier waarop Urban erfgoed behandelt.

DE HUIDIGE ING-HOOFDZETEL, EEN ICOON VAN HET NAOORLOGSE ERFGUOD

Op 21 maart 2021 heeft het Brussels gewest bepaalde delen van de voormalige hoofdzetel van de Bank Lambert in de Marnixlaan 24 te Brussel als monument op de bewaarlijst ingeschreven.

Het gebouw werd in 1958 ontworpen op initiatief van Léon Lambert, voorzitter van de Bank Lambert in Brussel, die een beroep deed op het New Yorkse architectenbureau Skidmore, Owings & Merrill (SOM) en zijn architect Gordon Bunschaft. Het is een van de enige realisaties van deze Amerikaanse architect in Europa!

Gordon Bunschaft bouwde een monumentale gevel die zowel simpel als vernieuwend is en die bestaat uit twee achter elkaar liggende delen: een beglaasde gevel (gordijngevel) met daarvoor een tweede gevel, gevormd door kruisvormige elementen in beton en kwarts, onderling via scharnieren in roestvrij staal met elkaar verbonden.

In het begin van de jaren 1970 nam baron Lambert opnieuw contact op met het bureau SOM met het oog op een uitbreiding aan de achterzijde van het gebouw. Gordon Bunschaft ontwierp een plan in een asymmetrische H-vorm, gekozen vanwege de smalle zijstraten en omdat deze vorm het mogelijk maakte om een esplanade tussen de twee vleugels te creëren. De uitbreiding die er in de jaren 1980 werd bijgebouwd en die in 1992 werd voltooid, is een exacte kopie van het origineel.

De zetel van de voormalige Bank Lambert is ultra-modernistisch, maar verschilt van het functionalisme door zich respectvol in het klassieke architecturale landschap in te voegen. De esthetiek van het gebouw ligt in een intelligent samengaan van de elementen en is erop gericht de grens tussen binnen en buiten te doen vervagen via de grote glasvlakken aan de gevel en tegelijk de continuïteit met een 'stenen' stedelijke architectuur te behouden.

Door dit erfgoed op de bewaarlijst in te schrijven, zorgt het gewest niet alleen voor de vrijwaring ervan, maar maakt het ook zijn toekomstige renovatie mogelijk.

Deze maatregel is in de eerste plaats immers genomen met het oog op een herbestemming. Eerder dan een absoluut behoud van de oorspronkelijke toestand is het de bedoeling het erfgoed op te waarderen en op een respectvolle manier aan de huidige noden aan te passen.

DE EMBLEMATISCHE KUNSTBERG, EEN ARTISTIEKE GETUIGENIS ZONDER WEERGA

Op 28 oktober 2021 ging de procedure van start om de Kunstberg, die in 1954-1969 door de architecten Jules Ghobert en Maurice Houyoux werd gerealiseerd, op de bewaarlijst in te schrijven.

Het gebouwencomplex van de Kunstberg omvat het Paleis van de Dynastie en het voormalige Paleis voor Congressen (1958) (dat nu 'Square' heet als verwijzing naar de imposante glazen kubus die als ingang fungeert (sinds 2010)), kantoren (waaronder die van Urban) met een winkelgalerij aan de noordzijde en de Koninklijke Bibliotheek Albert I (1969) aan de zuidzijde.

De inrichting van de site weerspiegelt de wens om het stedelijke landschap in de kijker te zetten. Het reliëf wordt aangewend om de monumentale gebouwen te doen uitkomen, terwijl de platformen, trappen en wandelpaden verschillende rust- en gezichtspunten op de stad bieden.

De tuinen werden door de landschapsarchitect René Pechère aangelegd. Hij ontwikkelde een klassiek hedendaags programma, bestaande uit verschillende compartimenten, waaruit zowel de klassieke motieven (mozaïek van grasperken omboord door buxus) als vernieuwende elementen (reeks van ronde waterbekkens en fontein) naar voren komen. Hun esthetische compositie steunt overigens op een straf staaltje techniek, aangezien het de eerste 'hangende tuinen' voor een dergelijke oppervlakte in Europa waren, waardoor ze wereldvermaard zijn en fungeren als typevoorbeeld van tuinontwerp in de 20e eeuw.

Verscheidende kunstenaars stonden in voor de bas-reliëfs, beeldhouwwerken en fonteinen die de site verfraaien. Het geheel vormt een weergaloze artistieke getuigenis van het midden van de 20e eeuw. Het meest symbolische van deze werken is het ruitersstandbeeld van Koning Albert I van de hand van Alfred Courtens.

Het functionele en plechtige aspect dat in de architectuur tot uitdrukking wordt gebracht, vinden we eveneens terug in de binnenruimten, zoals in de inkom- en trapphallen, waar rijkelijk gebruik is gemaakt van marmer, en in de keuze van het modernistische meubilair, vervaardigd door de bekende firma De Coene (Kortrijk), dat bepalend is voor de interieurinrichting van de Koninklijke Bibliotheek. In een aantal ruimten vinden we kunstwerken terug. De meest uitzonderlijke werden besteld voor de Expo 58: de muurschilderingen van René Magritte en Paul Delvaux, twee boegbeelden van de Belgische surrealistische schilderkunst.

De beiaard met zijn bewegende figuren is stevig verankerd in het Brusselse toeristische en klanklandschap en verleent de site een folkloristisch tintje. De beiaard is opgenomen in de Inventaris van het immaterieel cultureel erfgoed van het gewest, maar staat ook op de representatieve lijst van het immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid van de UNESCO.

Verder is de Kunstberg een plek die tot herdenking kan aanzetten door de aanwezigheid van gedenkplaten ter ere van de Rechtvaardigen van België.

Meer nog dan een symbool voor de hoofdstad is de Kunstberg een trekpleister voor cultuurliefhebbers en bezoekers van evenementen, én een ontmoetingsplaats.

DE PERSOONLIJKE WONING VAN EMILE BOCKSTAEL, EEN KNAP STAALTJE VAN LAATNEGENTIENDE-EEUWSE BURGERLIJKE ARCHITECTUUR

De voormalige woning van Emile Bockstael (1838-1920) in de Koninginnelaan 266 in Brussel werd op 22 september 2021 volledig beschermd als monument.

De stedelijke context van dit herenhuis is bijzonder. Het is immers gelegen in de naaste omgeving van de Koninginne-laan. Die laan vormt een van de schakelpunten van de koninklijke route, die het Koninklijk Paleis van Brussel met het Koninklijk Kasteel van Laken verbindt. De precieze datum van de bouw van het huis is tot op heden onbekend, maar ligt ongetwijfeld tussen 1870, toen de Koninginne-laan werd voltooid, en 1891, het jaar waarin Emile Bockstael op dit adres staat ingeschreven.

Achter de neoklassieke gevel beantwoordt het huis aan de belangrijkste ruimtelijke vereisten van deze grote woningen die de Brusselse gegoede burgerij uit die tijd liet bouwen: het oorspronkelijke plan en de originele verdeling van de kamers met de inrijpoort, de vestibule en het trappenhuis werden behouden. Speciaal aan het huis is bovendien dat een opmerkelijk decoratief geheel perfect is bewaard gebleven: de plafonds met lijstwerk, de vloeren in granito en mozaïek, de marmeren schouwen, de lambriseringen, de glasramen en de wandtapijten geïnspireerd op de schilderijen van David Teniers de Jonge.

Er werd heel wat aandacht besteed aan de decoratie van het trappenhuis, waar we op het oude Egypte geïnspireerde wandschilderingen terugvinden. De keuze voor dit thema is bijzonder origineel voor binnenhuisdecoratie, aangezien er tot op heden geen ander vergelijkbaar voorbeeld op het Brusselse grondgebied bekend is. Deze wandschilderingen zijn waarschijnlijk tussen 1900 en 1920 gemaakt op verzoek van burgemeester Emile Bockstael, vanaf 1878 lid van de vrijmetselaarsloge, die bekend staat voor haar bijzondere band met de vormtaal van het oude Egypte.

De verschillende architecturale en decoratieve elementen maken van de woning binnen haar typologie een unieke getuige van de burgerlijke manier van leven in het Brussel van het einde van de 19e eeuw.

EEN GROENE SETTING VOOR HET ERASMUSHUIS

Op 6 mei 2021 heeft het Brussels gewest beslist de tuinen en de omgeving van het Erasmushuis (beschermd sinds 1938), een emblematisch gebouw waar de humanist in 1521 heeft verbleven, te beschermen. Vandaag is het museum gewijd aan het leven en werk van Erasmus in het gebouw ondergebracht.

De tuinen van het Erasmushuis vormen een ommuurd geheel dat kan worden opgesplitst in drie delen: de binnenplaats, de kruidentuin of de tuin der ziekten en de filosofische tuin.

De binnenplaats en de kruidentuin werden in 1987 aangelegd door de landschapsarchitect René Pechère, in samenwerking met Marianne Foerster, Alexandre Vanautgaerden, Georges Mees en Jacques Jauniaux. De kruidentuin ligt naast het gebouw en zet het historische belang van de plek in de verf aan de hand van een vrije interpretatie van een 16e-eeuwse kloostertuin. René Pechère maakte een op de werken van Erasmus geïnspireerd 'botanisch portret van Erasmus' door een tuin te ontwerpen met uitgepuurde lijnen waarin de voorschriften van de middeleeuwse hortus conclusus worden toegepast. De ruimte bestaat uit een pergola met rozenstruiken, een kleine fontein en vijftien vierkante perken met aromatische en sierplanten die met Erasmus en de tijd waarin hij leefde, worden geassocieerd.

De filosofische tuin, die groter is dan de kruidentuin, werd in 2000 ontworpen door de landschapsarchitect Benoît Fondu. Er groeien talrijke soorten bomen en planten die typisch zijn voor de landschappen die Erasmus tijdens zijn reizen tegenkwam. Her en der wordt de tuin verrijkt met kunstwerken die speciaal voor het museum werden gecreëerd door erkende hedendaagse kunstenaars, die hun kunst aan de natuur linken (Marie-Jo Lafontaine, Catherine Beaugrand, Perejaume en Bob Verschuere). Het landelijke karakter van deze tuin doet door een aantal aspecten denken aan de typische boomgaarden van de middeleeuwse kloostertuinen.

De bakstenen muur rond de tuin bevat verschillende deuren en heeft een totale lengte van ongeveer 270 m. Door de buitenwereld af te schermen draagt de muur bij tot het middeleeuwse karakter van het Erasmushuis.

De site wordt verfraaid door borstbeelden, beeldhouwwerken en andere decoratieve elementen, zoals traceringen in gotische stijl die waarschijnlijk van de Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk afkomstig zijn en een portaal uit de renaissance dat werd gerecupereerd van een oud huis in de Sint-Guidostraat.

Door de groene setting rond het historische gebouw van het in de 15e en 16e eeuw gebouwde Erasmushuis te beschermen, krijgen de tuinen die voorheen op de bewaarlust stonden, hetzelfde vrijwaringsniveau als het Erasmushuis zelf. Bovendien zal het op die manier mogelijk subsidies zijn te bekomen om de beschadigde ommuring, waarvan de oudste delen uit 1515 zouden dateren, te restaureren.

GOED OM TE WETEN ONS IMMATERIEEL ERFGOED

De inventaris van het immaterieel erfgoed werd ook in 2021 aangevuld met gebruiken en tradities die belangrijk zijn voor het begrip van de Brusselse identiteit van gisteren en vandaag. Na de ambachtelijke productie van speculoos en de aanleg van het bloementapijt op de Grote Markt was het in 2021 de beurt aan de kermiscultuur, de witloofteelt, de 'Fanfare des Chasseurs de Prinkères', het Brusselse taalgebruik en de Zwanne om te worden opgenomen in de inventaris van het 'levende' erfgoed. In deze inventaris staan immers elementen die in het collectieve geheugen verankerd zijn, praktijken die nog steeds door grote of iets kleinere gemeenschappen een warm hart worden toegedragen. Om de overdracht en de erkenning van dit culturele erfgoed een extra duwtje in de rug te geven, werd het dossier van de kermiscultuur eveneens ingediend voor de inschrijving op de representatieve lijst van het immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid van de UNESCO. Dit dossier, dat door Urban en de Belgische kermisgemeenschap wordt gedragen, werd samen met Frankrijk, en in het bijzonder het Musée des Arts forains van Bercy uitgewerkt. Het zal in december 2022 door de UNESCO worden geëvalueerd.

GOED OM TE WETEN HISTORISCHE LIFTEN

Sinds eind 2020 slaan Urban en Homegrade de handen in elkaar voor het behoud van historische liften. Deze liften moeten immers worden gemoderniseerd volgens bepaalde regels die soms moeilijk te verenigen zijn met hun erfgoedwaarde. Vandaar dat een inventaris van historische liften wordt aangelegd. Deze zal de vorm aannemen van een website en zal in 2022 online gaan. Met de hulp van de eigenaars werd de informatie vergaard. Wanneer zij hun lift voor de inventaris registreren, kunnen zij een attest van zijn historische waarde bekomen. Met dit attest krijgen zij extra tijd om de lift te moderniseren en moeten aan minder strenge eisen worden voldaan. In 2021 werden 257 aanvragen ingediend en 151 behandeld. Voor 116 liften werd een attest uitgereikt. 35 liften werden geweigerd en 70 werden bezocht. De databank werd bijgewerkt en bevat momenteel 806 entry's. Ze stelt ons in staat de specifieke kenmerken van dit miskende erfgoed op te nemen en een typochronologie af te leiden.

Scan deze QR-code en ontdek de Kunstberg

Scan deze QR-code en ontdek het Erasmushuis

Scan deze QR-code en ontdek de tuinen en de omgeving van het Erasmushuis

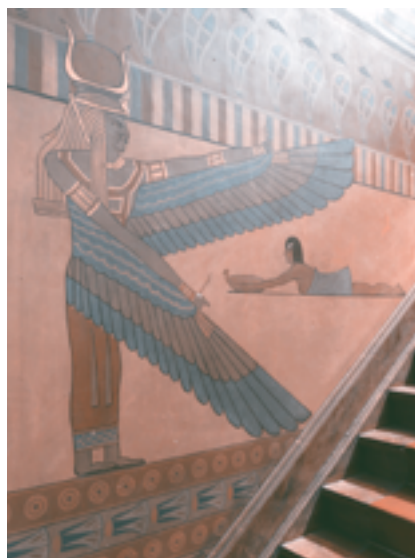

Scan deze QR-code en kom alles te weten over dit emblematische gebouw in een artikel van het tijdschrift 'Erfgoed Brussel' nr. 33

↑ ↑ Voormalige hoofdzetel van de Bank Lambert, Marnixlaan 24 in Brussel, ingeschreven op de bewaarijst sinds 18 maart 2021, 2022. Séverin Malaud © urban.brussels
 ↓ Detail van de inox scharnieren van de gevel van de voormalige hoofdzetel van de Bank Lambert, 2021.
 Rechterpagina:
 ↑ Kunstberg en ruiterstandbeeld van Koning Albert I, ontworpen door Alfred Courtens, tijdens de Urban Summer 2021 – Ruimtelijke activering rond het thema van de fundamentele handeling van de dood door de landschapsarchitecten van Carbonifère. Séverin Malaud © urban.brussels
 ↓ Kunstberg, 2019. Stijn Bollaert © urban.brussels

↑ ♥ ♡ Voormalige woning van Emile Bockstael in Brussel, beschermd sinds 22 september 2021, 2022. Maud Faivre © urban.brussels
 Linkerpagina:
 ↑ ♣ De tuinen en de omgeving van het Erasmushuis in Anderlecht, beschermd sinds 6 mei 2021, 2022.
 Séverin Malaud © urban.brussels

Scan deze QR-code en ontdek de voormalige woning van Emile Bockstael

ONS ERFGOED IN EEN NIEUW JASJE

De teams van Urban volgen eveneens de werken voor het onderhoud, de restauratie of het herstel van het beschermd erfgoed op, vanaf de aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning tot het einde van de werkzaamheden en de toekenning van eventuele subsidies.

Zo zorgt Urban er niet alleen voor dat onze Brusselse schatten blikvangers worden, maar ook dat wijken waar het goed is om te leven en te vertoeven door het opmerkelijke erfgoed in de omgeving dat tikkeltje extra krijgen.

De teams van de directie Cultureel Erfgoed leggen zich er elke dag opnieuw op toe om ons gewestelijke erfgoed in de kijker te plaatsen, te behouden, te identificeren en te onderhouden. Ze bevorderen het gebruik en de herbestemming van cultureel erfgoed, zodat toekomstige generaties er ook van kunnen genieten, en bouwen aldus mee aan het erfgoed van morgen.

Dit vereist dat voortdurend wordt gewerkt aan voorstellen voor relevante en duurzame behoudsmaatregelen en dat wordt gezorgd voor de juiste opleiding van erfgoedwerkers of dat hiertoe wordt bijgedragen.

DE SLACHTHUIZEN VAN ANDERLECHT, EEN PRONKSTUK VAN DE INDUSTRIËLE ARCHITECTUUR VAN DE 19E EEUW

Dit emblematische gebouw van het Brussels gewest, dat in 1988 werd beschermd, onderging een grote restauratie die in 2018 van start ging. Dit restauratieproject omvatte de herstelling van de achter-, voor- en zijgevels, alsmede van alle kolommen en het dak. Het werk werd in verschillende fasen gepland, te beginnen met de tijdelijke versteviging van de overdekte markt, waardoor deze tijdens de werkzaamheden gewoon kon blijven functioneren.

Het enorme dak werd ontdaan van de bitumencoating uit de jaren 1980 en is nu bedekt met donkerkleurige zonnepanelen (BIPV), die doen denken aan het zink dat vroeger op het dak lag. Dit was een unieke kans voor een combinatie van de opwaardering van erfgoed en duurzame ontwikkeling.

RESTAURATIE VAN DE SINT-CLEMENSKERK, EEN VAN DE OUDSTE KERKEN VAN BRUSSEL

De restauratie van de Sint-Clemenskerk ving aan in 2019 en was voor het departement Archeologisch Erfgoed van de directie Cultureel Erfgoed een unieke gelegenheid om de structuur van deze romaanse en neoromaanse kerk, waarvan sommige delen uit de 11de eeuw dateren, vast te leggen.

Om de grote vochtproblemen in het gebouw tegen te gaan, werd eerst een drainagesysteem geïnstalleerd rond de hele omtrek van de kerk. Vervolgens werd de niet-ventilerende muurverf die alle muren binnenin bedekte, volledig weggehaald en vervangen door een ventilerende verf. In deze fase hebben de archeologen het metselwerk onderzocht en hebben de stratigrafen versieringen aan het licht gebracht die dateren van het einde van de 19e eeuw. Er werd een klein raam geïnstalleerd zodat bezoekers een voorbeeld kunnen bekijken.

Urban heeft de 'Open kerkendagen' aangegrepen om in 2020 het werk van zijn archeologen voor te stellen aan de hand van een tentoonstelling 'La mémoire des pierres', die in de kerk plaatsvond.

↗ Gemeentehuis van Vorst, beschermd sinds 22 oktober 1992, detail van een bas-reliëf, zij-ingang, 2016. A. de Ville de Goyet © urban.brussels

LUXUEUS APPARMENTSGEBOUW IN BEAUX-ARTSSTIJL

Het door architect Léon Janlet in 1913-1914 ontworpen luxueuze flatgebouw in Beaux-Artsstijl aan het Maurice Van Meenenplein in Sint-Gillis, werd recent in al zijn glorie hersteld.

Het interieur, dat sinds 1994 is beschermd, heeft zijn oorspronkelijke weelderige versieringen behouden: een met mozaïek bedekte vloer in de hal, plafonds met lijstwerk, glas-in-loodramen in het trappenhuis en een massief mahoniehouten lift waarvan de liftkooi versierd is met afgeschuind glas- en ijzerwerk. De gevel van het gebouw is al even opmerkelijk, met zijn smeedwerk en versieringen van krullen, bloemguirlandes en linten.

De uitgevoerde werkzaamheden omvatten de restauratie van de straatgevel en de restauratie van de glas-in-loodramen in het trappenhuis. Daardoor zijn deze glas-in-loodramen nu niet alleen beschermd, maar ook in hun oorspronkelijke vorm zichtbaar aan de kant van de liftschacht.

GEMEENTEHUIS VAN VORST, WANNEER VRIJWARING VAN HET ERFGOED EN MODERNE VOORZIENINGEN SAMENGAAN

Het gemeentehuis van Vorst onderging een grondige restauratie van het interieur en de buitenkant van het gebouw. Tegelijk werd een toegang voor personen met beperkte mobiliteit aangelegd. Om die herinrichting uit te voeren, werden de liftschacht en een deel van de bestaande trappenhuisen gesloopt en vervolgens heropgebouwd. Van de ruimte onder het dak zullen vervolgens kantoren worden gemaakt.

Met zijn bijna 50 meter hoge klokkentoren is het gemeentehuis, dat tussen 1935 en 1938 werd gebouwd naar het ontwerp van architect Jean-Baptiste Dewin, een opmerkelijk voorbeeld van de art-decostijl. Talrijke kunstenaars, glas-in-loodspecialisten, beeldhouwers en gerenommeerde schilders zoals Georges Blathus en Florent Colpaert of Victor Rousseau werkten ook mee aan de decoratie van het gebouw.

Het einde van de werkzaamheden, die eerder complex waren wegens de omvang van het gebouw en de verscheidenheid aan restaurateurs en ambachtslui die hun medewerking verleenden, is gepland voor eind 2022.

HET JOSÉPHINEPAVILJOEN IN VORST, WAT EEN FOLIE!

Het Joséphinepaviljoen is een zogeheten 'folly' uit 1910: een klein tuinpaviljoen bij het hoofdhuis van een welstellende burger. Met zijn pagodedak getuigt het Joséphinepaviljoen, gelegen in het Jacques Brelpark in Vorst, van een Aziatische invloed.

Het in 1993 beschermde paviljoen werd gerestaureerd en de onderdelen die verdwenen waren of niet konden worden gerecupereerd, zoals het raamwerk, werden identiek nagemaakt. Dankzij het team van rocaille-specialisten onder leiding van Gabriel Pirlet kon het gebouw zijn rocaille- en kleurafwerking terugkrijgen. Een extra metalen structuur werd toegevoegd aan de binnenkant van de eerste verdieping. Omkeerbare antigraditiverf werd aangebracht en de in ere herstelde ramen werden tijdelijk voorzien van metalen platen om vandalisme te voorkomen.

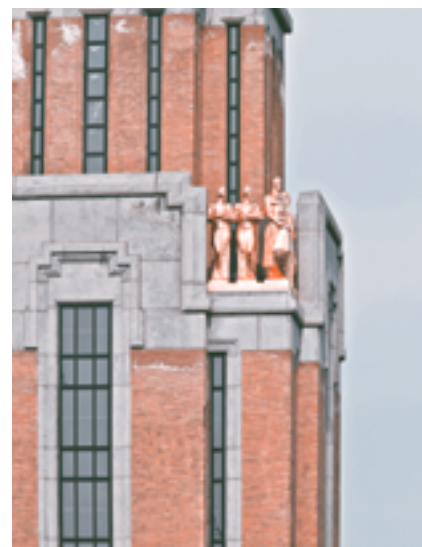
Urban heeft het thema van de 'folly's', de experimentele bouwwerken zonder duidelijke functie die in de 18e eeuw in tuinen werden opgetrokken, eveneens kunnen aanroeren met de realisatie van zijn eerste Urban Folly, 'Grotto', dat in 2019 de tuin van het Academiënpaleis sierde.

DE ARMAND STEURSSQUARE, EEN STUKJE GROEN IN HET HART VAN DE STAD

De Armand Steurssquare, een erfgoedparel uit 1932, in het oosten van Sint-Joost-ten-Node, is een mooi aangelegde kleine groene long van ongeveer 80 are. Tot omstreeks 1930 was de spoorweg er nog open en werd de rest van het gebied gebruikt als manoeuvreerterrein voor de burgerwacht. De square getuigt van de kwaliteit van het stedelijke en landschappelijke ontwerp van het interbellum.

Het parkje kreeg een facelift en werd vanaf 2019 grondig gerestaureerd. Het hekwerk werd opnieuw geschilderd en de wegen hersteld. De fonteinen en het meubilair (zoals pergola's en banken) zien er opnieuw zoals oorspronkelijk uit. Alle muurtjes en trappen werden aangepakt. De beelden en monumenten werden schoongemaakt en het beeld 'De Bron' werd in een atelier gerestaureerd. Op basis van een historische studie en de evolutie van de square, werden enkele bomen gekapt om de plek een nieuwe dimensie te geven. Er werd ook nieuwe beplanting aangebracht.

De inwoners van de wijk stellen deze verbetering van hun leefomgeving sterk op prijs.

↑ Overdekte veemarkt van Kuregem, hal beschermd als monument sinds 8 augustus 1988, 2021.
 → Gemeentehuis van Vorst, beschermd sinds 22 oktober 1992, detail van de toren: gevelbekleding in baksteen, blauwe hardsteen, stalen raamwerk, vergulde bronzen standbeelden, 2016.
 ← Restauratiewerken in het gemeentehuis van Vorst, beschermd sinds 22 oktober 1992, 2018.
 ↓ Sint-Clemenskerk in Watermaal-Bosvoorde, beschermd sinds 22 november 1949, 2022.

A. de Ville de Goyet © urban.brussels

† Armand Steurssquare, beschermd sinds 17 juni 1993, 2022.
 Séverin Malaud © urban.brussels
 → Joséphinepaviljoen in Vorst, beschermd sinds 1993, 2022.
 Séverin Malaud © urban.brussels
 → Begijnhof van Anderlecht, 15e-eeuws gebinte van de zolder van het westelijke deel, 2019.
 A. de Ville de Goyet © urban.brussels
 ✓ Henry van de Velde in zijn eetkamer, oude foto.
 © AAM/Fondation CIVA Stichting, Brussels
 Linkerpagina:
 † Priorij van het domein Rood Klooster, beschermd sinds 16 november 1965, 2011.
 A. de Ville de Goyet © urban.brussels
 † Renovatie van de woning Moreau, ontworpen door Willy Van der Meeren in Laken, beschermd sinds 6 juli 2006, 2021.
 © Séverin Malaud

VILLA BLOEMENWERF, OPNIEUW EEN KUNSTENAARSVERBLIJF

In 1895 begon Henry van de Velde samen met zijn echtgenote Maria Sèthe aan de bouw van villa Bloemenwerf in Ukkel (op de indicatieve lijst van het UNESCO-werelderfgoed), die diende als woning-atelier en als ontmoetingsplaats voor de Europese intellectuele en artistieke elite van die tijd. Sinds 2020 loopt een restauratie- en renovatieproject. Architect Guido Stegen leidt dit project, in nauwe samenwerking met Mathijs Huyghebaert, restaurateur gespecialiseerd in schrijnwerk. In de loop van de werkzaamheden heeft de toevallige ontdekking van originele elementen een beter beeld gegeven van de villa zoals Van de Velde die ontwierp. Het einddoel van dit project is de creatie van vier kunstenaarsverblijven en ruimten voor de organisatie van culturele evenementen.

EEN MINIATUURBEGIJNHOF IN ANDERLECHT

In de schaduw van de Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk ligt het kleinste begijnhof van België. Het werd gesticht in 1252 en bood onderdak aan acht vrouwen. Zij vormden een gemeenschap die zowel religieus als seculier was. De twee gebouwen uit de 18e eeuw zijn traditioneel van stijl en bevatten kleine individuele 'huisjes' die grenzen aan een omheinde tuin met een waterput. In 1930 werd de site omgevormd tot een gemeentemuseum. Na de bescherming in 1938 werd het gesloten en uiteindelijk heropend in 1987. Vandaag wordt het begijnhof opnieuw volledig gerestaureerd.

Om zijn archeologische, religieuze en volkskunstcollecties beter tot hun recht te laten komen, krijgt het museum bovendien een nieuwe scenografie.

DE PRIORIJ VAN HET DOMEIN ROOD KLOOSTER IN HET NIEUW

De priorij van het domein Rood Klooster in Oudergem is het enige overblijvende gebouw van het gelijknamige klooster. De site dateert uit de 14e eeuw, maar vanaf de 15e eeuw werd het klooster een knooppunt van spiritueel en artistiek leven. Het werd in 1572 geplunderd en gedeeltelijk verwoest, maar onderging in de volgende eeuw verschillende restauraties. Na de Franse Revolutie diende het gebouw een tijd als legerkazerne, vervolgens als katoenweverij, ververij, atelier van een steenkapper en herberg. In 1910 werd de Belgische Staat eigenaar, in 1992 droeg hij het over aan het Brussels gewest.

De priorij staat intussen al meer dan twintig jaar leeg, maar in 2021 werd de restauratie afgerond. Het Brussels gewest trok er 4 miljoen euro voor uit. Er werd een projectoproep gelanceerd om een uitbater te vinden voor een activiteit in de socioculturele sfeer.

HUIZEN VAN DER MEEREN: ARCHITECTUUR MET EEN VERHEFFENDE SOCIALE FUNCTIE

In de loop van 2021 werden maar liefst drie gebouwen van wijlen architect Van Der Meeren gerestaureerd.

Willy Van Der Meeren kan worden beschouwd als de laatste vertegenwoordiger van een reeks modernisten in België die aan de architectuur een verheffende sociale functie toekenden.

Aan de Onze-Lieve-Vrouwlaan 135 in Evere werden de gevel, de inkomhal met trappenhuis en de verlichting van een appartementsgebouw van zijn hand, trouwens licht gebaseerd op het werk van Le Corbusier, gerestaureerd. Aan de Pater De Dekenstraat 38 in Etterbeek werd gestart met de restauratie van het interieur (ook het meubilair). De gevel volgt. Tot slot werd in het centrum, aan de Adrien Bayetlaan 11 in Laken, de volledige gevel, tot en met de voordeurkruk, vernieuwd; er werd schitterend werk geleverd wat betreft de betonbehandeling en de kleuring van de bakstenen.

GOED OM TE WETEN

ANDERLECHTS MOERAS IN ERE HERSTELD

De werkzaamheden aan het seminatuurlijke moerasgebied in de Melkerijstraat in Anderlecht met het oog op het herstel van de biodiversiteit en landschappelijke elementen waren, na jaren van verwaarlozing, geen sinecure. Het project omvatte het schoonmaken van de vijver, het kappen van bomen, het heraanplanten van riet en struiken en het plaatsen van een omheining en een ponton. Tussen open plekken en bos (wilgen, berken, esdoorns), droge en natte plekken, hopen dood hout, herbergt dit kleine gebied een prachtige verscheidenheid aan habitats, waarin de natuur al volop herstelt. Om deze kwetsbare, atypische omgeving te beschermen is het moeras daarom omheind, maar er werd wel een observatiepost ingericht. Vanaf een afstand zullen de bewoners van de wijk een mooi uitzicht hebben op het moeras.

GOED OM TE WETEN

DE HEROPLEVING VAN DE ROYALE BELGE

De voormalige hoofdzetel van de Royale Belge in Watermaal-Bosvoorde, gebouwd tussen 1967 en 1970, staat sinds 2017 leeg. Het kruisvormige gebouw dat op een glazen sokkel staat, is een uniek voorbeeld van het Belgische functionalistische modernisme.

Sinds 2019 staat het op de bewaarlister van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en binnenkort zullen de ruimten van dit iconische gebouw een nieuwe invulling krijgen. De bedoeling van de renovatie van het gebouw, de onmiddellijke omgeving en het park errond is om de erfgoedaspecten in stand te houden en de oorspronkelijke compositie en esthetiek te herstellen.

→ Op pagina 13 lees je meer over dit project.

GOED OM TE WETEN

NIEUW LEVEN VOOR DE NOORDDOORGANG

De Noorddoorgang werd in 1881 uitgetekend door architect Henri Rieck en bevindt zich in het verlengde van de Galerie du Commerce, die nu bijna verdwenen is. De doorgang vormt een dynamische verbinding tussen twee drukke winkelstraten: de Nieuwstraat en de Adolphe Maxlaan (toen nog Noordlaan).

De hoofdgevel van de galerie ligt aan de Adolphe Maxlaan en telt drie traveeën. Boven de centrale travee ligt op de eerste verdieping het terras van het restaurant verscholen. Toen het Musée du Nord in 1908 de deuren sloot, bood het naastliggende Hotel Metropole aan de drie bovenste verdiepingen te huren. Het einde van de huurovereenkomst van het Hotel Metropole in 2014 deed de vraag rijzen hoe de verdiepingen een nieuwe bestemming konden krijgen met respect voor de architectuur. De aanvrager wenst nu de vroegere toegangen tot de verdiepingen te herstellen.

→ Op pagina 17 lees je meer over dit project.

GOED OM TE WETEN

'GUINGUETTE EMILE' IN HET DUDENPARK IN VORST

Verschillende Brusselse beschermde parken en sites verwelkomen sinds 2017 elke zomer de 'guinguettes' (een soort van kiosken die dienstdoen als bar) van Leefmilieu Brussel, ontworpen door de architecten Piovenefabi.

Deze paviljoenen zijn verwijzingen naar de historische 'guinguettes' van de stad en bestaan uit een bar en een uitschuifbaar dak dat door een reeks metalen kolommen wordt ondersteund. Elke 'guinguette' heeft haar eigenheid, maar is tegelijkertijd deel van een kleine familie van in een oogopslag herkenbare architectuur. Het expressieve karakter van deze kiosken, die met weinig middelen zijn gemaakt, werd met bijzondere aandacht gekoppeld aan hun omgeving.

In 2021 heeft het gewest zomerbar Emile (op de esplanade van het Dudenpark vlakbij de Lainésquare) een stedenbouwkundige vergunning voor vijf maanden afgegeven.

Deze tijdelijke architecturale interventies kregen in het kader van de Brussels Architecture Prize 2021 een nominatie. In de tentoonstelling over de geselecteerde projecten kwamen de 'guinguettes' ook aan bod.

Scan deze QR-code en blijf op de hoogte over het Brussels cultureel erfgoed

ARCHEOLOGIE ONDER DE LOEP

Het ontbrak in 2021 niet aan archeologische ontdekkingen, en ook aan evenementen voor het brede publiek was er geen gebrek. De teams van het departement Archeologisch Erfgoed zijn druk in de weer geweest met tentoonstellingen, de Urban Archaeology Days – Europese Archeologiedagen, conferenties, en niet te vergeten de verhuizing van de omvangrijke archeologische collectie van Urban.

OPGRAVING IN SINT-JOOST-TEN-NODE

Na een toevallige vondst op het Sint-Joostplein vond van 31 augustus tot 10 september 2021 een archeologische interventie plaats.

Naar aanleiding van wegenwerken op het Sint-Joostplein en in de Sint-Jooststraat werd de oostelijke zijde van de Sint-Joostkerk onderzocht waar de oude begraafplaats kon worden blootgelegd over een lengte van 27 meter, ofwel 23 m² in de hoofdsleuf en bijna 4 m² in een aangrenzende rechthoekige opening.

De aangetroffen graftombes horen bij de begraafplaats van de voormalige Sint-Joostkapel (tweede helft van de 14e eeuw) die zich op de ligging van de huidige 19-eeuwse neobarokke kerk bevond. Er werden grote hoeveelheden menselijke beenderen gevonden. Hoewel sommige skeletten zich enigszins in hun oorspronkelijke staat bevonden, lagen de meeste menselijke overblijfselen door elkaar heen. Er werden eveneens stukken van houten planken blootgelegd.

Hier en daar lagen de graftombes boven elkaar of overlaptten ze elkaar gedeeltelijk. De graven bevatten voor het merendeel doodskisten, herkenbaar aan de organische resten van het in een sterke staat van ontbinding verkerende hout en de zeer vele nagels die de planken bij elkaar hielden. De menselijke botten werden momenteel bestudeerd door een paleoantropologe via een overeenkomst met het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

DE URBAN ARCHAEOLOGY DAYS, EEN KENNISMAKING MET STADSARCHEOLOGIE

Op 18, 19 en 20 juni 2021 organiseerde Urban in het kader van de Europese Archeologiedagen de Urban Archaeology Days.

Er waren die dag meerdere gratis activiteiten en er was voor elk wat wils, zowel voor doorgewinterde liefhebbers van geschiedenis als voor gewone belangstellenden. Deze dagen vormden een unieke gelegenheid om eens van dichtbij kennis te maken met het erfgoed en het archeologische onderzoek en om de werkzaamheden van de teams van Urban te ontdekken.

Aan de hand van lezingen van wetenschappers kon het publiek kennis maken met recent archeologisch onderzoek in het Brussels gewest: opgravingen, bouwarcheologie, natuurwetenschappen ... Verschillende disciplines kwamen samen om de stad van gisteren te onthullen.

Deze drie dagen, georganiseerd door het departement Archeologisch Erfgoed in samenwerking met de directie Kennis en Communicatie, brachten een massa volk op de been voor bezoeken aan het Paleis op de Koudenberg, de Castrum-hoeve in Haren, de priorij van het Rood Klooster in Oudergem, de bouwplaats aan de Oude Graanmarkt, de kelders van de Grote Markt of voor een gegidste wandeling in de oude havenwijk van Brussel. De kennismaking met het werk op het terrein werd een echt succes!

Het brede publiek kon tijdens de Urban Archaeology Days ook het archeologische laboratorium van Urban bezoeken waar alle objecten worden behandeld die worden ontdekt op archeologische sites in het gewest.

✎ Als gevolg van wegenwerken aan de Sint-Joostkerk werden 55 graven van het vroegere kerkhof blootgelegd en bestudeerd. Rechts: wervelkolom, onderarm en bekken van een begraven persoon in rugligging; links: lang bot en onderkaak van een andere begraven persoon, Sint-Joost-ten-Node, 2021. © urban.brussels

VERHUIZING VAN DE ARCHEOLOGISCHE COLLECTIE

Begin 2021 verhuisde de archeologische collectie van Urban van het CCN (Noordstation) naar Laken.

Niet minder dan 81.000 items, onder meer keramiek (onvolledig of gerestaureerd), dierlijke en menselijke beenderen, allerlei stalen, bouw materiaal (bakstenen, stenen, stukken van gebinten en vloeren) evenals andere objecten uit het dagelijkse leven, van de prehistorie tot nu, vonden een nieuw onderkomen in Laken.

Voor de controle van de vele dozen met historische artefacten en hun plaatsingscodes moest heel nauwgezet te werk worden gegaan, opdat alles in de nieuwe ruimte weer op de juiste plaats terecht kwam.

Het was een delicate en tegelijk indrukwekkende verhuizing.

GOED OM TE WETEN *DOWN IN THE RIVER*

Ter gelegenheid van de archeologische opgravingen die het archeologenteam van Urban van februari tot juli 2019 op de site van de voormalige Parking 58 organiseerde, heeft Urban de tentoonstelling 'Down in the river' opgezet met als doel de resultaten aan het publiek voor te stellen. De tentoonstelling kende een groot succes en kon rekenen op de belangstelling van 20.000 bezoekers!

→ Op pagina 104 lees je meer over deze unieke tentoonstelling.

GOED OM TE WETEN *ROEREND ERFGOED 10.000 ITEMS GEPUBLICEERD, DAT VIEREN WE!*

De website van de gewestelijke inventaris van het roerend cultureel erfgoed (ook wel collections.heritage.brussels genoemd) heeft na twintig maanden online de kaap van de 10.000 gepubliceerde fiches bereikt.

In deze inventaris, die door de teams van Urban wordt beheerd, zijn heel wat voorwerpen uit uiteenlopende openbare of private collecties op te zoeken. Voorwerpen die – om maar wat te noemen – bij opgravingen in het Coudenbergpaleis zijn blootgelegd of objecten die afkomstig zijn uit weinig bekende of erkende gemeentelijke collecties en uit de opslagplaatsen van talrijke Brusselse musea.

Een ambitieus project dat we verder ontwikkelen, want in de loop van 2022 verwelkomen we meerdere nieuwe collecties, waaronder de belangrijkste items van de archeologische collectie van Urban!

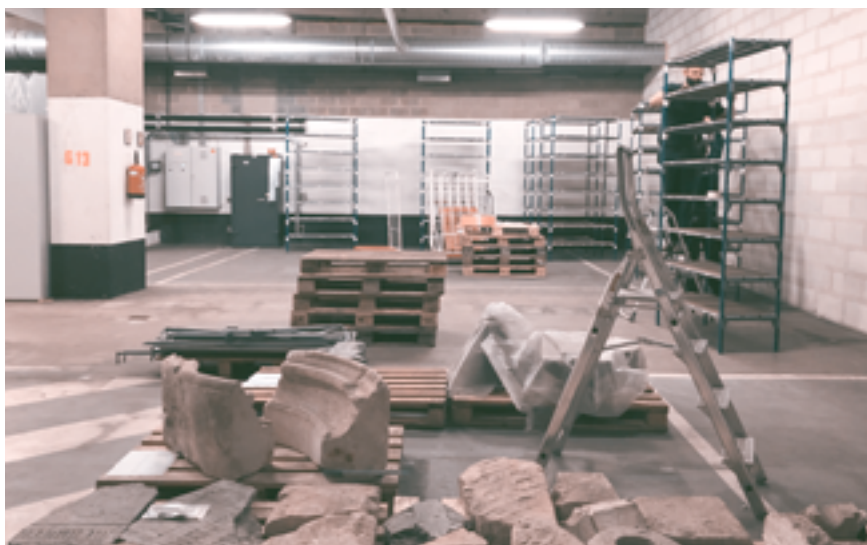

↑ Opgravingen in een sleuf naast de Sint-Joostkerk, 2021.
 → Archeologisch onderzoek in de gebouwen aan de Oude Graanmarkt, te bezoeken tijdens de Urban Archaeology Days 2021.
 + Rode keramische kom met drie poten, opnieuw in elkaar gezet en gelijmd in het laboratorium van Urban, 15e eeuw, Fontainasplein, Brussel, 2011.

++ Linkerpagina:
 Verhuizing van de archeologische collectie van Urban naar de nieuwe opslagplaats in Laken, maart 2021.

© urban.brussels

▼ Scan deze QR-code en ontdek de Urban Archaeology Days

ART NOUVEAU IN DE SCHIJNWERPERS

Aan het einde van de 19e eeuw en begin 20e eeuw vond er in Brussel een echte architecturale en artistieke revolutie plaats. Sindsdien staat de stad, met haar vele bouwkundige pareltjes, bekend als de hoofdstad van de art nouveau. Maar naast de blikvangers bestaan er nog vele andere realisaties die nauwelijks gekend en zelfs weinig toegankelijk voor het publiek zijn.

In het kader van zijn talrijke opdrachten om erfgoed te herwaarderen en het publiek er warm voor te maken, wil Urban het art-nouveauerfgoed bekendheid doen verwerven door het te inventariseren, te beschermen en de restauratie van nabij te volgen.

Door het openstellen van gebouwen voor het brede publiek, het herwaarderen van verschillende panden, het uitwerken van specifieke gidsen wil Urban het imago van Brussel als de wieg van de art nouveau nog meer voor het voetlicht brengen.

MEESTERWERKEN OM MET EIGEN OGEN TE BEKIJKEN

Sinds januari 2021 kan het brede publiek het Solvayhuis in Brussel bezoeken. Vroeger was dat enkel mogelijk op afspraak. De bezoekers kunnen dit architecturale meesterwerk tijdens het bezoek integraal bekijken.

Urban heeft het Solvayhuis immers als museum erkend om te voldoen aan de wens van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering om het Brusselse erfgoed beter te waarderen, voornamelijk door het toegankelijker te maken.

Het gaat om een van de best bewaarde gebouwen van Victor Horta, die dit van A tot Z ontwierp en bij de inrichting ervan aandacht besteedde aan de kleinste details.

Dankzij een subsidie heeft Urban in 2021 kunnen inzetten op een tweede art-nouveauparel: het Cauchiehuis in Etterbeek, waarvan de sgraffitigevel een voorsmaakje is van de pracht van de interieurdecoratie, opende immers de deuren voor het publiek.

✎ Restauratie van de gevel van het Solvayhuis, werf 2021.
Séverin Malaud © urban.brussels

IN HET HART VAN DE ART NOUVEAU

In juni 2021 bedachten Urban en Brussels Museums in samenwerking met [visit.brussels](https://www.visit.brussels) de art-nouveaupas.

Met deze pas kunnen bezoekers niet minder dan zeven architecturale juweeltjes ontdekken, namelijk het Belgisch Stripcentrum, de juwelenwinkel Wolfers Frères (gerestaureerd in het Museum Kunst & Geschiedenis), het Autriquehuis, het Cauchiehuis, het Muziek-instrumentenmuseum (MIM), het Hortamuseum alsook het Solvayhuis.

Dit project kwam tot stand vanuit de wens deze gebouwen (vlotter) toegankelijker te maken voor alle bezoekers. Het biedt iedereen de kans de geheimen en verborgen schatten van deze veelvuldig in Brussel voorkomende architecturale beweging te ontdekken.

Deze pas is slechts een van de vele initiatieven ter promotie van de art nouveau in Brussel. Zo zal 2023 volledig in het teken staan van deze kunststroming. In dat jaar zal de pas geleidelijk toegang geven tot nog meer uitzonderlijke plaatsen.

↘ Scan deze QR-code en
neem dankzij Inside Art
Nouveau een kijkje in de
weelderige interieurs

↘ Scan deze QR-code en
ontdek de art-nouveaupas

URBAN VIERT 20 JAAR UNESCO-WERELDERFgoed!

Vier van de belangrijkste woningen van Victor Horta staan twintig jaar op de lijst van het werelderfgoed van de UNESCO! Dit is voor Urban dé gelegenheid om deze bescherming te vieren met bronzen gedenktekens die speciaal werden gecreëerd ter ere van deze woningen van unieke en universele waarde.

Deze gedenkplaten zijn voortaan te bezichtigen aan het Hotel Tassel, het Solvayhuis, het Huis van Eetvelde (en zijn uitbreiding), alsook aan het huis en atelier van Victor Horta, allemaal sinds 2000 opgenomen op de werelderfgoedlijst.

Urban werkte voor de grafische vormgeving van de platen samen met NNstudio, en voor de eigenlijke productie van de platen deed het een beroep op de Fonderie d'Art Metamagma, gespecialiseerd in de zogenaamde verlorenwasmethode. De verlorenwastechiek is een eeuwenoude volledig artisanale methode, die werd aangewend om de gedenkplaten te maken waarmee we de bescherming van deze opmerkelijke meesterwerken van de Belgische architect vieren.

GEVELSTENEN VAN HET HUIS AUBECQ VOORTAAN OP EEN VEILIGE PLEK

Zo'n 600 gevelstenen van het Huis Aubecq, die het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2001 had geërfd, lagen gedurende tien jaar opgeslagen in een magazijn dat er steeds slechter aan toe was. Thans worden ze tijdelijk bewaard in een nieuw depot in Laken, samen met de archeologische collectie die door Urban wordt beheerd.

Alvorens ze te vervoeren, moesten de gevelstenen van dit door Victor Horta ontworpen art-nouveauperhuis opnieuw worden gereinigd, aangezien ze gedurende een aantal jaren aan waterinfiltraties waren blootgesteld. Daarnaast ondergingen ze een behandeling om het mos dat zich op de stenen had ontwikkeld, te verwijderen.

De stenen werden daarom opnieuw geïnventariseerd, schoongemaakt, opnieuw op pallets verpakt en naar de nieuwe opslagplaats overgebracht. Een gigantisch karwei, want de stenen wegen elk tussen de tien kilo en de drie ton (voor de balkontegels).

De stenen zijn in goede staat en wachten 'enkel' op de concrete ontwikkeling van een blijvend opwaarderingsproject, zodat we eindelijk hun rijke geschiedenis kunnen bewonderen, alsook de kwaliteit van het werk van de ontwerper en de ambachtslieden die ze hebben vervaardigd.

Een project dat ons tot niet alleen kan aanzetten tot nadenken over duurzame ontwikkeling en de cyclus van het stadsleven, maar ons ook kan doen mijmeren over de vele verhalen die deze bijzondere gevelstenen ons kunnen vertellen.

DE ART NOUVEAU IN HEEL EUROPA DANKZIJ HET RÉSEAU ART NOUVEAU NETWORK

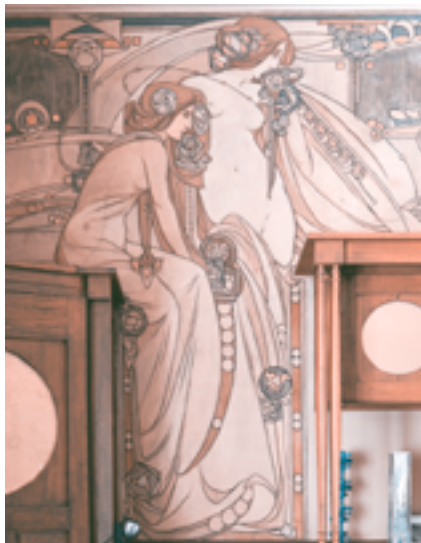
Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stond in 1999 aan de wieg van de oprichting van het Réseau Art Nouveau Network (RANN), dat grote Europese steden die over een rijk art-nouveauserfgoed beschikken, samenbrengt. Van Helsinki tot Barcelona en van Glasgow tot Ljubljana ijveren ze er samen voor de art nouveau te bestuderen, te behouden en op te waarderen. Het netwerk heeft bovendien sinds 2014 een erkenning als Culturele route van de Raad van Europa.

Urban is werkzaam binnen het netwerk en ondersteunt het coördinatie-netwerk al vanaf het begin. Sinds 2021 kent Urban het Hortamuseum een subsidie toe voor de coördinatie van het RANN. De conservator van het museum, Benjamin Zurstrassen, werd trouwens verkozen tot voorzitter van het RANN voor een driejarig mandaat.

GOED OM TE WETEN BELGIË KRIJGT TWEEDE MANDAAT IN WERELDERFgoedCOMITÉ

Op 25 november 2021 werd België verkozen tot het prestigieuze Werelderfgoedcomité van de UNESCO. Dat comité bestaat uit 21 landen en neemt elk jaar belangrijke beslissingen over het werelderfgoed. Zo buigt het zich over de inschrijving op de werelderfgoedlijst, de plaatsing op de lijst van werelderfgoed in gevaar en beslissingen over de staat van instandhouding van het opgenomen erfgoed. Sinds 1998 is dit de tweede keer dat België een mandaat bekleedt in het comité van de Cultuurconventie van 1972. Aan de vooravond van het 50-jarige bestaan van de Conventie is deze benoeming een grote prestatie op internationaal niveau, een erkenning van zijn deskundigheid, maar ook een belangrijke verantwoordelijkheid.

Voor Brussel wordt dit mandaat uitgeoefend door een medewerker van Urban. De Brusselse sites die door de UNESCO op de lijst zijn geplaatst en erkend zijn voor hun uitzonderlijke universele waarde zijn de Grote Markt (1998), vier grote woningen van Victor Horta (2000), het Stocletpaleis (2009) en het Zoniënwoud (2017).

- Cauchiehuis, beschermd sinds 26 mei 1975, eetkamer, 2015.
- © Matthieu Litt
- Solvayhuis, beschermd op 7 april 1988 (totaliteit) en 22 april 1999 (tuin en stallingen), wandlamp in brons, messing en glas, 2017.
- © KIK-IRPA_urban.brussels
- Plaatsing van gedenkplaten aan vier belangrijke woningen van Victor Horta, sinds 2000 opgenomen op de werelderfgoedlijst, 2021.
- © urban.brussels
- Reiniging, verpakking en verhuizing van de stenen die ooit deel uitmaakten van de gevel van het Huis Aubecq, 2021.
- A. de Ville de Goyet © urban.brussels

Scan deze QR-code en ontdek het RANN

Scan deze QR-code en maak kennis met het productieproces van deze unieke gedenktekens

Stedelijke herwaar- dering

DE LEEFOMGEVING VAN DE BRUSSELAARS VOORTDUREND VERBETEREN

In veel kwetsbare Brusselse wijken dragen de Duurzame Wijkcontracten (DWC) bij aan een betere leefomgeving voor de inwoners. Deze programma's voor stedelijke herwaardering steunen de ontwikkeling van vastgoedoperaties voor de bouw van woningen en buurtinfrastructuur in de betreffende wijken. Ze ondersteunen ook operaties die de openbare ruimte in deze wijken een betere invulling geven en die zorgen voor een sociaaleconomische heropleving en een kwaliteitsvoller leefmilieu.

De DWC's vinden plaats binnen een prioritaire interventieperimeter, een zogenoemde zone voor stedelijke herwaardering (ZSH). Het bijzondere aan deze gewestelijke programma's is dat ze een allesomvattende en transversale benadering hanteren, die zich niet beperkt tot een aantal gerichte ingrepen, maar die een reeks samenhangende acties ontplooit op de schaal van een hele wijk. Ook actieve burgerparticipatie wordt aangemoedigd door bewoners, verenigingen en gemeenten zo nauw mogelijk te betrekken bij de projecten van het programma.

Elk jaar volgen de teams van Urban – meer bepaald het departement Stedelijke Herwaardering van de directie Stadsvernieuwing – het beheer en de financiering van de programma's op, alsook de verschillende fases van de uitvoering. Zo draagt een heel aantal operaties op concrete wijze bij aan een duurzame verbetering van de levenskwaliteit van alle Brusselaars.

DE VERWEZENLIJKNINGEN IN 2021

DWC 'Bockstaël' in Brussel-Stad

- Sport- en jongerencentrum, Emile Bockstaellaan 122: de bouw van nieuwe wijkinfrastructuur op het binnenterrein van een huizenblok, bestaande uit drie sportzalen, een polyvalente cultuuruimte, een studieruimte met IT-voorzieningen, een onthaalruimte en een semiopenbare ruimte. Grondige renovatie van het voorste kantoorgebouw bestemd voor personeel van de gemeentescholen (geassocieerd project gefinancierd door de gemeente).
- Ecocrèche Marie Popelin, Leopold I-straat 210: bouw van een energiezuinige crèche met een opvangcapaciteit voor 60 kinderen.
- Herinrichting van het Bockstaelplein en zijn omgeving (Laneaustraat, Strijderssquare, enz.)
- De binnenterrein van het huizenblok L28A, Tielemansstraat 2: aanleg van een pocketpark alsook het park aan de oude spoorlijn 28a op het binnenterrein van het huizenblok langs de spoorinfrastructuur ter verbinding met het park aan Thurn&Taxis.
- Pocketpark La Halte, Albertstraat: creatie van een kleine thematische groene ruimte langs de spoorinfrastructuur van lijn 50.

DWC 'Maalbeek' in Elsene

- Impasse des Moineaux, Graystraat 110: constructie van een nieuw gebouw met zes woningen en opwaardering van de collectieve tuinen op het binnenterrein van het huizenblok die toegang geven tot een pedagogische en experimentele groentetuin op een deel van het dak van de naastliggende supermarkt (L[ag]UM dakboerderij).
- Nieuw gebouw op de hoek van de Vandenbroeck- en de Limaugestraat: constructie van een gebouw met twee woningen, evenals een beveiligd fietslokaal voor de wijk en herinrichting van een kleine openbare ruimte.

DWC 'Rond Leopold II' in Sint-Jans-Molenbeek

- Constructie van een energiezuinig gebouw met een omnisportzaal (Amal Amjahid, jiu-jitsukampioene), een bokszaal, een crèche met 84 plaatsen en een woning, Koolmijnenkaai 86.

DWC 'Helmet' in Schaarbeek

- Multifunctioneel geheel bestaande uit een gerenoveerd gebouw met drie tweekamerwoningen en de bouw van een nieuwe crèche met 63 plaatsen op het binnenterrein van het huizenblok, Landbouwstraat 110.

DWC 'Wijnheuvelen-Josaphat' in Schaarbeek

- Heropwaardering van het Rasquinetpark (Beliris-project), Josaphatstraat 109-125: vernieuwing van de verbinding van het park met de Josaphatstraat, alsook van de voorzieningen en de ruimtes. Bouw van een open sporthal achteraan in het park. Uitbreiding van de collectieve activiteitenlokalen op de gelijkvloerse verdieping van de gebouwen aan de ingang van het park.

DWC 'Jacht-Gray' in Etterbeek

- Renovatie van een herenhuis, Waversesteenweg 506: creatie van twee tweekamerwoningen op de verdiepingen en een centrum voor leerlingenbegeleiding op de gelijkvloerse verdieping (buiten scope van het DWC).
- Bouw van een passiehuys met zes woningen, Morgenlandstraat 7-9.
- Herinrichting van de De Ranch-square (nieuw speelplein) en van de Sorelo-ruimte (voetgangerspaden en groene ruimtes) op de kruising van de Waversesteenweg, de Vijverstraat en de Louis Hapstraat.

DWC 'Voorplein-Morichar' in Sint-Gillis

In het kader van dit DWC werden vijf gunningdossiers goedgekeurd voor de volgende projecten:

- Herinrichting, op het binnenterrein van een huizenblok, van de binnenplaats van het Centre culturel Jacques Franck, Romestraat 11.
- Constructie van een gebouw op het onbebouwde hoekperceel boven het metrostation Horta, met een garage en een fietswerkplaats, een metro-ingang alsook zeven woningen.
- Bouw van een crèche met 28 plaatsen, meerdere woningen (citydev.brussels) en herinrichting van het binnenterrein van het huizenblok op de voormalige Renault-site, Munthofstraat 137-139.
- Landschappelijke inrichting van het Marie Jansonplein.
- Herinrichting van het Pierre Pauluspark, Parmastraat.

Scan deze QR-code voor meer info over de DWC's

↑ + ← DWC 'Helmet' in Schaarbeek – Woningen en crèche Ceres door LOW architecten, 2021.
Séverin Malaud © urban.brussels
↓ + DWC 'Maalbeek' in Elsene – Woningen en collectieve tuinen door 2DVW Architecten, 2021.
+ Daktuin door Moens & Delwart, 2021.
Séverin Malaud © urban.brussels

DE 12E REEKS IN VOLLE UITWERKINGSFASE

In juli 2020 startte het gewest een twaalfde oproep tot kandidaatstelling bedoeld voor de Brusselse gemeenten. Na analyse – met medewerking van Urban – van de zeven kandidaturen duidde de Brusselse Hoofdstedelijke Regering in april 2021 drie laureaten aan voor de periode 2022-2027:

- Versailles in Brussel-Stad
- 100 jaar later blazen we de Moderne Wijk nieuw leven in, in Sint-Agatha-Berchem
- Twee Cités in Vorst

Het thema van deze twaalfde reeks wil de leefomgeving van de grote sociale woningprojecten verbeteren aan de hand van een aangename inrichting van de openbare ruimte, de creatie van infrastructuur die is aangepast aan de behoeften van de bewoners, maar vooral via acties ter verbetering van de sociale samenhang en een grotere betrokkenheid van de bewoners.

Op 1 mei 2021 startten de gemeenten met de uitwerking van hun operationele programma, met een gewestelijke financiële ondersteuning van 142.500 per gemeente. Deze fase zal één jaar in beslag nemen. In het tweede semester van 2022 zullen ze beginnen met de concrete uitvoering van hun programma, wat 50 maanden zal duren. Voor deze fase ontvangen de gemeenten elk een subsidie van 12,5 miljoen euro. Vervolgens beschikken ze nog over dertig extra maanden om de werken af te ronden.

Dit DWC is het eerste duurzame wijkcontract in de gemeente Sint-Agatha-Berchem ooit en het zal zich hoofdzakelijk concentreren op de Moderne Wijk. Architect Victor Bourgeois en landschapsarchitect Louis Van der Swaelmen ontwierpen de Moderne Wijk in 1922. Het complex is in zijn geheel beschermd sinds 2000 en is enig in zijn soort in de geschiedenis van het Belgische modernisme. Het DWC biedt de gelegenheid om deze tuinkwijk uit te rusten met infrastructuur die het vandaag ontbeert en doet zodoende recht aan de wens van de ontwerpers. Het behouden en doorgeven van dit erfgoed, maar ook de wijk veerkrachtiger en duurzamer maken, vormen grote uitdagingen die de directies van Urban het hoofd zullen moeten bieden.

DE 13E REEKS IN VOORBEREIDING

In september 2021 startte het gewest een dertiende oproep tot kandidaatstelling gericht aan Brusselse gemeenten waarvan een gedeelte van het grondgebied een zone voor stedelijke herwaardering (ZSH) is. Dit is het geval voor achttien van de negentien gemeenten.

Deze dertiende reeks (2023-2028/2030) duurzame wijkcontracten hield een specifieke voorwaarde in, namelijk dat in de voorgestelde perimeter nog nooit een wijkcontract of een duurzaam wijkcontract had plaatsgevonden. De kandidaturen moesten tegen 13 januari 2022 zijn ingediend.

Urban heeft de gids voor de voorbereiding van de kandidatuurdossiers herwerkt om tot een perfecte synthese te komen van de tien thema's van het Be Sustainable-initiatief en de vijf domeinen waarop de duurzame wijkcontracten ingrijpen. De gids bevat vijf hoofdstukken en maakt gebruik van de terminologie van het Be Sustainable-handvest en de Quicksan van de Brusselse duurzame wijken, ontwikkeld door Leefmilieu Brussel.

Scan deze QR-code om het Be Sustainable-initiatief te raadplegen

- ✦ DWC 'Wijnheuvelen-Josaphat' in Schaerbeek – Herinrichting van het Rasquinpark (Beliris-project) door Baukunst, 2021. Séverin Malaud © urban.brussels
- ✦ DWC 'Rond Leopold II' in Sint-Jans-Molenbeek – Omnisportzaal, crèche en woningen door Bogdan & Van Broeck, 2021. Séverin Malaud © urban.brussels
- ✦ DWC '100 jaar later blazen we de Moderne Wijk nieuw leven in' in Sint-Agatha-Berchem, 2021. Séverin Malaud © urban.brussels

EEN MIDDEL OM DE BEHOEFTE VAN EEN WIJK IN TE VULLEN

De studiefase van het DWC ‘Bockstaël’ in Brussel-Stad ving aan in 2013, maar er waren bijna negen jaar nodig om de programmering van dit DWC af te ronden. De perimeter van dit DWC, waarin heel wat erfgoed terug te vinden is (zoals het voormalige gemeentehuis, de Chambontunnel, het oud station van Laken en de koninklijke halte), behelsde vooral het Bockstaelplein en de spoorlijnen (25, 50 en 60).

De eigenlijke operaties van het DWC werden uitgevoerd aan de hand van drie grote interventiekernen. Een eerste kern, die het ‘vlaggenschipproject’ van de perimeter is, heeft betrekking op het park van de L28A, vanaf het binnenterrein van het huizenblok van de Emile Bockstaellaan, het woongebouw op nr. 160, waar het wijksteunpunt tijdelijk is gevestigd, het sport- en jeugdcentrum Box120 op nr. 120 en het pocketpark in de Tielemansstraat. Een tweede kern is opgebouwd rond de heraanleg van het Bockstaelplein en de naaste omgeving, aangevuld door de vestiging van een fietspunt in het station van Bockstaël en de ecocrèche Marie Popelin. Tot slot hertekent een derde kern het spoorweglandschap van de wijk door de renovatie van de site van het voormalige station van Laken, de aanleg van groene ruimten, wandel-fietsverbindingen en verschillende pocketparken langs lijn 50. Daarnaast speelden een reeks socio-economische activiteiten en burgerparticipatieprojecten een bepalende rol in de programmering.

Binnen de gemeenten bekleedt de projectleider een sleutelpositie: hij of zij draagt in de eerste lijn de verschillende projecten van deze stilzwijgende overeenkomst tussen het gewest, de gemeente en de inwoners van de wijk.

In het kader hiervan vroeg Urban Sébastien Sainsard te vertellen over zijn ervaring als projectleider van dit DWC bij de stad Brussel.

- Urban
- S.S.: Sébastien Sainsard

• Urban Sébastien Sainsard, kende je de stedelijke herwaarderingsprogramma's en meer bepaald de duurzame wijkcontracten vooraleer je projectleider voor het DWC ‘Bockstaël’ werd?

• S.S.: Eind 2012 was voor mij een overgangsperiode. Ik kreeg de kans om te kiezen voor iets waar ik in de toekomst helemaal voor wilde gaan. Ik wist weinig af van de stedelijke herwaarderingsprogramma's. Ik had wel al van de wijkcontracten gehoord, maar zonder veel details. Ik zag ze allebei als lokaal verankerde projecten, die met en voor inwoners zijn uitgebouwd, als middelen die dankzij een socio-economische dimensie inspelen op de noden van een wijk, in aanvulling van architectuur- of stadsvernieuwingprojecten. Deze multidisciplinaire aanpak interesseerde me.

Wat volgde, was een samenloop van omstandigheden en zelfs toeval, want het DWC sloot deels aan bij mijn werkgebied, in het verlengde van de L28A die Thurn & Taxis met het Bockstaelplein verbindt. Dit DWC was een manier om mijn ervaring verder in te zetten en ik wilde de gelegenheid om een nieuwe rol voor deze wijk te (leren) spelen niet missen.

• Urban Kende je de wijk al? Hoe heb je de wijk zien evolueren?

• S.S.: Ik kende de wijk al een beetje, omdat ik er in mijn vorige beroepservaring de braakliggende gronden en spoorwegbermen onderzocht. Het centrum van de wijk, het Bockstaelplein en de omliggende straten, kende ik minder goed. Mijn eerste indruk was dat het een eclectische, heterogene, levendige wijk was, rijk aan erfgoed en geschiedenis.

De wijk is erg geëvolueerd in die acht jaar, maar de verscheidenheid die haar zo typeert, is wel gebleven. Ze is zeker en vast aantrekkelijker geworden, maar ik denk dat dit ook ligt aan wat er zich op een breder, gewestelijk niveau heeft voorgedaan en waarschijnlijk samenhangt met huisvesting, de evolutie van de mobiliteit en misschien ook de ontwikkeling van grote projecten zoals Thurn & Taxis. Het DWC heeft gedeeltelijk bijgedragen aan deze evolutie, onder meer door de openbare ruimten en de parken nieuw leven in te blazen en daarbij bewust te kiezen voor een zachtere mobiliteit en een betere verdeling voor alle gebruikers.

- **Urban:** Kan je ons meer vertellen over het team van het DWC, de burgerparticipatie en het steunpunt van het DWC, dat in de perimeter ligt en waardoor een face-to-facecontact met de inwoners en gebruikers mogelijk is?

- **S.S.:** Het wijksteunpunt was een van de hoekstenen van dit DWC en waarschijnlijk een van de redenen voor de goede resultaten die het heeft behaald. Voor de inwoners was dit steunpunt herkenbaar en synoniem voor het DWC. Vanaf het eerste jaar hebben we deze plek, die uitgaat op de wijk, dynamisch kunnen maken. Het is een plaats voor ontmoetingen, uitwisselingen, activiteiten en diensten. Verder was het ook een broedplaats voor burgerprojecten en projecten van onze socio-economische partners.

Dit steunpunt en alles wat tot stand werd gebracht in de wijk, zou er niet geweest zijn zonder de inspanningen en de energie van het volledige team van het DWC: Annick Hoornaert, Corinne Denecker, Jeremy Bette en Choukri El Berdai. Het beheer, de coördinatie en de logistiek van een wijksteunpunt van een dergelijke omvang waren een uitdaging op zich die zelfs onze bevoegdheden overschreed, maar als beloning kregen we de betrokkenheid van de inwoners en hun deelname aan de activiteiten.

- **Urban:** Wat waren voor jou de meest memorabele momenten van het DWC?

- **S.S.:** Er waren er in die acht jaar heel wat. De opening van het park L28A was gedenkwaardig, omdat er zo is uitgekeken naar deze nieuwe ruimte, die eindelijk wat zuurstof in de hele wijk bracht. Twee evenementen die plaatsvonden op het Bockstaelplein zijn me ook erg bijgebleven. Het eerste hebben we op het einde van de uitvoeringsperiode georganiseerd met de stuwende krachten van de wijk. Het was een feestelijke en gezellige manier om te tonen hoe het autovrije plein moest worden.

Diezelfde energie en goede sfeer was er ook aan het begin van vorige zomer bij de opening en de plechtige ingebruikname van het plein.

- **Urban:** Welk project van alle in het programma uitgevoerde projecten zal je altijd bijblijven?

- **S.S.:** Moeilijk om er één uit te halen, want voor elk van de projecten waren er heel wat motiverende factoren. Deze wijk is nu vier architectuurparels rijker: het voormalige station van Laken, de crèche Marie Popelin, het sport- en jeugdcentrum Box120 en het woongebouw in de Emile Bockstaellaan nr. 160.

Ik onthoud vooral wat het wijksteunpunt heeft betekend. Het was een hybride project dat van nul uit de grond moest worden gestampt en dat in het heden moest functioneren, zonder de toekomst uit het oog te verliezen. Er zijn nog twee andere projecten van bescheidener omvang, maar die me niet onberoerd laten wegens het resultaat. Het eerste is het 'fietspunt', dat een behoorlijk vernieuwende operatie van het basisprogramma was en waarvoor we weinig referenties hadden. Het tweede is paradoxaal genoeg een project dat niet in het programma stond, maar dat werd gedragen door een bewonerscollectief. Zij wisten door hun motivatie en de steun van het DWC een extra pocketpark te openen, naast de vijf officiële pocketparken die in het programma waren opgenomen. De 'zadenkiosk' was er het eerst, in een klein vergeten hoekje, en illustreert het potentieel in wijken, de kracht van projecten die van burgers zelf komen en die het verdienen om te worden ondersteund. En tot slot wil ik graag ook alle burgerinitiatieven die tijdens die vier jaar het ritme van het leven in de wijk hebben bepaald, vermelden.

- **Urban:** Welke advies heb je voor een projectleider die aan het begin van een studie van een DWC staat?

- **S.S.:** Voor een projectleider is het belangrijk dat je van bij de aanvang zin hebt om tot het uiterste te gaan, dat je je ervan bewust bent dat het een opdracht is van langere duur. Zelf vind ik het ook essentieel dat je jezelf onderdompelt in de wijk, dat je er tijd doorbrengt, naar de mensen toestapt, de nodige pedagogische vaardigheden aan de dag legt, tijd neemt om projecten toe te lichten en dat je uitlegt waarom bepaalde keuzes werden gemaakt. Die rol vereist ook dat je van in het begin overtuigd bent van de projecten van het programma, projecten die je in de jaren daarna moet dragen en verdedigen. Ten slotte is het nodig om te kunnen anticiperen en naar de middellange en lange termijn te kijken, zodat je niet uit het oog verliest voor wie en waarom de projecten er komen.

Ik heb snel ingezien dat ik zowel klaar moest zijn voor een marathon én een sprint. En op het einde had het misschien zelfs meer iets weg van een tienkamp!

- **Urban:** Hoe helpt deze ervaring jou in je huidige functie?
- **S.S.:** Sinds drie maanden werk ik voor het team van de gemeente Vorst voor het project ABY. Mijn functie in het team is helemaal anders, want deze keer ben ik geen projectleider. Mijn acht jaar ervaring als projectleider voor het DWC zorgt er echter voor dat ik beter de complexiteit kan vatten van een dergelijk groot project met meerdere financieringsbronnen, deadlines en budgettaire beperkingen, en dat in de huidige omstandigheden, die op het einde van het DWC 'Bockstael' ook een impact hadden. De ervaring van het DWC heeft me ook wegwijs gemaakt in de manier waarop gemeenten te werk gaan: ik heb me kunnen inwerken in de dialoog met gewestelijke instanties, in de samenwerking met partners en technische onderwerpen.

Deze polyvalentie en kennis van een 'polymorfe' projectomgeving zullen zeker een troef zijn om snel mijn draai te vinden en bij te dragen tot de concrete uitvoering van een ambitieus project, waar zowel de wijk als de gemeente naar uitkijken.

*Een plaats voor ontmoetingen,
uitwisselingen, activiteiten en diensten.*

Scan deze QR-code en ontdek het project DWC 'Bockstael'

Scan deze QR-code om de lange versie van dit interview te lezen

↑ + ✓ DWC 'Bockstael' in Brussel-Stad – Park op het binnenterrein van het huizenblok L28A door AM Landinzicht + MAAT + Baukunst + ARA, 2021. Séverin Malaud © urban.brussels
 ↓ DWC 'Bockstael' in Brussel-Stad – Park op het binnenterrein van het huizenblok L28A, 2018. Séverin Malaud © urban.brussels

→ DWC 'Bockstaël' in Brussel-Stad – Wijksteunpunt en tijdelijk gebruik, 2018. Séverin Malaud © urban.brussels
 ↓ DWC 'Bockstaël' in Brussel-Stad – Sport- en Jeugdpool door LOW architecten, 2021. Séverin Malaud © urban.brussels

DE BANDEN TUSSEN DE BEWONERS VAN DE WIJKEN VERDER ONTWIKKELEN

De eerste reeks van vijf stadvernieuwingscontracten (SVC's)¹, die eind 2017 voor een periode van vijf jaar werd opgestart, gaat het 4e jaar van uitvoering in.

Het jaar 2021 werd met name gekenmerkt door de definitieve goedkeuring van de wijziging van het SVC-programma 'Brabant-Noord-Sint-Lazarus', alsook door een tweede wijziging van het SVC-programma 'Weststation'.

Naar aanleiding van de veranderingen in 2020 en 2021 heeft Urban, in samenwerking met perspective.brussels, vijf virtuele algemene vergaderingen georganiseerd met gemeentelijke vertegenwoordigers, gewestelijke partners en wijkverenigingen. Het was de bedoeling de projecten en de voortgang ervan aan de bewoners van de perimeter voor te stellen en hun vragen te beantwoorden.

SVC 1 'CITROËN – VERGOTE'

Het project voor de heraanleg van het Maximiliaanpark, het pilootproject van dit SVC, gedragen door Leefmilieu Brussel en waarvoor het studiebureau OLM eind 2020 werd geselecteerd, heeft goede vooruitgang geboekt.

Na talrijke besprekingen en onderhandelingen met de verschillende belanghebbenden - met name de stad Brussel, op wier grondgebied het project plaatsneemt, Brussel Mobiliteit en perspective.brussels - werd eind 2021 een voorontwerp voorgesteld. Dit laatste komt overeen met de in het SVC-programma ontwikkelde visie, maar de ingreep op de Bolivarlaan zal enigszins worden gewijzigd door de beslissing van de regering om de nieuwe tramlijn van het Centraal Station naar Thurn & Taxis te laten rijden. De aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning voor het park (met uitzondering van de Bolivarlaan) werd op 7 maart 2022 ingediend.

Een ander emblematisch project van dit SVC, de sporthal van Vergote, is eveneens in uitvoering. De Maatschappij voor Stedelijke Inrichting (MSI), die belast is met het project, heeft de studieopdracht gelanceerd voor deze sportvoorziening van ongeveer 6.000 m², die zal worden gebouwd op de rechteroever van het kanaal, langs de draaicurve tussen de Willebroekkaai en de Rederskaai (op het grondgebied van de stad Brussel). De architectuurwedstrijd vond plaats in november 2021 en mondde uit in de aanduiding van de projectleider begin 2022: de bureaus BEL architecten, CRIT.architecten en Weinand.

Ten slotte werd door bureau Bas Smets een voorontwerp voorgesteld voor de heraanleg van de Lakenveldsquare in Sint-Jans-Molenbeek. Deze laatste zal door de gemeente worden heringericht om deze gebruiksvriendelijker te maken en om de site van Thurn & Taxis rechtstreeks toegankelijk te maken vanuit Sint-Jans-Molenbeek via een hoofdtrap die zal worden verzorgd door Extensa, de ontwikkelaar van de site van Thurn & Taxis.

SVC 2 'BRABANT-NOORD-SINT-LAZARUS'

Het ontwerp tot wijziging van het programma en het bijbehorende milieueffectrapport (MER) zijn van 11 februari tot 12 maart 2021 aan een openbaar onderzoek onderworpen en vervolgens op 8 juli 2021 door de regering goedgekeurd.

In Sint-Joost-ten-Node zette de gemeente haar reeks verwervingen in de wijk voort door in augustus 2021 de koopakte voor de Linnéstraat nr. 60 te ondertekenen. In november 2021 heeft Sibelga op verzoek van de gemeente de eerste verlichtingstests uitgevoerd op de gevel van de tunnel die grenst aan de esplanade van het Noordplein, en in december 2021 heeft de gemeente een opdracht gegund voor het schoonmaken van de tunnels van Gineste, Brabant (Rogierdoorgang) en Weide (Noordplein). De gemeente organiseerde ook het eerste SVC-feest op zondag 10 oktober 2021 in de Kruidtuinstraat.

In Schaarbeek heeft de gemeente de grond in de d'Hoogvorststraat 2 en het oude theater Magic Land aangekocht met het oog op de bouw van een nieuw centrum gericht op jonge kinderen. Het team import.export ARCHITECTURE en BUROBILL werd op 20 september 2021 aangesteld als projectleider voor de realisatie van het studentencentrum, Koninginneplein 14-15-16. De opdracht om te helpen bij het opstellen van een beheerplan voor het toekomstige studentencentrum werd toevertrouwd aan de studiebureaus Sum en BDO.

¹ Stadsvernieuwingscontracten (SVC's): programma's met gelijkaardige doelstellingen die zich uitstrekken over het grondgebied van meerdere gemeenten en uitgevoerd worden door meerdere gewestelijke en gemeentelijke actoren onder leiding van het gewest. Deze programma's zijn toegespitst op de openbare ruimte en stedelijke netwerken en hebben tot doel de verbanden tussen de verschillende delen van de stad te verbeteren en de breuklijnen tussen de verschillende stedelijke gebieden te verkleinen.

Eind 2021 werd het studiebureau CENTRAL office for architecture and urbanism aangesteld als projectleider van de socioculturele voorziening (Hip-Hop School) in de voormalige oude synagoge, Rogierstraat 126.

Over de heraanleg van het Koninginneplein zijn in 2021 verschillende studies uitgevoerd: Brussel Mobiliteit volgt de lopende mobiliteitsstudies op en ook een historische studie werd door Brussel Mobiliteit toevertrouwd aan Odile De Bruyn en Fondu Landscape Architects, gezien de grote erfgoedkundige waarde van het plein. Tegelijkertijd namen de studiebureaus ERU en OSMOS de burgerparticipatie voor hun rekening. Naar aanleiding van de week van de mobiliteit en de activiteiten in het kader van Living Reine werd op 30 september 2021 in het steunpunt van Renovas een eerste workshop met burgers georganiseerd.

SVC 3 'WESTSTATION'

In Anderlecht werd op 18 november 2021 het studiebureau Suède 36 aangesteld voor de heraanleg van de Glasgowstraat. In het oude station van Kuregem werd de eerste fase van de waterdichtingswerken in oktober 2021 voltooid. De wedstrijd voor de herinrichting van het oude Volkshuis, gelegen tussen de Bergensesteenweg 423-427 en de Nijverheidskaai 233, is gewonnen door het architectenbureau Czvek Rigby. In 2022 moet het voorontwerp voor deze site klaar zijn.

Naar aanleiding van de wijziging van het programma dat de regering op 12 mei 2021 heeft goedgekeurd, is het budget voor de heraanleg van het Beekantplein in Sint-Jans-Molenbeek herzien en neemt de gemeente het opdrachtgeverschap opnieuw op zich. In december 2021 werd een jury georganiseerd om het architectenbureau aan te duiden. Het team bestaat uit BC architects and studies, BAS Bvba en Cenergie, en werd op 24 maart 2021 aangesteld om de haalbaarheid te bestuderen van de verbetering van de woontorens langs de Rooverelaan. In 2022 zou het voorontwerp van deze site moeten worden voorgesteld.

Als gevolg van de wijziging van het programma zal de verbouwing van de voetgangersbrug Beekant, die aanvankelijk was gepland, niet langer uit het budget van het SVC worden gefinancierd.

SVC 4 'KONINGSSTRAAT'

In 2021 heeft het gewest zijn ambities voortgezet om het infrastructuurpark van de Voor-Zenne, langs de Van Volxemlaan in Vorst, tot stand te brengen door de ontwikkelingsperspectieven van deze site te bestuderen in het licht van de uitdagingen en beperkingen ervan. In dit verband is de opdracht voor de aanwijzing van het studiebureau dat met de taak van projectleider zal worden belast, aan Beliris gegund. Deze opdracht betreft de ontwikkeling van het gebied tussen het Wiels en het Brass, het gebied rond het wateroppervlak dat in de volksmond bekend stad als het Moeras Wiels, het fiets- en wandelaarspad langs de taluds van de lijn L28 en de doorgang onder de spoorbaan. Tegelijkertijd heeft het gewest een opdracht uitgeschreven voor de reconversie van het Métropole-gebouw en de omgeving daarvan, om de uitbreidings- en programmeringsmogelijkheden en de gevolgen daarvan te bestuderen. Veld Architecten is aangesteld om de studie uit te voeren, samen met de bureaus Taktyk, Osmos Network en PDG Real Estate.

Het gewest heeft ook zijn aankoopprogramma op deze site voortgezet door onderhandelingen op te starten met de eigenaar van de percelen Défi Afrique (Van Volxemlaan 380-386), die grenzen aan de oude JCX-percelen waarop het Moeras Wiels zich bevindt.

Het masterplan Vorst-aan-de-Zenne, dat de hele zone van de oude brouwerijen Wielemans-Ceuppens omvat, werd in de zomer van 2021 door de regering goedgekeurd. Het resultaat is een uitgewerkte nota over de strategische visie en aanbevelingen, alsook een operationeel notitieboek voor de proefprojecten van de projectontwikkeling.

Ook andere opdrachten worden momenteel ontwikkeld of zijn in de loop van het jaar van start gegaan: Beliris heeft de opdracht gelanceerd met betrekking tot de aanstelling van het bureau voor de taak van projectleider op de site van Chassart, het toekomstige kinderdagverblijf (Van Volxemlaan, 400-402); Brussel Mobiliteit heeft het participatieve luik van het herinrichtingsproject voor de Parklaan gelanceerd, het aangestelde bureau is CityTools; Leefmilieu Brussel bereidt de opdracht voor om het bureau aan te duiden dat belast zal zijn met de aanvullende hydrografische studie over de perimeter van de SVC; de directie Facilites van Brussel Synergie heeft de bureaus Ouest architecture en AAC Architecture aangeduid voor de opdracht van projectleider in het kader van de renovatie en uitbreiding van de oude bioscoop Movv Club.

In de loop van 2021 heeft het bureau V+, dat in 2020 door de gemeente Sint-Gillis werd aangesteld, het voorontwerp uitgevoerd van de voedingshal gelegen aan de Théodore Verhaegenstraat 164, met het oog op de indiening van de stedenbouwkundige vergunning begin 2022.

SVC 5 'HEYVAERT – POINCARÉ'

Deze SVC wordt gekenmerkt door een mobilisatie van meerdere actoren met het oog op de aanleg van een groot doorgaand park in het hart van de dicht verstedelijkte wijk van Kuregem. Het is de bedoeling om via dit toekomstige park van de Kleine Zenne het park van de Ninoofsepoort te verbinden met de Slachthuisensite.

2021 werd gekenmerkt door een grotere betrokkenheid van burgers en het verenigingsleven bij het programma. Talrijke projecten zijn uitgevoerd met behulp van de adviezen en behoeften van de bewoners en de vzw's van de sector.

Zo vonden er vele participatieve workshops plaats rond:

- het voorontwerp voor het prioritaire blok van het park van de Kleine Zenne: onder leiding van 21 Solutions hebben de uitwisselingen de denkoefeningen van de studiebureaus OKRA en BRUT en van Leefmilieu Brussel voor het toekomstige park helpen verrijken en sturen;
- de voorzieningen van de benedenverdieping van de sociale woningen die gepland zijn voor de Waskaarsstraat 34 in Anderlecht: onder leiding van BE.participation hebben deze workshops het mogelijk gemaakt een rijke en creatieve inventaris op te maken van de behoeften van de sector op het gebied van voorzieningen. Het studiebureau 51N4E en de directie Facilites van Brussel Synergie konden dus bij het maken van het voorontwerp rekening houden met deze behoeften.

Deze projecten met meerdere actoren zijn vaak complex en er zijn soms tegenstrijdige belangen mee gemoeid.

Dit is met name het geval voor het Vander Puttenstadion: de studiebureaus GRUE en BEL architecten hebben talrijke vergaderingen met de belanghebbenden gehouden om alle uitdagingen en beperkingen van de verschillende programma's die voor het stadion gepland zijn, te identificeren (huisvesting, sportinfrastructuur, de arm van het park van de Kleine Zenne, buitenruimten enz.). Een consensus vinden voor de ontwikkeling van de verschillende projecten is altijd een prioriteit.

Ook de heraanleg van de middenbermen van de Poincaré-laan, op het grondgebied van de stad Brussel, een project gedragen door Brussel Mobiliteit, staat centraal in tal van aandachtspunten. Het bestek voor de heraanleg werd eind 2021 door de regering goedgekeurd.

Het project om de openbare ruimten naast de Ropsy Chaudron-brug esthetischer en praktischer te maken voor actieve vervoerswijzen is goed gevorderd. Het voorlopige ontwerp is goedgekeurd door de belanghebbenden en eind 2021 is een aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning ingediend.

Tot slot is de toekomstige culturele, artistieke en creatieve pool aan de Manchesterstraat 13/19 in Sint-Jans-Molenbeek verrijkt met het Bodega-gebouw naast de site, dankzij een aankoop door het gewest eind 2021. Het voorontwerp, dat werd uitgevoerd door het studiebureau BC architects & studies & materials, geeft een idee van de ambitie van een dergelijk cultureel trefpunt voor het gewest. Tijdelijke bezettingen, die eind 2021 van start gingen, zullen de locatie levendig houden in afwachting van de toekomstige werken.

↑ SVC 4 'Koningslaan' – Moeras Wiels in Vorst, 2018. Séverin Malaud © urban.brussels
↑ SVC 5 'Heyvaert – Poincaré' – Recyclart, Manchesterstraat 13/15 in Sint-Jans-Molenbeek, tijdens de archiweek 2020. Philippe Braquenier © urban.brussels

Scan deze QR-code om meer te weten te komen over de SVC's

GOED OM TE WETEN

SVC 6 'RONDON SIMONIS'

De uitwerkingsfase van SVC 6 'Rondon Simonis', dat zich over de gemeenten Sint-Jans-Molenbeek en Koekelberg uitstrekt, is op 1 april 2020 van start gegaan. De studiebureaus 51N4E, Tractebel, CSD Ingénieurs (voor het milieueffectenrapport (MER)) en CitySpark (voor de burgerparticipatie) werden door perspective.brussels aangeduid en zijn belast met de opstelling van het programma van de perimeter.

In oktober 2021 heeft de regering het ontwerp van het basisdossier goedgekeurd, met inbegrip van de operationele perimeter, de diagnose van de wijk, de beschrijvende fiches van elk van de geplande operaties en acties, het globale en operationele financiële plan, en het MER. Het openbaar onderzoek werd gehouden van 8 november tot 8 december 2021. De definitieve goedkeuring van het programma vond plaats in maart 2022. De grote uitdaging voor deze wijken, die gekenmerkt worden door de breuklijnen van de spoorweg en de Leopold II-laan, is het stedelijke netwerk, de voetgangers- en fietsverbindingen en het groene netwerk te verbeteren.

Het SVC 6 'Rondon Simonis' vormt dus het sluitstuk van de strategie voor stadsrenovatie tussen de DWC's 'Jacquet' en 'Zwarte Vijvers' (2021-2028) die in deze twee gemeenten liggen.

GOED OM TE WETEN

SVC 7 'RONDON HET ZUIDSTATION'

In december 2020 heeft de regering het SVC 7 'Rondon het Zuidstation' aangenomen, dat zich uitstrekt over de gemeenten Sint-Gillis, Anderlecht en Brussel-Stad. De ontwikkelingsfase is op 1 april 2021 van start gegaan en wordt voornamelijk geleid door perspective.brussels, in samenwerking met de directie Stadsvernieuwing van Urban. Deze laatste zal dan de operationele fase van het programma op zich nemen.

In 2021 zijn CityTools en Lab 705, samen met het bureau Arcadis voor het MER, geselecteerd om een diagnose uit te voeren en de belangrijkste uitdagingen binnen de perimeter in kaart te brengen, met inbegrip van talrijke bezoeken ter plaatse, analyse van het gebruik en identificatie van de relevante belanghebbenden. Deze stap is des te belangrijker omdat in deze zone grote gewestelijke projecten en programma's geconcentreerd zijn, zoals de komst van stations voor metro 3, de lokale mobiliteitscontracten en het DWC 'Zuid', waarvan de uitvoeringsfase is begonnen.

Wat de gebruikte methodologie betreft, werd eind november een verkennende wandeling met bewoners en gebruikers georganiseerd, alsook specifieke workshops in de complexere zones van de site van de twee stations of de vierhoeken (ruimten onder de sporen tussen het station en de kleine ring). Bovendien zijn reeds specifieke problemen voor de perimeter geïdentificeerd, zoals dakloosheid en drugsmisbruik, en zijn er bijeenkomsten georganiseerd.

↑ SVC 1 'Citroën - Vergote' - Lakenvelsquare in Sint-Jans-Molenbeek, 2020.

Séverin Malaud © urban.brussels

→ SVC 2 'Brabant-Noord-Sint-Lazarus' - Forum van het studentencentrum Koninginneplein in Schaarbeek.

© Import.export ARCHITECTURE en BUROBILL

↓ SVC 3 'Weststation' - Woningen aan de De Rooverelaan in Sint-Jans-Molenbeek, 2022.

Séverin Malaud © urban.brussels

DE STAD OP DUURZAME WIJZE HERINRICHTEN

Stedelijke herwaardering is bedoeld om een afgebakend stadsgebied volledig of gedeeltelijk opnieuw in te richten, om er de stedelijke, economische, maatschappelijke en milieufuncties op duurzame wijze te ontwikkelen of te verbeteren, met aandacht voor de architecturale en culturele eigenschappen van het gebied.

De hoofddoelstelling van het stadsbeleid (SB) dat de teams van Urban uitvoeren is het toekennen van gewestsubsidies voor operaties en acties in de strijd tegen het onveiligheidsgevoel. De projecten in het kader van het SB steunen op twee verschillende pijlers: ruimtelijke ordening en wijkontwikkeling.

WIJKONTWIKKELING (STADSBELEID — PIJLER 2)

In 2021 werd de uitvoering van het eerste programma, dat in 2017 van start ging, afgerond. De sociaal-economische acties werden voltooid, terwijl de fysieke operaties nog achttien maanden extra tijd hebben om de werken tot een goed einde te brengen.

Tegelijk ging in 2021 de uitvoering van het nieuwe programma (2021-2025) van start dat voortaan betrekking heeft op achttien Brusselse gemeenten en vijf jaar zal duren. Een deel van de projecten zal voortborduren op de projecten van het vorige programma, met name wat betreft wijkanimatie, sociale samenhang of armoedebestrijding.

Het Huis van het Verzet

De gemeente Anderlecht heeft voor een symbolische euro het gebouw van het Nationaal Museum van de Weerstand in de Van Lintstraat 14 gekocht, een historische plek waar op 9 november 1943 de zogenaamde Faux Soir² werd gedrukt.

Naast de voortzetting en de uitbreiding van de activiteiten van dit museum ter herdenking van de oorlogsgruwelen, zal deze in het kader van het stadsbeleid verstrekte subsidie worden gebruikt voor de herinrichting van het gebouw door FP Architectes.

In 2021 ontving het project de stedenbouwkundige vergunning, en werd de opdracht voor werken aan de onderneming Sotrelco toevertrouwd. In datzelfde jaar gingen ook de werken van start. Op termijn zal het Nationaal Museum van de Weerstand worden omgevormd tot het Huis van het Verzet dat aandacht zal besteden aan huidige conflicten en de strijd tegen fascisme, racisme en antisemitisme, met het oog op een beter samenleven in onze wijken. Het museum zal ook onderdak bieden aan een centrum voor Belgische en buitenlandse onderzoekers en aan een ontmoetingsruimte voor verenigingen uit de wijk.

² Een valse versie van het dagblad Le Soir, gepubliceerd op 9 november 1943 door het Onafhankelijkheidsfront, een Belgische verzetsbeweging.

Herinrichting van het kruispunt aan de Picardië- en Verdonckstraat

De gemeente Evere is begonnen met de herinrichting van het kruispunt tussen de Picardië- en de Verdonckstraat. Het is de bedoeling een kwaliteitsvolle openbare ruimte te creëren, de wijk aangenamer te maken en het aanpalende wijkhuis toegankelijker te maken.

De renovatiewerken omvatten de aanleg van een verkeersremmer, het verplaatsen van stadsmeubilair, een versmalling van de rijweg, het openen van het wijkhuis naar de omliggende ruimtes door de muren rond de tuin af te breken, het schrappen van parkeerplaatsen, het aanplanten van meerdere bomen en de creatie van een ontmoetingsruimte. Het is de bedoeling dat buurtbewoners makkelijker toegang krijgen tot het wijkhuis en tot de activiteiten die plaatsvinden op de aanpalende openbare ruimte.

De stedenbouwkundige vergunning werd in juni 2021 toegekend en de werken gingen van start begin 2021 en zullen in 2022 voortduren.

Socioprofessionele inschakeling en opleidingen burgerschap voor nieuwkomers

De vereniging Bapa Bxl begeleidt nieuwkomers op individuele basis en biedt hen de nodige steun en informatie opdat ze hun leven op zelfstandige wijze kunnen inrichten en zo goed mogelijk kunnen deelnemen aan het maatschappelijke, economische en culturele leven, maar ook opdat ze weten waar ze aan toe zijn met betrekking tot hun integratie in België.

De in het kader van het stadsbeleid verstrekte subsidie voorziet in een financiering van drie bijkomende pijlers via acties die beantwoorden aan de behoeften van het publiek en aan de realiteit op het terrein:

- Pijler 1: bijzondere maatregelen inzake de steun voor de opvang en begeleiding van nieuwkomers
- Pijler 2: vooropleiding, coaching en SPI (socio-professionele inschakeling) voor nieuwkomers
- Pijler 3: opleidingen over burgerschap

Pijlers 1 en 3 werden ontwikkeld na de tweede aanpassing van het programma 2017-2020 van september 2020 tot juni 2021, en pijler 2 – die sterk te lijden had onder de gezondheidscrisis – zal in het programma 2021-2025 verder worden uitgewerkt.

Zwanen, een tweevoudig project in Elsene

Dit tweevoudige project van de gemeente Elsene in samenwerking met Binhôme, behelst de omvorming van de oude lokalen van de Openbare Vastgoedmaatschappij (OVM) in de Zwanenstraat tot enerzijds een kindercfé en een semiopenbare ruimte en anderzijds een woongroep voor bejaarden.

Het kindercfé zal worden ondergebracht in het voormalige archieflokaal op het binnenterrein van het huizenblok. Ouders en kinderen zullen er kunnen genieten van een (duurzaam) hapje en drankje en culturele activiteiten. Ook de ouderen van de woongroep, uit de rest van het gebouw en uit de wijk zullen er terecht kunnen. Het kindercfé zal uitkomen op de ruimte op het binnenterrein van het huizenblok dat wordt omgevormd tot een pocketpark en gedeeltelijk ook tot een semiopenbare kwaliteitsvolle ruimte.

De woongroep zal acht à tien woningen bevatten die zijn aangepast aan een publiek van ouderen, aangevuld met een gemeenschappelijke ruimte voor de bewoners.

De gunning van de opdracht voor werken vond plaats in juli 2021 en de werken konden starten in september.

RUIMTELIJKE ORDENING (STADSBELEID – PIJLER 1)

In 2021 keurde de regering drie aankopen van leegstaande gebouwen goed, voor een totaalbudget van 789.122 euro, ten gunste van de gemeente Schaarbeek. De aankoop van deze gebouwen sluit aan bij het initiatief Renovatiefabriek van het DWC 'Kleine Heuvel' dat het aanbod van betaalbare en kwaliteitsvolle woningen in de perimeter van dit DWC wil uitbreiden.

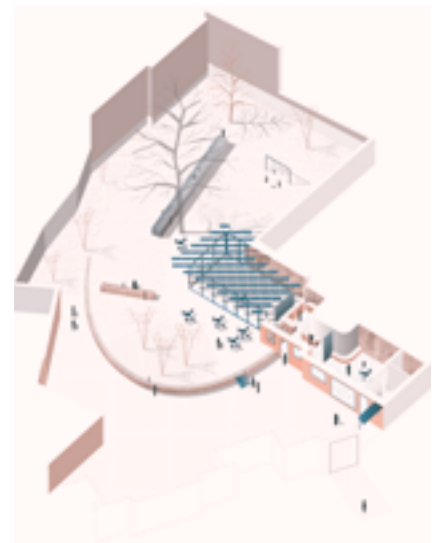
In Anderlecht, Brussel-Stad, Elsene en Sint-Joost-ten-Node werden 24 met sociale huisvesting gelijkgestelde woningen opgeleverd, waaronder dertien eenkamerappartementen, vier tweekamerappartementen, drie driekamerappartementen, alsook vier studio's.

In 2021 werden in Brussel-Stad, Elsene en Koekelberg gunningen goedgekeurd voor de bouw van tien woningen voor een totaalbudget van 2.677.573 euro, waaronder twee studio's, een eenkamerappartement, twee tweekamerappartementen, vier driekamerappartementen en een appartement met meer dan drie kamers.

↳ Scan deze QR-code voor meer info over het SB

↗ SB – pijler 1 – Hutstraat in Schaarbeek, 2021.
 Séverin Malaud © urban.brussels
 ↗ SB – pijler 2 – Publicatie en geïllustreerde auditieve wandeling.
 © Bapa Bxl ASBL – Fanny Dreyer
 ↗ SB – pijler 2 – Huis van het Verzet in Anderlecht.
 © FP architectes Boco Studio Expo Duo
 ↗ SB – pijler 2 – Zwanen project in Elsene, café gezien vanuit het
 paviljoen. © Karbon' architecture et urbanisme
 ↗ SB – pijler 2 – Zwanen project in Elsene, inrichting van de tuin.
 © Karbon' architecture et urbanisme

Juridische expertise

‘GOOD LIVING’, DE STAD VAN MORGEN UITDENKEN EN ONTWIKKELEN

De gewestelijke stedenbouwkundige verordening (GSV) bevat algemene regelgevende bepalingen die van toepassing zijn op het gewestelijke grondgebied. De GSV, die bij het besluit van 21 november 2006 werd aangenomen en in 2007 in werking trad, werd door een aantal opeenvolgende hervormingen gedeeltelijk opgeheven en bleek niet meer in staat in te spelen op de uitdagingen waaraan het gewest het hoofd moet bieden.

De Brusselse regering heeft van de herziening van de GSV derhalve een van de prioriteiten van de legislatuur 2014-2019 gemaakt. Deze hervorming wordt in deze legislatuur (2019-2024) voortgezet en kreeg de naam 'Good Living'.

COMMISSIE VAN DESKUNDIGEN

Op 1 april 2021 gaf de regering haar goedkeuring voor de oprichting van een commissie van deskundigen die de herziening van de GSV zou begeleiden. Deze commissie moest binnen de vijf maanden na haar oprichting een verslag met aanbevelingen voorleggen.

De Good Living-commissie bestond uit twaalf experts uit overheidsinstellingen, de privésector en de academische wereld. Een breed scala aan profielen en competenties in planning, architectuur, erfgoed en landschap werd in deze deskundigengroep samengebracht. Dit zorgde ervoor dat de milieu-, maatschappelijke en juridische aspecten die betrekking hebben op deze materies, de nodige aandacht kregen.

De opdracht van deze commissie bestond erin een stand van zaken van de reglementaire situatie op te maken. Verder moest ze relevante oplossingen aandragen waarbij de verschillende, door de regering benoemde uitdagingen in aanmerking werden genomen. Een van de uitdagingen was bijvoorbeeld de contextualisering van de toegestane bouwprofielen in het licht van de verdichting (of juist niet) van de stad. Ook de groei van nieuwe woonvormen in een stedelijke omgeving of nog, een meer kwaliteitsvolle inrichting van de openbare ruimte kwamen ter sprake. Recent heeft de coronacrisis, die nog steeds nazindert, de levenskwaliteit in een stedelijke omgeving tot het middelpunt van de besprekingen gemaakt. De gezondheidscrisis heeft bovendien nog maar eens bevestigd dat we het initieel vastgelegde denkkader moeten overstijgen als we op de huidige en toekomstige maatschappelijke en milieu-gerelateerde uitdagingen voorbereid willen zijn.

De werkzaamheden van de commissie gingen van start met een inleidende zitting op 21 april 2021 in het bijzijn van staatssecretaris Pascal Smet. Vervolgens werden tussen 7 mei en 23 september 2021 veertien vergaderingen van een halve dag georganiseerd. Tijdens deze zittingen konden de experts vrij van gedachten wisselen over alle thema's van de GSV.

Dit werk leidde in oktober 2021 tot een verslag met de transversale en thematische aanbevelingen over de GSV en de aansluiting van de GSV met andere regelgevende instrumenten.

WERKGROEPEN

De aanbevelingen van de commissie van deskundigen vormden het vertrekpunt voor de besprekingen binnen de werkgroepen, die werden opgezet met de bedoeling een reglementaire tekst uit te werken.

Urban voert deze taak samen met technische en juridische studie bureaus uit en werkt hiervoor samen met de betrokken gemeente- en gewestbesturen.

Er worden twee soorten vergaderingen gehouden, namelijk de plenaire zittingen (met alle gewestelijke besturen en de negentien gemeenten) en de beperkte werkgroepen (met vertegenwoordigers van deze instanties).

Deze vergaderingen hebben meerdere doelen. Ze zijn er vooreerst op gericht de aanbevelingen van de deskundigen in een regelgevende tekst om te zetten. Verder wordt het ontwerp van GSV, dat door Urban en de technisch dienstverrichter, in samenwerking met het kabinet van de staatssecretaris wordt voorgesteld, titel per titel besproken. Opmerkingen, observaties en aanbevelingen van de gemeente- en gewestbesturen worden ten slotte in de tekst geïntegreerd.

Scan deze QR-code en ontdek het 'Good Living'-verslag

GOED OM TE WETEN
EEN TOEPASSING OM DE ADMINISTRATIEVE
BOETES TE BEHEREN

Sinds 2020 loopt een project om een applicatie te ontwikkelen voor het departement Inspectie & Administratieve Sancties waarmee de procedure voor administratieve geldboetes kan worden beheerd.

Eind 2021 werd het project echter terzijde geschoven, omdat de leverancier niet in staat bleek om dit project tot een goed einde te brengen.

De cel Administratieve Sancties moest daardoor noodgedwongen haar toevlucht nemen tot een nieuwe Excel-tabel die ondertussen meer dan 130.000 metagegevens over haar dossiers bevat. Het vele werk dat hiervoor nodig was, onderstreept de uitzonderlijkheid van de door de teams behaalde resultaten wat betreft de administratieve sancties.

De ontwikkeling van de applicatie voor het beheer van de procedure voor administratieve geldboetes zal tijdens 2022 intern opnieuw worden opgestart.

↑ DWC 'Scheut' in Anderlecht – 'Pool Klein Scheut', 'zeer energiezuinige' renovatie van twee gehelen van sociale woningen, bouwplaats 2018. Séverin Malaud @ urban.brussels
↑ DWC 'Bockstael' in Brussel-Stad – Sport- en Jeugdpool door LOW architecten, 2021.
+ Park op het binnenterrein van het huizenblok L28A door AM Landinzicht + MAAT + Baukunst + ARA, 2021. Séverin Malaud @ urban.brussels

ZICH AANPASSEN AAN STEDENBOUWKUNDIGE VERANDERINGEN EN UITDAGINGEN

De veranderingen die in 2019 aan het ontwerp van gewestelijke stedenbouwkundige verordening (GSV) werden aangebracht, zorgden ervoor dat het nieuwe ontwerpbesluit 'vrijstellingen', dat op 16 mei 2019 in eerste lezing was goedgekeurd, *on hold* werd gezet. Een aantal bepalingen van dit ontwerp konden echter niet wachten op de definitieve goedkeuring van de GSV en dus werd het besluit in twee fases aangenomen.

In eerste instantie werd begin 2020 begonnen met een aanpassing van het huidige besluit van 13 november 2008.

Deze aanpassing heeft betrekking op:

- de tijdelijke handelingen en werken;
- de bouwplaatsen;
- de handelingen en werken aan de weg;
- de verbouwings- en inrichtingswerken van binnenruimten;
- de bestemmings- en gebruikswijzigingen;
- de externe inrichtingen, constructies, verbouwingen en wijzigingen (isolatie);
- de ingrepen aan hoogstammige bomen;
- de beperkte ingrepen aan een beschermd goed;
- de telecommunicatie (omzetting van richtlijn 2018/1972 van 11 december 2018 tot vaststelling van het Europees wetboek voor elektronische communicatie en verduidelijking van de voorwaarden vermeld in de uitvoeringsverordening 2020/1070 van 20 juli 2020);
- de handelingen en werken onderworpen aan een stedenbouwkundige vergunning krachtens de stedenbouwkundige regelgeving;
- de energie uit hernieuwbare bronnen (omzetting van richtlijn 2018/2001 van 11 december 2018 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen).

De regering keurde het ontwerp van wijzigingsbesluit op 12 mei 2021 in eerste lezing goed, waarna uiteenlopende instanties – namelijk de Gewestelijke Ontwikkelingscommissie (GOC), de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML) en de vergunningverlenende overheden – werden geraadpleegd. Het ontwerp werd op 10 september 2021 in tweede lezing aangenomen en werd voorgelegd aan de afdeling Wetgeving van de Raad van State, die op 28 oktober 2021 haar advies heeft verleend.

Tegelijk werd een ontwerpbesluit uitgewerkt om het besluit van 29 januari 2004 betreffende de stedenbouwkundige vergunningen van beperkte duur op te heffen en te vervangen, met de bedoeling de tekst aan te passen aan de nieuwe bepalingen inzake tijdelijk gebruik. Als een project dat tijdelijke handelingen en werken inhoudt, niet in aanmerking komt voor een eenvoudige vrijstelling van stedenbouwkundige vergunning, zal immers een stedenbouwkundige vergunning van beperkte duur worden aangevraagd, die in heel wat gevallen procedurele vrijstellingen oplevert.

Voorts werden de volgende doelstellingen nagestreefd:

- samenhang met de andere uitvoeringsbesluiten van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO) garanderen;
- de verschillende onderdelen van de bijlage van de GSV duidelijker structureren;
- ervoor zorgen dat stedenbouwkundige vergunningen voor tijdelijke evenementen en opkomende projecten (zoals tijdelijk gebruik, nieuwe woonvormen, modulaire constructies) mogelijk worden.

Het ontwerp werd eveneens aangenomen, in tweede lezing, op 10 september 2021.

De regering heeft de twee ontwerpbesluiten in de derde en laatste lezing goedgekeurd. Ze zijn op 30 maart 2022 in het Belgisch Staatsblad verschenen en traden op 30 april 2022 in werking (met uitzondering van de Europese richtlijnen betreffende de telecommunicatie en betreffende de energie uit hernieuwbare bronnen, die op 9 april 2022 van kracht werden).

Scan deze QR-code voor meer informatie

GOED OM TE WETEN

STEDENBOUWKUNDIGE OVERTREDINGEN: EEN STAND VAN ZAKEN

Tijdens het tweede door de gezondheidscrisis getroffen jaar, dat even atypisch en wisselvallig was als het eerste COVID-jaar, heeft de cel Inspectie haar resultaten bevestigd. De drie controleurs van het gewest hebben immers 52 nieuwe processen-verbaal van vaststelling opgesteld en voor 68 dossiers werden ingebrekestellingen opgemaakt.

Het percentage van gewestelijke processen-verbaal op het totaal verminderde met 15 % en dat is te wijten aan een opmerkelijke verhoging van het aantal processen-verbaal dat door de gemeentelijke diensten werd opgesteld (van 216 in 2020 naar 290 in 2021). 2022 zal moeten uitwijzen of 2021 een uitzondering was of dat de dalende tendens zich doorzet.

Het aantal spontane controles van gewestelijke vergunningen verdubbelde en de eerdere bevindingen over de conforme uitvoering van die vergunningen werden bevestigd: bij 20 % van de controles kwamen onregelmatigheden aan het licht en bij 40 % van de controles ging het om stedenbouwkundige overtredingen. Deze cijfers bevestigen maar weer eens de noodzaak om aan deze doelstelling meer middelen toe te kennen.

De cel Administratieve Sancties liet, na stijgingen met telkens 25 % in de twee voorbije jaren, dit keer een stijging optekenen van maar liefst 40 % van het aantal verstuurd beslissingen met vermelding van het bedrag van de boete. Net geen 500 beslissingen gingen de deur uit. Op datum van de redactie van dit verslag liggen er echter minstens 325 dossiers te wachten op een beslissing, moeten er 237 procedures worden gelanceerd en 253 voortgezet. Het staat dus als een paal boven water dat deze cel en het secretariaat van het departement moeten worden versterkt.

↑ DWC 'Rond Westpark' in Sint-Jans-Molenbeek – Tijdelijk gebruik / voormalig restaurant 'Pythagoras', 2021-2022. Séverin Malaud © urban.brussels
↓ SB – pijler 2 – CuBe (centrum voor stedelijke expressie) in Sint-Gillis, tijdelijke fase 2021-2023. Séverin Malaud © urban.brussels

EEN NIEUW PREMIESYSTEEM VOOR DE RENOVATIE VAN HET WOONMILIEU

De gewestelijke beleidsverklaring 2019-2024 geeft aan dat de procedures voor de toekenning van gewestelijke premies voor de renovatie van een goed zouden moeten worden hervormd teneinde het door de renovatiekandidaten af te leggen traject te vereenvoudigen.

De gewestelijke hervorming van de premies is erop gericht de bestaande maatregelen te vereenvoudigen, harmoniseren en actualiseren met als doel meer renovaties bij de beoogde doelgroep te bewerkstelligen.

In april 2020 werd intern bij Urban gestart met denkoefeningen om de doelstellingen en de reikwijdte van de hervorming te bepalen. In de wekelijkse werkgroepen waaraan Urban en Leefmilieu Brussel in de loop van 2021 samen deelnamen, werden regelgevende teksten van de respectieve besturen opgesteld.

De directie Juridische Zaken heeft in samenwerking met de directie Stad vernieuwing dus een nieuw besluit opgesteld betreffende de toekenning van premies voor de verbetering van het woonmilieu. Daarnaast heeft Urban een besluit opgemaakt tot opheffing van het vroegere premiesysteem dat was ingevoerd met het regeringsbesluit van 4 oktober 2007 betreffende de toekenning van premies voor de renovatie van het woonmilieu, het ministerieel besluit van 21 september 2011 en het regeringsbesluit van 2 mei 2002 betreffende de toekenning van premies voor de verfraaiing van gevels en het ministerieel besluit van 19 juni 2002.

Het nieuwe ontwerpbesluit introduceert een systeem waarbij premies voortaan na de werken worden toegekend en maakt komaf met het stelsel van voorafbetalingen. Verder worden de premiebedragen aangepast aan de huidige marktprijzen. Het nieuwe rooster met werken die in aanmerking komen voor subsidies bevindt zich in de ontwerpfase, maar is het resultaat van aanpassingen die Urban en Leefmilieu Brussel in het kader van de werkgroepen samen hebben overdacht. Wat betreft de premies van Urban, zal dit rooster worden opgenomen in een ministerieel besluit, dat zal worden aangenomen door de minister-president op het moment van de definitieve inwerkingtreding van het nieuwe premiebesluit. Het rooster is afgestemd op het jaarlijkse uitvoeringsprogramma voor de door Leefmilieu Brussel beheerde premies.

De regering heeft het nieuwe besluit op 31 maart 2022 in derde lezing goedgekeurd en het is diezelfde dag ook in werking getreden.

GOED OM TE WETEN EEN RECORDAANTAL PREMIES

In 2021 bereikte het aantal premieaanvragen zijn hoogste niveau sinds 2016, ofwel 2.405 aanvragen in totaal:
+ 247 voor de renovatie van een gebouw (1.986 in totaal)
+ 37 voor gevelverfraaiing (419 in totaal)

De budgetten van 2021 werden voor 100% benut (namelijk 10.608.492 euro) voor de woningrenovatiepremies en voor 98,55% (namelijk 689.866 euro) voor de gevelverfraaiingspremies.

Het stelsel van de premies voor woningrenovatie en gevelverfraaiing werd op 31 december 2021 ingetrokken ten gunste van een nieuw premiestelsel – Renolution – dat ook de energiepremies van Leefmilieu Brussel omvat.

Dankzij de concretisering van dit project, alsmede de ontwikkeling van nieuwe IT-beheertools en het harde werk van de betrokken organisaties, heeft het gewest vandaag 45 premies in de aanbieding die iedereen via een eenvoudige online aanvraag kan verkrijgen. Deze gestroomlijnde en vereenvoudigde administratieve procedure voldoet volledig aan de wens van Urban om zijn dienstverlening aan de burgers te verbeteren.

Scan deze QR-code en ontdek de Renolution premies

† DWC 'Zinneke' in Sint-Jans-Molenbeek – Kinderdagverblijf 'Grande Halle', laureaat be.exemplary 2018, door AM Zampone + L'Escaut, bouwplaats 2021. Séverin Malaud © urban.brussels
➤ DWC 'Masui' in Brussel-Stad – Woningen gelijkgesteld aan sociale woningen par Vanden Eeckhoudt – Crefy Architectes, 2017. Séverin Malaud © urban.brussels
➤ DWC 'Rond Leopold II' in Sint-Jans-Molenbeek – Woningen en groene semi-openbare ruimte Mexico par VERS.A (+ tuin Landinzicht), 2019. Séverin Malaud © urban.brussels

NAAR EEN NOODPLAN VOOR HET SOCIALE- HUISVESTINGSBELEID

De algemene beleidsverklaring 2019-2024 voorziet in een noodplan voor het sociale huisvestingsbeleid, met name in de vorm van een gewestelijke aankoop- en renovatiestrategie voor woningen en de vastlegging van veralgemeende voorkeuperimeter ter bevordering van operaties met bestaande gebouwen.

In november 2019 reflecteerden de directie Stadsvernieuwing en de directie Juridische Zaken binnen Urban over de juridische en praktische mogelijkheid om aan deze doelstelling van een veralgemeende voorkeuperimeter tegemoet te komen. Als gevolg van een juridische haalbaarheidsstudie van dit nieuwe instrument werd een beroep gedaan op een advocatenkantoor om een ontwerpordonnantie tot wijziging van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO), en meer bepaald van titel VII betreffende het voorkeperecht, op te stellen.

In de loop van 2021 werden dus verschillende werkvergaderingen gehouden met het oog op de afbakening van de maatregel, met name wat betreft de desbetreffende goederen, de voorkeperechthebbende overheden en de concrete uitvoering ervan. Hierbij werd rekening gehouden met de intentie om het huidige voorkepestelsel verbonden aan een welbepaalde voorkeuperimeter, en de nieuwe veralgemeende voorkoop die van toepassing is op het volledige gewestelijke grondgebied, naast elkaar te laten bestaan.

Met de veralgemeende voorkoop wordt de creatie van omkaderde woningen beoogt, een doel van algemeen belang. Om in te spelen op de noden van de openbare huisvestingsoperatoren zal het voorkeperecht gelden voor onroerende goederen met een oppervlakte van meer dan 750 m² enerzijds en onbebouwde of gedeeltelijk bebouwde terreinen van meer dan 500 m² anderzijds. Verder werd voorgesteld de procedure te vereenvoudigen, zowel voor de specifieke voorkeperimeters als voor de veralgemeende voorkoop. Het gaat meer bepaald om de schrapping van de intentieverklaring tot overdracht, de rol van de notaris als enige aanspreekpunt en de verplichting voor de voorkeperechthebbende overheden om hun eventuele belangstelling binnen de 30 dagen na de kennisgeving door de notaris kenbaar te maken, omdat het verkoopproces anders wordt voortgezet.

De regering heeft het voorontwerp van ordonnantie tot wijziging van titel VII van het BWRO betreffende het voorkeperecht in eerste lezing bekrachtigd op 7 oktober 2021.

← Residentie Arc-en-ciel in Sint-Jans-Molenbeek, 2020.
Maud Falvre © urban.brussels
→ DWK 'Kanaal – Zuid' in Anderlecht – Sociaal restaurant 'Goujons'
door AAC architecture, 2019. Séverin Malaud © urban.brussels

VOOR TOEGANKELIJK ONDERWIJS EN BETAALBARE WONINGEN

Het Brussels Hoofdstedelijk Parlement heeft een ordonnantie tot wijziging van hoofdstuk IIIbis van titel IV van het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO) op 28 januari 2021 aangenomen. Deze ordonnantie verscheen op 3 mei 2021 in het Belgisch Staatsblad en trad op 13 mei 2021 in werking.

De ordonnantie past in het kader van de doelstellingen bepaald door de gewestelijke beleidsverklaring 2019-2024, meer bepaald in de ontwikkeling van een gewest dat leefomstandigheden garandeert die op de menselijke waardigheid zijn afgestemd. Toegankelijk onderwijs aangepast aan de realiteit van Brussel evenals de waarborg dat iedereen kan wonen tegen een redelijke prijs dragen bij aan de verwezenlijking van dit streven.

De ordonnantie wil hoofdstuk IIIbis van titel IV van het BWRO wijzigen teneinde de aanvragen tot stedenbouwkundige vergunning sneller te kunnen behandelen voor projecten die minstens voor 25% sociale huisvesting omvatten en voor de creatie van onderwijsvoorzieningen, en dit tot ten minste 2025. Hierbij zal speciale aandacht uitgaan naar de architecturale kwaliteit van de projecten.

De door de ordonnantie ingevoerde wijzigingen dienen hoofdzakelijk om de behandelingstermijn van de vergunningsaanvraag in te korten, om ervoor te zorgen dat het Brussels gewest op termijn over 15 % sociale woningen beschikt enerzijds en een concrete oplossing te vinden voor de 15.000 Brusselse gezinnen die op een sociale woning wachten. Anderzijds is het de bedoeling de oprichting van nieuwe scholen te ondersteunen, in de eerste plaats in gebieden waarvan is vastgesteld dat zij onder demografische druk staan.

Daarnaast heeft de regering op 1 april 2021 twee besluiten goedgekeurd, het ene tot wijziging van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 12 december 2013 tot vaststelling van de samenstelling van het dossier van de aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning en het andere tot wijziging van het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 4 juli 2019 tot vaststelling van de formulieren voor de ontvangst van de aanvragen om stedenbouwkundige vergunningen en attesten evenals, voor gemengde projecten, de aanvragen om milieu-vergunningen en -attesten. Op die manier wordt rekening gehouden met de wijzigingen die met de ordonnantie van 28 januari 2021 worden ingevoerd.

GOED OM TE WETEN EVALUATIE VAN HET BWRO

Zoals vooropgesteld door de algemene beleidsverklaring 2019-2024 moest een jaar na de inwerkingtreding van de aangepaste tekst, de uitvoering van de BWRO-hervorming, die op 1 september 2019 van kracht werd, aan een evaluatie worden onderworpen. Tijdens de coronacrisis heeft de regering echter een aantal wettelijke termijnen via volmachtbesluiten verlengd en bovendien de modaliteiten van bepaalde procedurele fases aanzienlijk gewijzigd, waardoor deze evaluatie naar 2022 werd uitgesteld. Zo kunnen we met voldoende afstand kijken naar alle fases van de behandeling van dossiers voor een stedenbouwkundige vergunning die na 1 september 2019 werden ingediend.

Er werd een overheidsopdracht uitgeschreven om deze beoordeling toe te vertrouwen aan een externe dienstverlener, die er zich tijdens de drie laatste kwartalen van 2022 op zal toeleggen. Deze opdracht, die betrekking heeft op alle titels van het BWRO, zal gezamenlijk worden aangestuurd door het kabinet van staatssecretaris Pascal Smet en het kabinet van minister-president Rudi Vervoort, elk voor wat betreft de titels die onder hun bevoegdheid vallen.

← DWC 'Maalbeek' in Elsene – Sociale Woningen 'Vandenbroeck' door VERS.A, 2021. Séverin Malaud © urban.brussels

→ Woonbox, een kwaliteitsvol modulair woonsysteem met sociaal oogmerk in Sint-Jans-Molenbeek, tijdens de archiweek 2021. Séverin Malaud © urban.brussels

Kennis en sensibilisering

BRUSSELS ARCHITECTURE PRIZE

Waarom heeft Urban een architectuurprijs in het leven geroepen?

Er worden tegenwoordig heel wat prijzen in de meest uiteenlopende domeinen (cinema, televisie, literatuur, wetenschappen enz.) uitgereikt. In onze supersnelle communicatiemaatschappij zorgt de uitreiking van een prijs voor aandacht op sociale netwerken, interactie met het publiek en de pers, directe betrokkenheid van de burger en in ons specifieke geval... een reden om een kader/platform voor hedendaagse architectuur in Brussel tot stand te brengen.

In 2021 heeft Urban dus een tweejaarlijkse architectuurprijs in het leven geroepen, de Brussels Architecture Prize (BAP).

Met deze prijs wil Urban het debat over de architecturale en stedenbouwkundige kwaliteit in het Brussels gewest op gang brengen. Het is tevens dé gelegenheid voor Urban om openlijk zijn rol te bevestigen als partner van burgers en architecten in de voortdurende verbetering van onze gemeenschappelijke leefomgeving.

De BAP zet Brussel in de kijker als metropool met grote ruimtelijke kwaliteiten, waar architecten voet aan de grond krijgen, als een laboratorium voor hedendaagse architectuur en stedenbouw, waar innovatieve projecten actief ondersteund worden en als inspirator voor een stedelijk beleid, ver buiten de grenzen van het gewest.

Urban en het tijdschrift A+ Architecture in Belgium, dat mee instaat voor de organisatie van deze prijs, zijn fier over het uitstekende palmares dat uit deze eerste prijsuitreiking voortkomt: alle geselecteerde projecten, zowel de genomineerden als de laureaten, zijn kwaliteitsvol en exemplarisch. Om ervoor te zorgen dat de selectie van de verschillende laureaten volledig onafhankelijk zou gebeuren, werd een internationale jury samengesteld, die door een wetenschappelijk comité werd gekozen.

DE WINNAARS VAN DEZE EERSTE EDITIE

Na vele maanden van intense voorbereiding en uitwerking van het programma voor deze eerste editie, hebben de juryleden - Sofia von Ellrichshausen, Konstantinos Pantazis, Samia Henni, Deyan Sudjic, Anna Puigjaner en Louis Léger - tijdens de prijsuitreiking in december de naam van de laureaten bekend gemaakt.

Uit de 31 genomineerde projecten koos de internationale vier laureaten, een aanstormend talent voor de Young Promising Architect Award en een emblematisch Brussels bureau voor de Lifetime Achievement Award. Tijdens het evenement werd ook de publieksprijs uitgereikt.

† De Brussels Architecture Prize Award werd ontworpen door de kunstenaar Conrad Willems. Elke prijs bestaat uit een unieke modulaire sculptuur van elf bouwblokken in zeven verschillende soorten natuursteen, aangeboden in een handgemaakte doos van zwart walnotenhou. © Cédric Verhelst
→ De tentoonstelling van de BAP liep van 19 oktober tot 14 december 2021 in See U en toonde de 31 door de juryleden genomineerde projecten. Het publiek kon aan de hand van maquettes, foto's en borden met uitleg ontdekken wat de architecturale aanpak van de verschillende bureaus is. © Adrien de Hemptinne

KLEINE INTERVENTIE

- Stam Europa in Brussel, Acte, 51N4E

Het project schept de voorwaarden voor een nieuw tijdelijk gebruik in de grotendeels monofunctionele Europese Wijk. Het is het resultaat van een samenwerking tussen een diverse groep radicale deskundigen en toont het vermogen van architectuur om op een speelse en collectieve manier een andere toekomst voor de stad te verbeelden.

Konstantinos Pantazis

© Sepideh Farvardin

GROTE INGREEP

- Bouwmaterialendorp in Brussels, Tetra Architecten

De elegante modulariteit van het project, het slimme logistieke systeem en de efficiënte waterrecuperatie – en energieoplossingen maken dit project tot een groot succes.

Samia Henni

© Filip Dujardin

PUBLIEKE RUIMTE

- Molenwest Square in Sint-Jans-Molenbeek

1010 Architecture Urbanism

Het ontwerp van 1010 architecture urbanism bracht deze site tot leven en integreerde de verschillende activiteiten op een mooie manier. Het hergebruik van elementen van verschillende schaal en materialen heeft tot dit succes bijgedragen.

Samia Henni

© 1010 Architecture Urbanism bv

EXTRA MUROS

- Melopee in Gent, XDGA – Xaveer De Geyter Architects

Deze speelplaats 'in de hoogte' zorgt voor veel levendigheid. Een eenvoudige en rationele constructie voor kinderen.

Louis Leger

© Maxime Delvaux

PUBLIEKSPRIJS

- Porta 1070 in Anderlecht, OSK-AR Architecten

Dit proefproject laat op een innovatieve manier de vele mogelijkheden zien van hergebruik, renovatie en integratie van het nieuwe met bestaande infra-structuren en gebouwen.

Samia Henni

© Luca Beel

PROMISING YOUNG ARCHITECT AWARD

- BC Architects

De jury heeft bovendien een eervolle vermelding uitgereikt aan een jong veelbelovend Brussels bureau: het collectief van BC Architects, dat werd gekozen wegens zijn innovatieve, circulaire aanpak van het bouwproces.

© BC Architects

LIFETIME ACHIEVEMENT AWARD

Verder was de BAP de gelegenheid om met de Lifetime Achievement Award een van de belangrijkste duo's van de geschiedenis van de Belgische hedendaagse architectuurgeschiedenis in de bloemetjes te zetten: Simone en Lucien Kroll.

Deze eervolle vermelding brengt deze pioniers op vlak van participatie en ecologie voor het voetlicht en belooft het lange, moeilijke maar voorspoedige parcours van dit buitengewone ontwerperskoppel.

↘ Scan deze QR-code en herontdek de befaamde site van 'La Mémé', thans ingeschreven op de bewaarlust van het Brusselse erfgoed, in Urban Overview nr. 01 (pagina 32)

↘ Scan deze QR-code en lees meer over dit project van het SVC 'Weststation' en DWC 'Rondom Westpark' in Urban Overview nr. 01 (pagina 67)

↓ Site van La Mémé, campus UCLouvain in Sint-Lambrechts-Woluwe, door Lucien en Simone Kroll, sinds 22 oktober 2020 ingeschreven op de bewaarlust van het Brusselse erfgoed.
Séverin Malaud © urban.brussels

↘ Scan deze QR-code om de Brussels Architecture Prize te (her)ontdekken

GEORGES HOUTSTONT EN DE ORNAMENTENKOORTS VAN DE BELLE ÉPOQUE

Hoewel de naam Houtstont niet bij iedereen een belletje doet rinkelen, ligt dit niet aan het gebrek aan talent van de kunstenaar, maar wel aan het feit dat zijn professionele activiteit als ornamentist indertijd niet op dezelfde manier werd gewaardeerd als die van beeldhouwers. Veel van zijn ornamentele sculpturen zijn bovendien niet gesigneerd. Het was dus de hoogste tijd voor Urban om deze kunstenaar in de kijker te plaatsen.

Urban heeft een tentoonstelling georganiseerd die volledig aan deze 19-eeuwse ornamentist, Georges Houtstont, was gewijd. Linda Van Santvoort, kunst-historica, werd ingezet als curator en de jonge architect en docent Johannes Berry, oprichter van het architectenbureau Sugiberry, nam de scenografie voor zijn rekening.

Dankzij jarenlang archiefonderzoek wist Linda Van Santvoort, doctor in de kunstgeschiedenis en professor emeritus aan de Universiteit van Gent, het leven en werk van Houtstont te reconstrueren. Georges Houtstont was bepalend voor de architectuurgeschiedenis en het stadsbeeld van Brussel: de congreskolom, het hotel van de gouverneur van de Nationale Bank, het Justitiepaleis, de Anspachfontein, het Paleis voor Schone Kunsten, het Koninklijk Paleis, het muziekconservatorium, het kasteel in Laken... het zijn slechts enkele voorbeelden van plaatsen waar zijn opmerkelijke decoratieve sculpturen vandaag nog te bewonderen zijn.

Johannes Berry wist het atrium van het Museum van de Nationale Bank op zo'n manier om te toveren dat het publiek zich kon laten onderdompelen in de sfeer van een werf of in het atelier van de ornamentist om een beter idee te krijgen van zijn beroepsleven.

De architect wilde geenszins een traditionele tentoonstelling met een abstracte en geïdealiseerde visie van het erfgoed dat onze steden als bij toverslag onze steden zou sieren. De architect-scenograaf wilde daarentegen een kijkje achter de schermen geven en tonen hoe schoonheid ook kan voortvloeien uit zogenaamd 'vuil' werk op een bouwplaats. Hij vond het belangrijk te benadrukken dat Georges Houtstont zijn hele carrière erg hard heeft gewerkt. Door, zoals op werven het geval is, op de muren en de vloer van de tentoonstellingszaal 'banaal' beschermingspapier aan te brengen, wilde Johannes Berry het werk van de arbeiders tastbaar maken en de harde werkomstandigheden van de ornamentist duidelijk maken en tegelijk esthetiseren.

De architect heeft, geïnspireerd door het Japanse concept van patina, het verouderen van materialen, de slijtage van materie, het poëtische van het verstrijken van de tijd in zijn werk willen integreren. Hoe meer de bezoekers van de tentoonstelling hun sporen – voetstappen, krassen, kreuken – achterlieten, hoe nadrukkelijker het idee van de afdruk van de mens op de architectuur werd gevoeld.

De tentoonstelling wilde niet alleen de opmerkelijke door Linda Van Santvoort verzamelde inhoud in de schijnwerpers plaatsen, maar wilde ons tevens doen nadenken over de betekenis van het erfgoed vandaag, door de vergankelijkheid van de tijd op te roepen.

Scan deze QR-code en ontdek Georges Houtstont in de artikels van het 35e nummer van het tijdschrift 'Brussel Erfgoed' dat helemaal in het teken van de beeldhouwer-ornamentist staat

De tentoonstelling 'Georges Houtstont en de ornamentenkoorts van de belle époque' georganiseerd door Urban van 31 mei tot 1 oktober 2021 in het Museum van de Nationale Bank. Stijn Bollaert © urban.brussels

HET PATINA VAN MATERIALEN

Naar aanleiding van deze samenwerking sprak Urban met Johannes Berry om te peilen naar zijn visie op scenografie.

- Urban: J.B.: Johannes Berry
- Urban: Johannes Berry, welke rol moet een scenograaf of architect opnemen in een tentoonstelling? Wat kan hij bijdragen aan het proces en het eindresultaat?
 - J.B.: Het proces dat ik nastreef in een scenografie onthult vaak iets over de context doordat het ermee verweven is. Tegelijkertijd vestigt het de aandacht op het tentoongestelde werk. Ik vind dat de architect of scenograaf zich niet op de voorgrond moet plaatsen in het eindresultaat van een tentoonstelling, maar ruimte moet laten voor het vervaardigingsproces. Dat geeft meer zicht op de context van waaruit het tentoongestelde werk kan worden geïnterpreteerd en gewaardeerd.
- Urban: Hoe ziet u het tentoonstellingsconcept in de toekomst evolueren?
 - J.B.: Men zou kunnen denken dat de logische uitkomst van de absurde richting waarin alles momenteel evolueert, totale zelfreferentialiteit of eeuwigdurende beweging zou kunnen zijn. Ongetwijfeld moeten we dat punt bereiken voordat de dingen weer van richting veranderen. Hypothetisch zou een scenografie als een perpetuum mobile machine, ontworpen door Panamarenko, dat keerpunt kunnen uitdrukken. Maar ik hoorde dat hij overleden is...

- Urban: In uw werk is vaak de factor veroudering/patina verwerkt, een concept dat in het Westen vrij zeldzaam is, maar in Azië, met name in Japan, gebruikelijker is. Kunt u ons daar wat meer over vertellen?
 - J.B.: Het is waar dat er in Japan specifieke concepten bestaan die rechtstreeks betrekking hebben op de gevolgen van de tijd, zoals wabi sabi en mono no aware. Het Westen kent echter ook soortgelijke specifieke begrippen, zoals nostalgie of spoila.

De verbreiding van het modernisme heeft zeker een grote invloed gehad op deze concepten, omdat men niet kan zien hoe het verleden of het heden een plaats kunnen hebben in een toekomstvisie die gebaseerd is op oneindige vooruitgang. Het modernisme, in zijn klaarblijkelijke vijandigheid tegen het ouder worden, heeft ons lichaam zichtbaar losgekoppeld van de wereld om ons heen, zozeer zelfs dat het voorstel om onze geest met de metaverse te verbinden, in de hoop eeuwig te kunnen leven, voor sommigen aantrekkelijk kan lijken.

In feite zijn, net als bij ons eigen lichaam, alle materialen en structuren het resultaat van de tand des tijds. Ik denk dat deze processen en de tijd als zodanig ons misschien de mogelijkheid bieden om architectuur vorm te geven en uit te drukken op een manier die echt bij ons past.

Scan deze QR-code om de lange versie van het interview te lezen

DOWN IN THE RIVER, EEN DUIK IN HET VERLEDEN

Ter gelegenheid van de archeologische opgravingen die het departement Archeologisch Erfgoed van Urban van februari tot juli 2019 op de site van de voormalige Parking 58 organiseerde, heeft Urban de tentoonstelling 'Down in the river' opgezet met als doel de resultaten aan het publiek voor te stellen. Deze expo was een waar succes en lokte meer dan 20.000 bezoekers!

Duizenden bezoekers kwamen tussen 17 september 2021 en 20 maart 2022 naar de Sint-Gorikshallen en maakten kennis met het werk van het departement Archeologisch Erfgoed van Urban tijdens een van de belangrijkste opgravingen van de afgelopen jaren.

Na de afbraak van Parking 58 werd gedurende maanden een gigantische werf opgezet, zodat het publiek maandenlang een immens gat in de stad kon observeren, amper een vijftigtal meter van het voetgangerszone van het stadscentrum, in het historische hart van Brussel.

Een kans om de ingewanden van de hoofdstad te verkennen en, vooral, een duik te nemen in de Zenne, de rivier die onlosmakelijk verbonden is met de oorsprong en de geschiedenis van Brussel. Urban heeft op dit perceel van bijna 6.000 m² uitzonderlijke archeologische opgravingen gedaan. Zo'n reusachtige site lokte heel wat nieuwsgierigen, bracht heel wat vragen naar boven en zorgde voor hooggespannen verwachtingen.

En terwijl we droomden over het ontstaan van Brussel, brachten archeologen de voormalige haven naar boven en verzamelden ze massa's waardevolle informatie over het leven in de middeleeuwen, de stad en haar rivier.

De onderzoeken van de team van Urban hebben puzzelstukken van de vroegste geschiedenis van Brussel (7e-10e eeuw) blootgelegd. Vanaf de 12e eeuw raakten de oevers geleidelijk aangelegd en in de 14e eeuw kwam er een kade langs de rivier, die inmiddels ook door de mens was uitgediept. Heel wat voorwerpen uit allerlei materialen en afkomstig van uiteenlopende werkplaatsen werden aan het licht gebracht.

Urban was fier om zijn vondsten in de kijker te kunnen zetten en het publiek een blik te gunnen in aspecten van het dagelijkse leven in Brussel (visserij, ambachten, voeding, hygiëne en lichaamsverzorging, spellen, reizen) van de middeleeuwen tot nu.

In zes maanden werd heel wat Brusselaars ondergedompeld in de geschiedenis van hun stad ... een waar succes.

⬆ ⬇ ⬇ De tentoonstelling 'Down in the river. Onder Parking 58. Duiken in de archeologische opgravingen van de Zenne', georganiseerd door Urban van 17 september 2021 tot 20 maart 2022 in de Sint-Gorikshallen. Séverin Malaud © urban.brussels

↘ Scan deze QR-code en ontdek archeologische nieuwjes uit het Brussels gewest

ARCHIWEEK, UN-LEARNING ARCHITECTURE

Un-learning Architecture:

- 1 proposes new ways to learn about our environment across generations and backgrounds;
- 2 puts wonder at the center of the discussion;
- 3 questions individual habits in relation to collective interests;
- 4 is a humble negotiation with inherited rules and predominant frameworks;
- 5 requires seeing anew or using the beginner's mind.

Voor de tweede keer werd een curatorenteam uitgenodigd om zijn visie op de hedendaagse architectuur voor te stellen en actief deel te nemen aan de programmering van de archiweek, de architectuurdagen in het Brussels gewest. Naar aanleiding hiervan wilde Urban hen aan het woord laten.

UN-LEARNING ARCHITECTURE

'(...) the appreciation of contemporary architecture, of all architecture in fact, is hindered, not by too little, but by too much knowledge of, or rather about, the subject; by too much information of the wrong kind; and (...) the way to a proper appreciation of architecture is by the process of unlearning rather than learning.'

Charles Marriot, 1937

In de lente van 2021, midden in de derde coronagolf, werden vier personen van het Brusselse architectenbureau 51N4E benoemd tot curatoren van de door Urban georganiseerde archiweek 2021. Zij stelden voor om uit te gaan van het concept 'un-learning' of het ont-leren van bepaalde gewoontes en vooroordelen om hedendaagse architectuur in de stad onder de aandacht te brengen en voor te stellen. Gedurende zes maanden dachten zij hierover na. Ze onderzochten en ontrafelden het concept in de loop van een creatief en cognitief proces, tot ze het tijdens de opening aan het publiek konden voorstellen in de vorm van een manifest van vijf punten.

'Un-learning architecture' is een bescheiden onderhandelen met de heersende opvattingen en de regels die we hebben meegekregen

Omdat we ons beter bewust zijn van de ecologische crisis waarmee we te kampen krijgen, beseffen we steeds meer dat we onze manier van bouwen en leven moeten veranderen. Tegelijk zitten we op een bepaalde manier vast in onze gewoontes, onze denkpatronen en onze gewoontes. Het is lastig om die af te zweren. Architectuur kan worden aangewend om over deze overgenomen denkkaders te onderhandelen. Een van de geselecteerde projecten, het atelier van Zinneke, is een goed voorbeeld. Het stelt het vervaardigingsproces in vraag en kiest hierbij radicaal voor een participatieve bouwmethode door het eigen atelier te gebruiken om bouwelementen te maken.

De architecten van Ouest hebben ook onderhandeld over een aanpassing van de gebruikelijke procedure voor een stedenbouwkundige vergunning. Zij legden immers eerst een plan voor waarop een groot raam aan de achterkant in stippellijnen was getekend. Pas in een latere fase, wanneer de circulaire bouwfirmen Rotor het juiste raamwerk had gevonden, tekenden de architecten een precieze weergave. Un-learning architectuur is trouwens een afspiegeling van de filosofie van de hervorming van de gewestelijke stedenbouwkundige verordening (GSV), het voornaamste regelgevende kader op het vlak van stedenbouw in het

gewest, zoals Sarah Lagrillière, adjunct-directeur-generaal van Urban, opmerkte tijdens het openingsevenement van de archiweek, dat in Stam Europa werd gehouden.

'Un-learning architecture' stelt nieuwe manieren voor om, over generaties en achtergronden heen, iets te leren over onze omgeving

Brussel is een erg diverse stad. Op welke manier architectuur en de stedelijke omgeving worden beoordeeld, hangt af van sociale groep tot sociale groep. Om in contact te komen met een ruim palet van meningen, die tot buiten onze sociale en professionele bubbel ligt, heeft 51N4E een oproep tot kandidaten uitgeschreven om het programma van de archiweek uit te werken. Een groep van vijftien Brusselaars, in leeftijd variërend van 8 tot 48 jaar en representatief voor het kosmopolitische karakter van het gewest, gingen hierop in.

Tijdens een tweedaagse zomerworkshop bezochten ze samen met de curatoren een aantal van de geselecteerde projecten. Vervolgens hebben zij de kennis in een conceptuele maquette van de stad vertaald en een soort van alfabet gemaakt met woorden in verschillende talen om zo de gebruikelijke woordenschat waarmee we over architectuur praten en denken, te verruimen.

'Un-learning architecture' plaatst verwondering centraal

Er wordt een opzettelijk positieve en enthousiaste aanpak gehanteerd. Vanuit de overtuiging dat verwondering tot nieuwe kennis en oplossingen leidt voor de uitdagingen die zich stellen, werd gekozen voor de kinderlijke verwondering als basishouding. Verwondering zorgt er immers voor dat je zaken in alle vrijheid, zonder vastgeroeste ideeën kan bekijken.

Deze attitude werd in de praktijk gebracht aan de hand van 'spelen' in de stad: een wandelworkshop met kunstenares-choreografe Floor Van Leeuwen in de Noordwijk, een participatief speelterrein door Omar Kashmiry en Maarten Weyns in de Maximiliaanhoeve, een workshop voor kinderen samen met Jeunesse et Arts Plastiques (JAP), massagesessies op de zolder van het Institut supérieur pour l'Étude du Langage plastique (ISELP) of nog, dansen op het voetpad in de Picardstraat in Sint-Jans-Molenbeek.

'Un-learning architecture' stelt individuele gewoontes in het licht van collectieve belangen in vraag

Binnen de selectie van twintig projecten die tijdens de archiweek konden worden bezocht, werden verschillende plaatsen onthuld waar nieuwe vormen van gemeenschap centraal staan. Zo wordt bij Decoratelier of Tictac Art Centre, allebei ruimten voor artistieke samenwerking, geëxperimenteerd met verschillende modellen om ruimten te gebruiken en te delen. Een ander voorbeeld is de gemeenschapstuin op het dak van een supermarkt in een project van de Mussentuin. In de selectie werd ook een historisch gebouw opgenomen, namelijk het Résidence Palace dat in de jaren 1920 werd gebouwd. Het was een project voor collectief wonen avant la lettre, met een combinatie van appartementen en collectieve diensten die openstonden voor de stad. Een bezoek aan deze oude en recente voorbeelden moest het dominante individualisme ter discussie stellen en het meteen ook afleren.

'Un-learning architecture' vereist een andere kijk of een 'beginner's mind' als vertrekpunt

De archiweek vormde een experiment waar van een 'beginner's mind' werd uitgegaan. Deze methode komt uit de traditie van het zenboeddhisme en verwijst naar een open houding en een enthousiasme, vrij van vooroordelen, wanneer een onderwerp wordt bestudeerd (zelfs als dit op een gevorderd niveau gebeurt), net zoals een beginner zou doen. Dankzij de talrijke betrokkenen (deelnemers, (non-) architecten en eigenaars van twintig projecten, gidsen, organisaties en personen die de spelen organiseerden, Urban en het kabinet van staatssecretaris Pascal Smet en natuurlijk de bezoekers) kijken we nu met andere ogen naar de rijke architecturale productie van het gewest.

Met deze bedanking eindigen we dit deel waar de reflectie rond 'un-learning' is begonnen, zoals uiteengezet in het kandidaatsdossier van april 2021, namelijk:

'Beeld je in dat je door de Brusselse straten slentert en de stad met een onbevangen blik bekijkt, als iemand die er nooit gewoond heeft, zonder enige speciale voorkennis of praktische ervaring. Zonder vastgeroeste ideeën noch vooroordelen krijg je de kans je oprecht te verwonderen over de vele gebouwen, pleinen, parken, steegjes en de vele mensen die er gebruik van maken. Je (her)ontdekt de stad als een kind en neemt de tijd om vragen te stellen — Hoe komt dat? Waarom is dit? Wat is dat?'

- Dieter Leyssen, Roxane Le Grelle, Alessandro Cugola en Chloé Nachtergaele

Scan deze QR-code en ontdek de archiweek

↑ archiweek 2021, 'un-learning', een manifest van vijf punten. © Sepideh Farvardin
↓ Zomerworkshop met de 'heterogene groep' van de archiweek 2021. © Sepideh Farvardin

↑ Infrabel Academy, een spoorwegaanpak in Sint-Jans-Molenbeek, tijdens de archiweek 2021. Séverin Malaud © urban.brussels
 ↳ archiweek 2021, 'alfabet', een gemeenschappelijke taal om over architectuur te praten en te denken. © Sepideh Farvardin
 ↳ Maison La Carpe, privéwoning die volgens korteketenprincipes werd gerenoveerd door Hé! Architectuur, tijdens de archiweek 2021. Séverin Malaud © urban.brussels

URBAN SUMMER, EEN FESTIVAL VOOR HEDENDAAGSE ARCHITECTUUR

Eind juni, begin juli 2021 vond Urban Summer plaats, een festival rond hedendaagse architectuur op de Kunstberg. Twee weken lang waren rondleidingen, installaties, opendeurevents, workshops, lezingen en tentoonstellingen op de Kunstberg gratis toegankelijk voor iedereen.

Voor de gelegenheid van dit feest in het teken van de architectuur werden meerdere architecten gevraagd een artistiek of functioneel object te vervaardigen dat een van de vijf fundamentele handelingen (fundamental acts) van architectuur verzinnebeeldt, namelijk leven, educatie, ceremonie, liefde en dood.

Deze werken en de initiatieven die ermee gepaard gingen, deden het publiek twee weken lang nadenken over de rol van architectuur. Moet architectuur louter ten dienste staan van onze behoeften? Moet ze ons doen dromen? Of eerder doen nadenken? Moet ze de maatschappelijke status quo volgen of moet ze daarentegen op veranderingen vooruitlopen of verandering stimuleren?

Een gelegenheid om terug naar de essentie van de architecturale praktijk te gaan.

Dit uitzonderlijke culturele evenement werd geleid door de curatoren van de archiweek 2020 – Traumnovelle, Humbble en Katia Truijens – die zich al in de kijker hadden gewerkt tijdens meerdere edities van de architectuurbiënnale van Venetië.

Onder meer de volgende architecturale objecten trokken de aandacht:

Educatie

Jean-Benoît Vétillard bedacht een installatie rond educatie, geïnspireerd op een klimpaal. Rond deze klimpaal die aan de ingang van de Koninklijke Bibliotheek stond, konden groepen verzamelen, met elkaar in gesprek gaan en naar verhalen of muziek luisteren. Deze educatieve installatie was bedoeld om ingewikkeldere en meer horizontale relaties tussen personen tot stand te laten komen, een belangrijk onderwerp tijdens de pandemie.

Liefde

Het Berlijnse collectief Raumlabor maakte drie opblaasbare ballonnen die samen een best wel vreemde installatie vormden. Met deze ludieke objecten wilden ze eigenlijk de relatie tussen de digitale wereld en de materiële en concrete wereld in vraag stellen. Deze computer-gegenereerde ballonnen werden op alle mogelijke wijzen door de gebruikers van de stedelijke ruimte gebruikt. Kinderen klommen erop, toeristen poseerden ernaast, sommigen namen er een selfie.

Deze objecten vormen de uitdrukking van een zeer actuele denkrant in de architectuur die sommigen betitelen als post digital en die een terugkeer beoogt naar onze

fundamentele behoefte aan sensualiteit, een tactiele, meer vormelijke en minder cerebrale architectuur, die meer aandacht heeft voor participatie, in tegenstelling tot de virtuele IT-wereld die ons omringt.

Scan deze QR-code en (her)bekijk de installaties en het programma van Urban Summer 2021

Scan deze QR-code en herontdek de Fundamental Acts van de archiweek 2020 Urban Overview nr. 01 (pagina 79)

Urban Summer 2021 – Ruimtelijke activering rond het thema van de fundamentele handeling van de ceremonie door de Studio Donna van Milligen Biele en Ard de Vries Architecten. Jonathan Ortegat © urban.brussels

Aan de hand van deze vreemde, abstracte objecten die het resultaat vormen van een computergestuurd design, wilden de Berlijners van Raumlabor ons doen nadenken over onze behoefte aan sensualiteit in de architectuur. Het Raumlabor-collectief, herauten van de hedendaagse post digital architectuur, ontving in 2021 de Gouden Leeuw op de Biënnale van Venetië. Séverin Malaud © urban.brussels
Volgende pagina Urban Summer 2021 – Installatie rond het thema educatie door architect Jean-Benoît Vétillard. Jonathan Ortegat © urban.brussels

RECHTSTREEKSE TOEGANG TOT KENNIS OVER HET GEWEST: WAT IS ER NIEUW?

Bij de uitoefening van zijn opdrachten van openbare dienstverlening verzamelt Urban al meer dan dertig jaar lang heel wat kennis en documentatie aangaande al zijn bevoegdheidsdomeinen. Het toegankelijk maken van deze gegevens vormt een permanent streven van Urban, zowel met het oog op de werkzaamheden van zijn medewerkers, als voor het delen van kennis met de burger.

Tijdens de twee pandemiejaren nam de digitalisering van deze processen een hoge vlucht via de vernieuwing en uitbreiding van de online platformen met archieven, foto's en kaartgegevens. De gepersonaliseerde dienst voor opzoeken en raadplegingen van het Documentatiecentrum van Urban in de leeszaal op de Kunstberg heeft zich eveneens aangepast aan deze nieuwe omstandigheden. Zo neemt de fysieke en virtuele toegankelijkheid van de door Urban geproduceerde of bewaarde informatie alsmaar toe.

HET ARCHIEVENOVERZICHT

De medewerkers van Urban kunnen voortaan gebruikmaken van een nieuw instrument, namelijk een archieven-overzicht.

Dit register bevat alle gearchiveerde dossiers van de directies van Urban alsook hun locatie. Deze catalogus bevatte bij zijn ingebruikneming (1e kwartaal van 2022) al een gedetailleerd overzicht van de archiefreeksen van de directie Cultureel Erfgoed evenals de archieven van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML).

Je vindt er voor een welbepaald adres bijvoorbeeld alle dossiers die de cellen Inventaris, Vrijwaring, Werken en Landschappen hebben aangemaakt. Ook de dossiers van het departement Archeologisch Erfgoed zijn erin opgenomen. In dit archievenoverzicht vind je eveneens een collectie oude studies en diverse documentaire dossiers die in het documentatiecentrum worden bewaard. Momenteel bevat de catalogus ongeveer 4.000 gedigitaliseerde documenten.

URBAN HULDIGT ZIJN NIEUWE FOTOTHEEK 'MEDIA URBAN' IN

Urban heeft nog een ander instrument in gebruik genomen om kennis te delen, namelijk de nieuwe fototheek.

Dankzij de migratie die in 2021 heeft plaatsgevonden, was het al mogelijk 58.353 beelden afkomstig uit collecties van het documentatiecentrum en de directie Stadsvernieuwing te raadplegen. 'Media Urban' bevat een grote diversiteit aan visuele content: postkaarten uit de Dexia-collectie, luchtfoto's, foto's uit de collectie Bastin-Evrard, reportages besteld bij het KIK (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium) in het kader van restauratiewerkzaamheden, foto's van de inventaris van het roerend erfgoed alsook meerdere historische beeldenreeksen, zoals de Celis-collectie en vele andere collecties.

Op middellange termijn zal dit nieuwe instrument ook toegankelijk worden gemaakt voor een extern publiek en het zal worden aangevuld met films en audiodocumenten die Urban verzamelt bij de uitvoering van zijn opdrachten.

UITBREIDING VAN HET CARTOGRAFISCHE PLATFORM BRUGIS

Het BruGIS-team dat verantwoordelijk is voor het cartografische platform van Urban, heeft zijn catalogus uitgebreid met tal van waardevolle stedenbouwkundige en historische gegevens. Er werden meerdere door Brussel Mobiliteit en Leefmilieu Brussel aangeleverde lagen toegevoegd aan de website om het de gebruikers makkelijker te maken.

De medewerkers van Urban hebben daarnaast grondige inspanningen geleverd om de publicatie-infrastructuur van BruGIS ook gebruiksvriendelijker en begrijpelijker te maken.

Het team blijft bovendien werken aan de toekomst van het platform. Zo werden de extra functies van de nieuwe versie van Mapstore2, de gebruikte technologie voor de website, aan testen onderworpen en werd de capaciteit ervan geëvalueerd. Deze eerste verkennende fase vormt de basis voor de volgende versie van het raadplegingsplatform, dat onder andere wordt voorzien van een spreadsheet-weergave van de gegevens, extra thematische kaarten of de mogelijkheid om kaartgegevens op een meer verhalende wijze te verkennen. Dat zal de gebruikers ook andere invalshoeken op deze gewestelijke gegevens bieden. Dat zal de gebruikers ook andere invalshoeken op deze gewestelijke gegevens bieden.

HET DOCUMENTATIECENTRUM IN LOCKDOWN

Tijdens de gezondheidscrisis daalden het aantal en de frequentie van de vragen die aan het documentatiecentrum worden gericht gevoelig. Toch werden er in 2021 bijna 600 vragen geregistreerd: 255 interne en 335 externe vragen.

Het documentatiecentrum was officieel gesloten en wegens het verplichte telewerken konden er geen degelijke permanenties worden verzekerd. Dus werd er voorzien in een systeem op maat om de vragen te beantwoorden, wat betekende dat de documenten hetzij op een bureau van een medewerker werden bezorgd (voor de niet-digitale documenten), hetzij via e-mail werden geleverd. In 2021 belandden zo meer dan 300 documenten uit de bibliotheek op het bureau van medewerkers, evenals meer dan 200 archiefdossiers van de directie Cultureel Erfgoed, de directie Stedenbouw of de directie Stadsvernieuwing.

Voor externe aanvragen ging de voorkeur uit naar antwoorden via digitale weg. Voor externe aanvragen ging de voorkeur uit naar antwoorden via digitale weg. Dit hield in dat het team van het documentatiecentrum heel wat opzoeken verrichtte. In dat verband werden tal van documenten gedigitaliseerd. Vanaf juli 2021 konden prioritaire aanvragers met vragen in het kader van het opstellen van hun administratieve (private of openbare) dossiers alsook de dienstverleners van Urban echter weer terecht bij het Documentatiecentrum.

Scan deze QR-code en surf naar de BruGIS-website

↑ Kantoren van Urban op de Kunstberg, 2020. Philippe Braquenier © urban.brussels
↓ Documentatiecentrum en leeszaal van Urban op de Kunstberg, 2022. Séverin Malaud © urban.brussels

OP ZOEK NAAR HET URBANEUM

In 2018 vonden de medewerkers van Urban - en hun bezoekers - in hun nieuwe kantoren op de Kunstberg een aangename werk- en ontmoetingsplek, maar voor de stedenbouwkundige archieven en erfgoedcollecties moet er nog een plek worden gevonden die hun schatten in de kijker kan plaatsen.

URBAN, BEWAARDER VAN ROERENDE GOEDEREN

Sinds de oprichting van het gewest heeft het bestuur belast met het erfgoed³ zijn de facto en de jure verantwoordelijkheid als bewaarder van roerende goederen zien toenemen (goedkeuring van het BWRO in 2004, ordonnantie inzake roerend cultureel erfgoed in 2019, enz.). De kantoren van het personeel hebben dan ook regelmatig dienst gedaan als opslagplaats voor monsters van materialen die bij diverse restauraties uit de beschermde panden werden gehaald.

Sinds 1991 heeft de ontwikkeling van de preventieve archeologie geleid tot de conservering⁴ van artefacten en andere monsters die bij opgravingen en onderzoek uit de oude gebouwen werden gehaald. In 2021 zullen niet minder dan 81.000 voorwerpen, daterend van de prehistorie tot vandaag, worden ondergebracht in het nieuwe voorlopige gewestelijke erfgoeddepot dat door Urban wordt beheerd.

Sinds het einde van de jaren 1990 worden ook enkele grotere percelen van ontmantelde elementen van het onroerend erfgoed bewaard: schrijn- en ijzerwerk van de gevel van het Huis Aubecq (1997), stenen van de gevel van het Huis Aubecq (2011), een collectie behangpapier (2017), enz. De overdracht van de bevoegdheid over het roerend erfgoed aan het gewest heeft geleid tot nieuwe aanvragen voor depots en tot de verantwoordelijkheid om de tijdelijke bescherming in het kader van noodplannen te kunnen organiseren.

Net als de archeologische collectie werden ook de stenen van de gevel van Huis Aubecq in 2021 naar de nieuwe opslagplaats in Laken overgebracht.

Toch is het nieuwe voorlopige en autonome erfgoeddepot van Urban momenteel ontoereikend op het vlak van conservatie-omstandigheden, de mogelijkheden om de collecties uit te breiden, de toegankelijkheid voor het beheer en de valorisatie, alsook wat betreft het permanente gebruik van de site in de tijd.

De autonomie van Urban heeft ook de noodzaak doen ontstaan van een autonoom beheer van zijn niet-definitieve archieven, die niet door de archiefdienst van de GOB worden beheerd.

Aangezien de ruimte in de kantoren van Urban te klein is, is gekozen voor de tijdelijke optie om de semi-dynamische archieven van de directie Stedenbouw (meer dan 30.000 archiefdozen) uit te besteden. Bovendien huurt Urban ruimte voor de opslag van deze publicaties en voor de opslag van tentoonstellingsmateriaal.

HET URBANEUM-PROJECT

Het Urbaneum-project, dat gevalideerd is door de beleidsbrief 2020-2021 van de regering, heeft dus tot doel Urban een ruimte te bieden, bij voorkeur een openbaar goed gelegen op het gewestelijk grondgebied, waar permanent collecties en archieven kunnen worden bewaard en beheerd. Bovendien beoogt het project ook het publiek toegang te verschaffen tot deze ruimte in een 'open depot'-benadering, die ook ruimte laat voor didactische activiteiten waarin het publiek zaken kan bijleren over de collecties.

De verhuizing en aangepaste blootstelling van de hele archeologische collectie aan de adequate normen zal opnieuw een kolossaal werk zijn – met name de volledige herinventarisatie van de duizenden artefacten en monsters – dat meer dan een jaar voor de eigenlijke verhuizing zal moeten worden uitgevoerd. Het project moet het mogelijk maken alle archeologische en roerende collecties die zich momenteel in het tijdelijke depot bevinden, op een professionele en gestructureerde manier en met de inzet van de modernste methoden, te verhuizen en tegen 2030 een verdere aangroei van de collectie te overwegen.

³ Binnen de directie Monumenten en Landschappen van 1989 tot 2014 (Bestuur Ruimtelijke Ordening en Huisvesting (BROH)), daarna Brussel Stedelijke Ontwikkeling (BSO), dat in 2014 de directie Cultureel Erfgoed (Urban) werd.

⁴ Depot in de lokalen van het Museum voor Kunst en Geschiedenis in het Jubelpark (1991-2001), specifiek archeologisch depot voor Brussel beheerd door de MK&G, Masuiplein (2001-2006), gewestelijk archeologisch depot in het CCN (2006-2014-2021), tijdelijk gewestelijk archeologisch depot beheerd door Urban in Laken (2021-2023).

📍 Gebouw van Urban op de Kunstberg, 2020. Philippe Braquenier © urban.brussels
 🛠️ Reinigen, opnieuw verpakken en verplaatsen van de gevelstenen van het vroegere Huis Aubecq, 2021.
 A. de Ville de Goyet © urban.brussels

GOED OM TE WETEN

VERHUIZING VAN DE ARCHEOLOGISCHE COLLECTIE EN DE GEVEL VAN HET HUIS AUBECQ

In 2021 verhuisde de archeologische collectie van Urban van het CCN (Noordstation), en verhuisden ook de gevelstenen van het Huis Aubecq naar het nieuwe depot in Laken.

→ Zie pagina 56 en 60 voor meer informatie over deze delicate en spectaculaire verhuizing.

DYNAMISCHE LANDSCHAPSATLAS VAN BRUSSEL

Brussel ondergaat momenteel een nieuwe grote transformatiefase, waarin volop wordt gebouwd en heropgebouwd, wat een weerslag heeft op het landschap en ons vertrouwde visuele beeld van Brussel op zijn kop zet.

Uit het verkennende onderzoek dat in 2020 is uitgevoerd, is gebleken dat ‘landschapsdenken’ een verruiming van het blikveld inhoudt die verder reikt dan het erfgoed- of stedenbouwkundige object stricto sensu, verder dan het voorwerp van de vergunningsaanvraag. ‘Landschapsdenken’ vereist de mogelijkheid om zich een beeld te vormen van het landschap op een constante, doeltreffende, correcte en volledige manier, om aan het onderzoek van een project een verticale dimensie te kunnen koppelen.

DE DOCUMENTATIE VERRIJKEN EN DE TOEGANG ERTOE ONTWIKKELEN

De documentatie van het grondgebied omvat een belangrijk deel landschapsdocumentatie, die voortdurend in ontwikkeling is. Er worden nieuwe soorten foto's gemaakt: weidse uitzichten, waarbij erfgoed, architectonische en stedenbouwkundige projecten in hun omgeving worden voorgesteld, of het nu gaat om straatmeubilair of gebouwen, stadsgezichten of openbare ruimten. Tegelijkertijd willen wij deze beelden ruimer toegankelijk maken, met name via 'Media Urban'.

Er wordt ook gewerkt aan de inventarisatie en de opwaardering van reeds in het verleden verzamelde studies, gegevens en documenten, met name wat betreft de opmerkelijke gezichten en stadsbeelden die sinds de groei van de stad tot op heden zijn ontwikkeld. De inventaris van opmerkelijke gezichten (d.w.z. gezichten die reeds in verschillende studies aan bod zijn gekomen) zal een van de onderdelen van deze atlas zijn.

→ Zie pagina 114 voor meer informatie over 'Media Urban'.

BETERE ADVIEZEN

Om de adviezen over de stedenbouwkundige vergunningsaanvragen te verbeteren, zijn verschillende acties ondernomen: met name onderzoek naar de ontwikkeling van een digitale 3D-simulatie-interface waarmee de werkelijke hoogte van de geplande gebouwen kan worden weergegeven in een correct gesimuleerde context, naargelang van de invalshoek dichtbij of veraf, en de productie van inzetstukken (fotomontages) waarin het stadsbeeld vanuit het oogpunt van de voetganger of fietser wordt geïntegreerd.

BEWUSTMAKING

In 2022 zal Urban het maken van stadsgezichten onderzoeken. Stadsgezichten worden immers, net als de bebouwde omgeving, ontwikkeld en vinden hun oorsprong en dynamiek geworteld in de culturele geschiedenis van de stedelijke samenleving. Sommige gezichten worden in de kijker geplaatst door de lokale topografie, bepaald door een stadsbeeld (invalshoeken op een gebouw) of in de verf gezet door de overheid of de bewoners, en zijn zo verworven tot onderdeel van een collectieve gevoelige waarneming zodat zij worden gedeeld als oriëntatiepunten bij de identificatie van het stedelijke landschap.

Wandelen door Brussel en omhoog kijken: een noodzakelijke stap voor een nieuwe confrontatie met het Brusselse landschap!

↑ Panoramisch uitzicht op Brussel © Stijn Bollaert
 ↑ Kunstberg tijdens de Urban Summer 2021 – Ruimtelijke activering rond het thema van de fundamentele handeling van de ceremonie door de Studio Donna van Milligen Bieleke en Ard de Vries Architecten, Séverin Malaud © urban.brussels
 ↓ 'Evolutieve' park aan de Ninoofsepoort door Suede 36 & Base, tijdens de archiweek 2020. Philippe Braquenier © urban.brussels

URBAN, ONDERZOEKSACTOR

De kwaliteit van de administratieve taken van Urban impliceert een sterke band met de onderzoekssector, met name op het gebied van stedenbouw en erfgoed.

Enerzijds produceert Urban materiaal voor academisch onderzoek en tracht het dat toegankelijk en bruikbaar te maken. Anderzijds zet Urban ook zelf onderzoeksprogramma's op touw en zorgt het voor de financiering, begeleiding, omkadering en uitvoering ervan. In dit verband sluit Urban talrijke partnerschappen met hoofdzakelijk Belgische onderzoeksinstituten zoals universiteiten, federale wetenschappelijke instellingen, particuliere onderzoekscentra enz.

Op het gebied van erfgoed gaat het onder meer om wetenschappelijke, analytische en doordachte inventarissen van het architecturaal, roerend en immaterieel erfgoed, alsmede van het archeologisch erfgoed; de studies voorafgaand aan de restauratie-conservering van het erfgoed, preventief archeologisch onderzoek (archeologische opgravingen en archeologie van de bebouwing), historisch onderzoek met betrekking tot de middeleeuwse en post-middeleeuwse stad ter ondersteuning van de interpretatie van de resultaten van archeologisch onderzoek, onderzoek naar de energieprestaties van materialen en bouwmethoden van bestaande bouwwerken, studies met het oog op de aanpassing van oude technologieën (liften, isolatie, verlichting enz.) aan de huidige veiligheids- of duurzaamheidsnormen enz.

In 2021 is Urban ook geselecteerd om deel te nemen aan twee gewestelijke wetenschappelijke onderzoeksprojecten onder leiding van Innoviris.

'The Brussels housing stock (1975-2000): building materials and heritage value'

Dit project werd geselecteerd in het kader van het programma 'Applied PhD' in samenwerking met het departement Architectural Engineering van de VUB. De doelstellingen van dit project zijn driedig. In de eerste plaats brengt het project het bouwbestand van het gewest van 1975 tot 2000 in kaart om het erfgoed-potentieel ervan te identificeren, te benoemen en te vrijwaren. Ten tweede wil het project kennis vergaren over de bouwmaterialen die tussen 1975 en 2000 in de Brusselse woningen zijn gebruikt, om het bouwbestand beter te begrijpen, te valoriseren en te restaureren/renoveren/hergebruiken/onderhouden. Ten derde ontwikkelt het project een wetenschappelijk kader voor het jonge erfgoed waarin traditionele erfgoedwaarden en -criteria kritisch worden bekeken in functie van de specificiteit van dit erfgoed. De directie Cultureel Erfgoed leidt dit project in samenwerking met de directies Stedenbouw en Stadsvernieuwing.

'ArchiSols'

Dit project is geselecteerd in het kader van het programma 'Co-Create', in samenwerking met het Algemeen Rijksarchief (Rijksarchief te Brussel) en de ULB (architectuurfaculteit). Het project wil een antwoord geven op de volgende vraag: is het, om een antwoord te bieden op de uitdaging van de stadslandbouw, mogelijk om te bepalen welke delen van de Brusselse stadsbodem het meest geschikt zouden zijn voor landbouw-, moestuin- of vergroeningsactiviteiten, door op een brede en exhaustieve manier informatie te verzamelen uit alle bronnen (private, publieke, geschreven, getekende, mondelinge bronnen) met betrekking tot de precieze locatie van vervuilende activiteiten uit het verleden en de huidige staat van vervuiling van de stadsbodem, dankzij innovatieve methodes, crowdsourcing en numerieke cartografie? De directie Kennis en Communicatie, en met name het BruGIS-team, is in het bijzonder bij dit project betrokken.

← DWC 'Bosnie' in Sint-Gillis – La Pousse Qui Pousse, duurzame kwekerij, 2020.
Séverin Malaud © urban.brussels
→ WC 'Lehon-Kessels' in Schaarbeek – Ruimte 'Kessels', semi-openbare tuin, 2013.
Michiel De Cleene © urban.brussels

Cijfers 2021

Nieuwe medewerkers

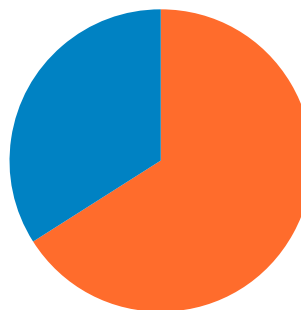
26 nieuwe medewerkers

Werknemers op 31.12.2021

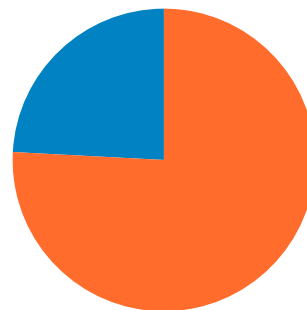
302 werknemers op 31.12.2021

Verdeling mannen/vrouwen

66% • vrouwen
34% • mannen

Verdeling per taalrol

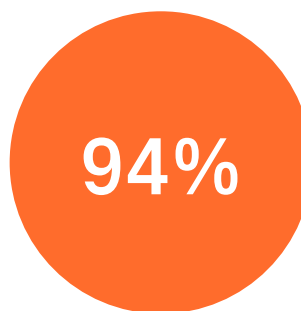
76% • Franstaligen
24% • Nederlandstaligen

Kader voorzien in het personeelsplan

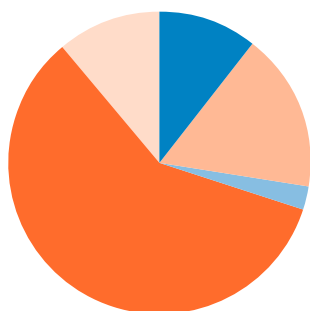
322 medewerkers

Invulling

94% • personeelsplan

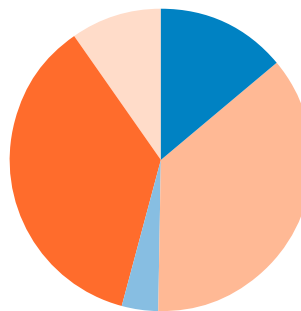
Verdeling van het vastleggingsbudget

- Prog. 001
€ 29.207.000
- Prog. 002
€ 46.475.000
- Prog. 003
€ 7.117.000
- Prog. 004
€ 160.870.000
- Prog. 005
€ 30.010.000

€ 273.679.000 in totaal

Verdeling van het vereffeningsoverheidsbudget

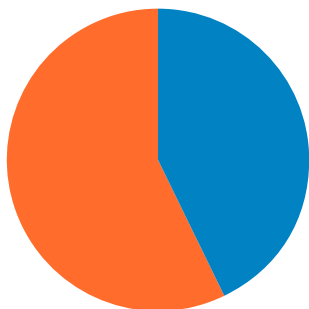

- Prog. 001
€ 28.685.000
- Prog. 002
€ 74.775.000
- Prog. 003
€ 7.829.000
- Prog. 004
€ 74.384.000
- Prog. 005
€ 19.514.000

€ 205.187.000 in totaal

Programma 001: personeelsbeheer en organisatie • Programma 002: subsidies aan de begunstigde inzake territoriale ontwikkeling •
Programma 003: studies, informatie en promotie inzake stedenbouw en maatregelen voorzien door het BWRO • Programma 004: herwaarderingsbeleid van de wijken en van de stadsvernieuwing •
Programma 005: erfgoedbeleid, vrijwaring en restauratie van het beschermd erfgoed

Stedenbouwkundige vergunning (SV)

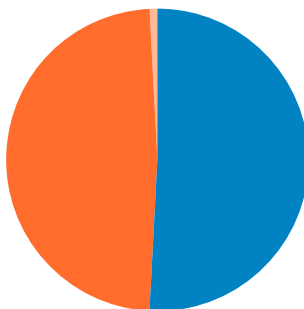
- 1.347 aanvragen behandeld
- 43% gemeentelijke vergunningen
- 57% gewestelijke vergunningen (600 beslissingen over gewestelijke SV, 172 beslissingen over aanhangigmakingen en 575 adviezen over gemeentelijke dossiers)

Stedenbouwkundige lasten

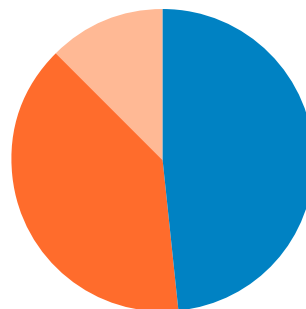
- € 9.370.574
- stedenbouwkundige lasten opgelegd in speciën

Secretariaat van het Stedenbouwkundig College

- 223 beroepen ingesteld
- 212 kennisgevingen van advies
- 3 adviezen dienst doend als beslissing

Secretariaat van het Milieucollege

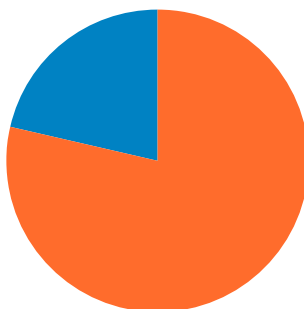
- 130 beroepen ingesteld
- 63 betreffende milieuvergunningen
- 51 betreffende administratieve boetes inzake leefmilieu
- 16 betreffende andere behandelde aangelegenheden
- 142 bekendgemaakte beslissingen

Aanhangigmakingen bij de gemachtigd ambtenaar (GA)

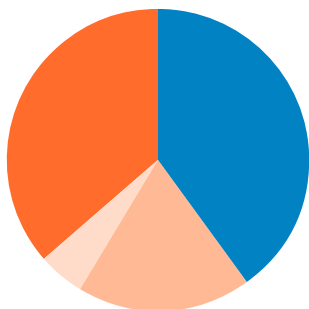
- sterke stijging van het aantal aanhangigmakingen van gemeentelijke dossiers bij de GA tegenover de vorige jaren
- in 2021 heeft de directie Stedenbouw 518 van dit type dossiers ontvangen, d.w.z. een stijging met 896% voor de periode 2020/2021

Werven

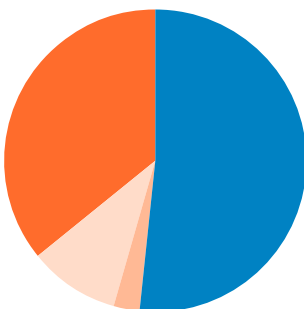
- 189 werven gevolgd
- 149 gevrijwaarde gebouwen
- 40 gevrijwaarde landschappen
- 64 archeologische werven

Subsidies vereffend voor middelen van stedelijke herwaardering

- € 22.200.574 duurzame wijkcontracten
- € 10.297.254 stadsvernieuwingscontracten
- € 2.759.005 stadsbeleid – pijler 1
- € 20.179.578 stadsbeleid – pijler 2

Subsidies erfgoed

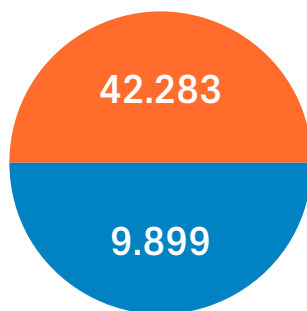

- 288 subsidies
- 149 subsidies voor restauratiewerkzaamheden aan beschermd bouwkundig erfgoed
- 8 subsidies voor herstel van beschermd natuurlijk erfgoed
- 28 subsidies voor studies voorafgaand aan de restauratie van beschermd bouwkundig of natuurlijk erfgoed
- 103 subsidies 'klein erfgoed'

Inventaris van het roerend cultureel erfgoed op 31.12.2021

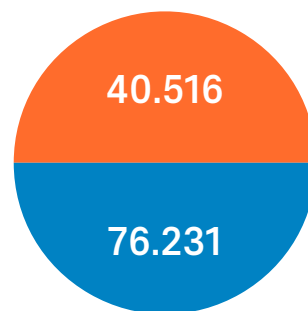
- 92 collecties geïnventariseerd en/of partners betrokken bij het project
- 42.283 geïnventariseerde voorwerpen
- 9.899 gepubliceerde voorwerpen

Inventaris van het bouwkundig erfgoed op 31.12.2021

- 25.637 beschrijvende fiches
- 40.516 geïnventariseerde bouwkundige voorwerpen
- 76.231 iconografische voorwerpen

Premies voor renovatie van het woonmilieu

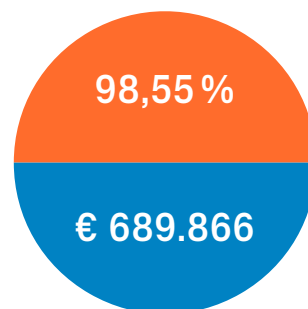
- 1.986 nieuwe dossiers ingediend en behandeld
- het budget werd volledig opgebruikt, namelijk € 10.608.492

Premies voor gevelverfraaiing

- 419 nieuwe dossiers ingediend en behandeld
- het budget werd voor 98,55 % opgebruikt, namelijk € 689.866

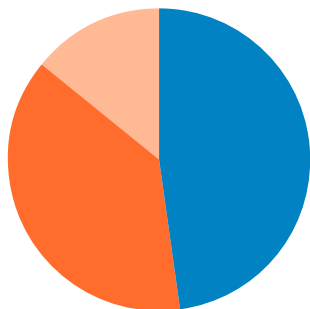

Voorkooprecht

- Het aantal notariële verkopen blijft toenemen en komt in 2021 op 415, terwijl er in 2017 slechts 110 notariële verkopen waren.
- 5 nieuwe voorkoopperimeters goedgekeurd in 2021:
Midi (Sint-Gillis en Anderlecht) • Heuveltje (Schaarbeek) • Bizet (Anderlecht) • Volta (Elsene) • Alhambra (Brussel-Stad)

Ondersteuning en begeleiding van verenigingen

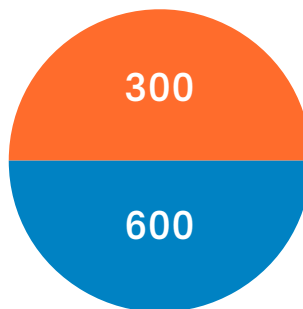
- € 1.330.000 subsidies aan de 9 verenigingen van het Netwerk Wonen
- € 1.061.072 subsidies aan Homegrade voor de opdracht inzake stadsvernieuwing
- € 391.000 werkingsubsidies voor de vzw Zinneke Parade

BruGIS-platform

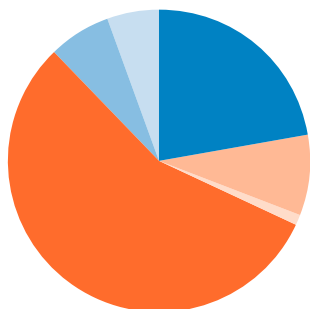
- 900 gebruikers per dag voor de cartografische site BruGIS
- 22.712 verslagen van stedenbouwkundige locatiebepalingen gegenereerd
- 7 nieuwe gegevenssets voorbereid

Documentatie

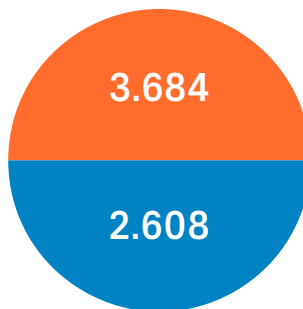
- 58.353 afbeeldingen beschikbaar via de fototheek van Urban
- 3.725 strekkende meters behandelde archiefdossiers
- 300 boeken en 600 tijdschriften ingediend bij het documentatiecentrum
- 600 raadplegingsaanvragen van behandelde documenten

Websites

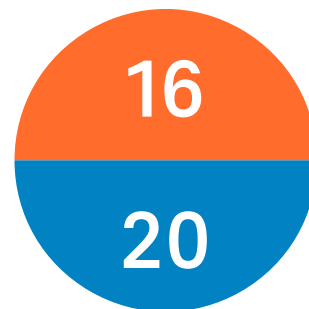
- 198.568 bezoekers op stedenbouw.brussels
- 76.609 bezoekers op erfgoed.brussels
- 11.311 bezoekers op wijken.brussels
- 495.304 bezoekers op de website van de inventaris van het bouwkundig erfgoed monument.heritage.brussels
- 59.843 bezoekers op de website van de inventaris van het roerend erfgoed collections.heritage.brussels
- 48.436 bezoekers op de website van de inventaris van het natuurlijk erfgoed sites.heritage.brussels
- een totaal van meer dan 890.000 bezoekers, de andere satellietwebsites niet meegerekend

Sociale netwerken

- 3.684 volgers op Instagram op 31.12.2021
- 2.608 volgers op Facebook op 31.12.2021

Newsletter

- 16 newsletters verzonden (maandelijkse, uitnodigingen en pers), dit is 60 % meer dan in 2020
- meer dan 20 thema's behandeld, alle door Urban behandelde materies door elkaar, dit is 70% meer dan in 2020

MYPERMIT

- analyse van verzamelde gegevens
- tweede fase van het project: vergroting van de actieperimeter, soorten dossiers en aanvragers
- start van het AUSA-project (Archives urbanistiques – Stedenbouwkundige Archieven)
- aanpassing in eerste lezing van een regeringsbesluit omtrent de digitalisering van de behandeling van de stedenbouwkundige attesten en vergunningen en verkavelingsvergunningen

BE.EXEMPLARY

- opvolging en begeleiding van de laureaten van de voorgaande jaren

SUBSIDIES EN TOELAGEN

Projectoproep voor de sensibilisering of de mededinging inzake hedendaagse architectuur en cultureel erfgoed:

- 89 dossiers ingediend
- 43 geselecteerde initiatieven
- totaalbedrag van € 1.084.000 opgesplitst in toelagen van € 5.000 tot € 50.000

↓
Kaderovereenkomsten en beheercontracten met 14 vzw's betreffende gewestelijke projecten van groot belang:

- totaalbedrag van € 2.230.000 jaarlijkse subsidies

↓
Urban staat tevens in voor het beheer van de jaarlijkse dotaties van Stichting KANAL, CIVA, de Maatschappij voor Stedelijke Inrichting (MSI) en de Zinneke Parade.

INVENTARIS

- eerste inventaris van de liften
- voortzetting van de inventaris van Koekelberg, Jette, Sint-Agatha-Berchem
- publicatie van de inventaris van de Kuregemwijk
- voortdurende bijwerking van de inventaris van het bouwkundig erfgoed en natuurlijk erfgoed (opmerkelijke bomen en landschappen) uitwerking van een website voor de inventaris van het immaterieel erfgoed

NIEUWE BESCHERMDE GOEDEREN

Opgestarte procedures:

- als landschap:
 - talud van het voormalige station Woluwe in Sint-Pieters-Woluwe
 - lindeboom Lijsterbessebomenlaan 1 in Ukkel
- als monument en als landschap:
 - privéwoning en atelier van beeldhouwer Olivier Strebelle, atelier van Claude Strebelle en hun tuin in Ukkel
- als monument:
 - scoutslokaal van het Institut Saint-Boniface en de aan Hergé toegeschreven decoratieve muurschilderingen in Elsene
 - residentie Miramar in Sint-Joost-ten-Node
 - voormalige woning van Oscar Bossaert en de tuin in Koekelberg
 - woning Maurice Lemonnierlaan 117 in Brussel
 - gebouw Paul Deschanellaan 20 in Schaarbeek
 - fabriek Fisch in Anderlecht (aanzet tot inschrijving op de bewaarijst)
- als landschap en als geheel:
 - de Kunstberg in Brussel

Definitieve procedures:

- als landschap:
 - de tuinen en de omgeving van het Erasmushuis in Anderlecht
 - eigendom Pirenne in Ukkel
- als monument:
 - bepaalde delen van het Sint-Pietersziekenhuis in Brussel
 - voormalige kliniek Dokter Verhoogen in Sint-Joost-ten-Node
 - privéwoning van architect F. Hemelsoet in Schaarbeek
 - Leverhouse Congresplein in Brussel
 - de voormalige hoofdzetel van de Bank Lambert in Brussel
 - villa Schovaers in Ukkel
 - bepaalde delen van de gevangenis van Sint-Gillis
 - bepaalde delen van het interieur, waaronder de wintertuin, Washuisstraat 38 in Brussel
 - Eggevoordetoren in Brussel
 - gebouw Koninginnelaan 266 in Brussel
 - dansschool Institut Mullier in Sint-Gillis
 - voormalige slagerij Alsembergsesteenweg 108 in Sint-Gillis
 - woning Evaldre in Ukkel
 - woning Maurice Lemonnierlaan 177 in Brussel

Bescherming nog niet volledig rond:

- villa Wauquez en haar tuin in Sint-Pieters-Woluwe
- de Ganzenboerderij in Sint-Lambrechts-Woluwe
- fabriek Fisch in Anderlecht (beschermingsprocedure nog niet gestart)

HERITAGE DAYS/ OPEN MONUMENTENDAGEN

33e editie | 18.09 – 19.09.2021

- Thematiek: 'Meeting points'
- 1 illustrator geselecteerd op 46 ingediende kandidaturen
- 38.202 op 61.010 gereserveerde bezoeken op de 115 locaties met reservaties
- rondleidingen op 100 locaties en bezoeken in gebarentaal op 7 locaties
- 142 locaties op het programma
- 110 activiteiten los van de locaties
- Meer dan 200 medewerkers (verenigingen, gemeenten, verantwoordelijke locaties)
- 420 mensen ingezet voor de veiligheid, het onthaal en de rondleidingen op de verschillende locaties
- 54.000 gedrukte brochures en 2.529 gedownloade brochures
- 3.200 affiches uitgedeeld en in het hele land opgehangen
- 83.000 bezoeken aan de website en 780.000 pagina's bekeken in minder dan een maand
- 5.192 leerlingen uit het lager en secundair onderwijs hebben deelgenomen aan de workshops die op de maandag na de Heritage Days speciaal voor hen waren ingericht

ARCHIWEK

Architectuurdagen

3e editie | 10.10 – 19.10.2021

- Thematiek: 'un-learning'
- 1 team van 4 curatoren
- 12 partners
- meer dan 1.800 deelnemers aan rondleidingen
- 158 rondleidingen, met inbegrip 2 fietstochten en de rondleidingen van de partners
- 28 rondleidingen door de architecten
- 6 rondleidingen over circulaire economie
- 47 verschillende locaties, waarvan 26 archiweeklocaties en 21 partnerlocaties
- 2 lezingen, 4 workshops (voor kinderen/ gezinnen en volwassenen), 5 debatten, 6 tentoonstellingen, 1 optreden, 1 feestelijk evenement, 10 massagesessies met etherische oliën, 1 proeverij van streekproducten
- 4 opendeurdagen bij architectenbureaus

BRUSSELS ARCHITECTURE PRIZE

Tweejaarlijkse prijs om de hedendaagse architectuur in het Brussels gewest in de kijker te zetten

1e editie | 05.05 – 14.12.2021

- 4 categorieën
- 175 ingediende projecten
- 31 geselecteerde projecten
- 4 laureaten
- 3 prijzen
- 1 specifiek comité
- 1 internationale jury samengesteld uit 8 architecten
- 1 tentoonstelling gewijd aan de 31 genomineerde projecten
- 5 lezingen
- 1 speciaal nummer van het tijdschrift 'A+ Architecture in Belgium' over de prijs
- 1 slotceremonie

URBAN ZOOM

Fotowedstrijd 1e editie

- 1.884 ontvangen foto's
- deelname van 750 leerlingen en 158 volwassenen
- 40 winnende foto's
- 20 foto's van leerlingen van het 5e en het 6e leerjaar en van leerlingen uit het secundair onderwijs van Brusselse scholen
- 20 foto's van burgers
- 1 tentoonstelling in de Sint-Gorikshallen gewijd aan de laureaten

TENTOONSTELLINGEN

7 tentoonstellingen

- 18.03 – 05.06.2021
'Blut zijn is de redding van de architectuur', gewijd aan Victor Bourgeois
- 31.05 – 01.10.2021
'Georges Houtstont en de ornamentenkoorts van de belle époque'
- 19.05 – 19.09.2021
'Architecture Sculptures', voorgesteld door Bozar, gewijd aan Jacques Moeschal
- 17.09 – 31.12.2021 – verlengd tot 20.03.2022
'Down in the river. Onder Parking 58. Duiken in de archeologische opgravingen van de Zenne', gewijd aan de opgravingen van Parking 58
- 16.09 – 31.12.2021
Expo gewijd aan de winnende foto's van de fotowedstrijd Urban Zoom
- 19.10 – 14.12.2021
Expo gewijd aan de 31 genomineerde projecten van de Brussels Architecture Prize
- 01.07 – 29.08.2021
'Ommegang, behind the scenes', gewijd aan oudste accessoires en kostuums van de Ommegang

PROJECTOPROEPEN EN OPROEPEN TOT KANDIDATEN

7 oproepen

- projectoproep voor het curatorschap van archiweek 2021
- projectoproep voor het curatorschap van de tentoonstelling 'sustainable & beautiful'
- oproep tot kandidaten voor het Stedenbouwkundig College
- oproep tot kandidaten voor de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML)
- oproep tot medewerking rond architectenwoningen voor het tijdschrift 'Erfgoed Brussel'
- oproep tot kandidaten voor de uitwerking van een handleiding voor projecten voor Brusselse openbare ruimten
- projectoproep 2022 voor de sensibilisering en mededinging inzake hedendaagse architectuur, stedenbouw, cultureel erfgoed of stadsvernieuwing

EVENEMENTEN

- Urban Archaeology Days
— 18.06 – 20.06.2021
in het kader van de Europese Archeologiedagen
- Urban Summer
— 21.06 – 04.07.2021
zomerfestival op de Kunstberg in het teken van hedendaagse architectuur
- 20 lezingen
— 29.04 – 30.04.2021
Online colloquium 'Brick vaults and beyond', gewijd aan de evolutie van de ontwikkeling van gewelfbouw
- 06.05 – 02.06.2021
8 webinars gewijd aan het werk van Victor Bourgeois in het kader van de tentoonstelling 'Blut zijn is de redding van de architectuur'
- 10.06 – 11.06.2021
webinar 'Kunststeen en simili-pierre'
- 21.07.2021 + 15.08.2021
2 bezoeken-lezingen door Linda Van Santvoort, curator van de tentoonstelling gewijd aan Georges Houtstont
- 26.10 – 07.12.2021
5 lezingen/debatten in het kader van de Brussels Architecture Prize
- 06.10.2021
webinar in het kader van het internationale project 'Rethinking the future of metropolitan public spaces'
- 06.10.2021
internationale webinar 'Can circularity in building(s) make the city more livable?'
- 10.11.2021
online seminarie in het kader van het Metropolis-congres
- Curieuze Neuze
— 04.07 – 31.08.2021
sensibiliseringscampagne om de ongekende rijkdom van het Brusselse erfgoed te onthullen
- Réseau Art Nouveau Network
— 10.06.2021
Werelddag van de art nouveau

OPLEIDINGEN

2 opleidingen ingericht

- Urban Training: 'certificat d'université pluridisciplinaire en architecture, urbanisme et patrimoine', in samenwerking met de ULB
- 'Certificat d'Executive Master en patrimoine architectural', in samenwerking met de ULB en de VUB

DIVERSITEIT

- Aanstelling van een diversiteitsmanager bij Urban
- Oprichting van een begeleidingscommissie

PUBLICATIES

6 publicaties

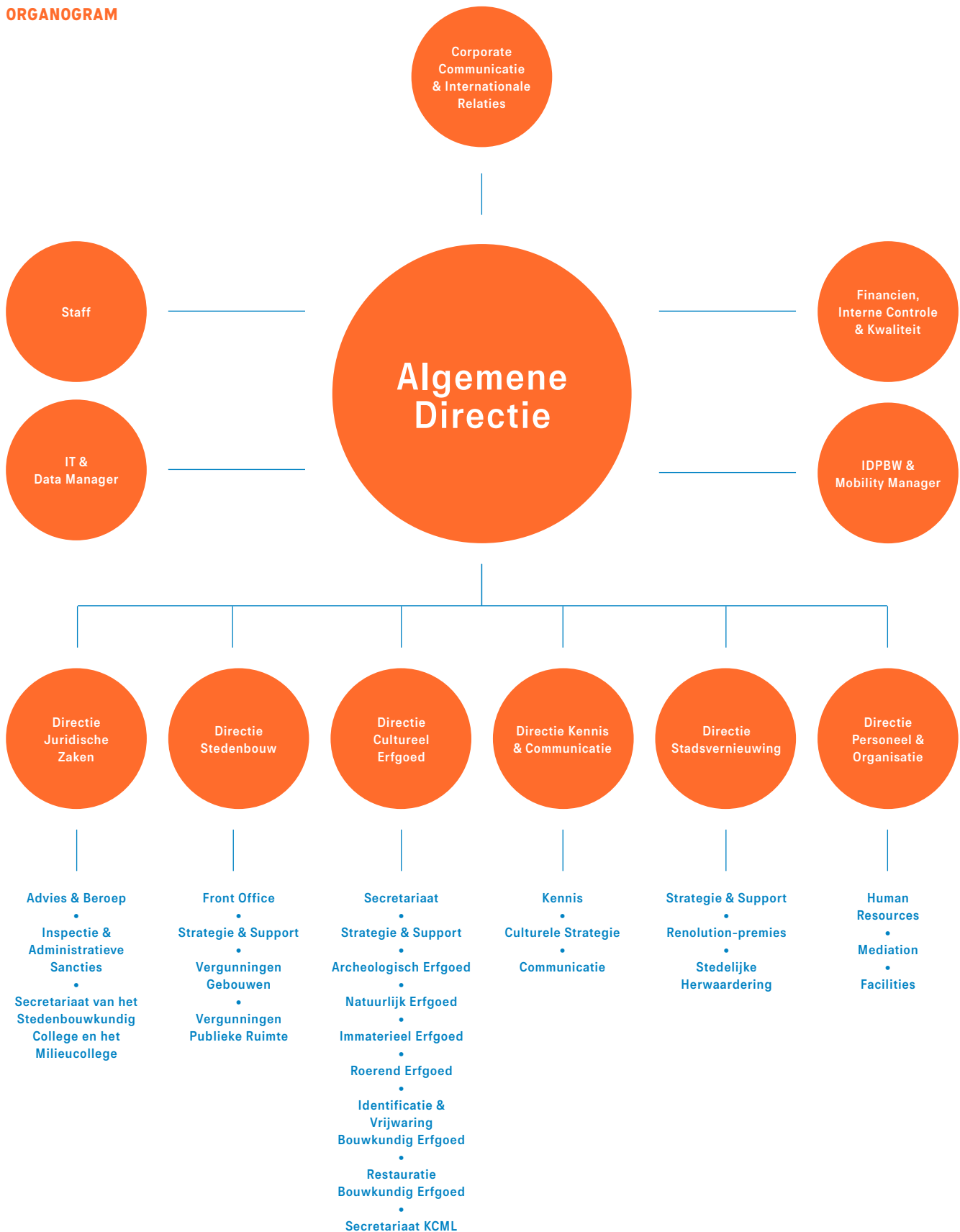
- 2 nummers van het tijdschrift 'Erfgoed Brussel'
- Georges Houtstont en de ornamentenkoorts van de belle époque
- Kleuren en Texturen
- 1 nummers in de reeks 'Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis'
- De Menselijke Driften
- 1 nummer van de reeks 'Urban Research'
- Onbekend en onbemind erfgoed. Kerkkappen in hout, metaal en gewapend beton in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 1830-1940.
- 1 verslag
- 'Good Living' – Verslag van de Commissie van deskundigen
- 1 vademecum
- Vademecum – Richtlijnen 2021-2022: Horecaterras

INTERNATIONAAL

- Realisatie van 8 bronzen gedenkplaten om te vieren dat 4 belangrijke woningen van Victor Horta al 20 jaar zijn opgenomen op de werelderfgoedlijst van de UNESCO
- Opstelling en publicatie van een verslag over het Metropolis-pilootproject 'Revitalisation strategies through urban projects', voorgesteld tijdens een webinar op het Metropolis-congres te Guangzhou in China
- Akkoord van de regering voor de organisatie van het 58e ISOCARP-congres in Brussel in 2022. Dit werd officieel aangekondigd tijdens het 57e congres in Doha, Qatar
- Deelname aan de 23e Algemene Vergadering van de Werelderfgoedconventie, waar België werd verkozen tot lid van het Werelderfgoedcomité van de UNESCO
- Organisatie van de Brusselse bijdragen aan de workshops en webinars in het kader van het Metropolis-project 'Rethinking the future of metropolitan public spaces'
- Medeorganisatie van een webinar met de ambassade van Denemarken rond circulaire economie in het kader van een uitwisseling van goede praktijken
- Medeorganisatie van een lokale bespreking en bijdrage aan voorbeelden in het kader van de New European Bauhaus
- Start van de uitwisseling van goede praktijken op het gebied van stadsvernieuwing met Buenos Aires
- Voortzetting van uitwisselingen rond duurzame ruimtelijke ontwikkeling met Rijsel
- Organisatie van workshops met het reflectiecomité 'Good Living' tijdens een bezoek aan de architectuuriënnale in Venetië

IDPBW & MOBILITY

- studie over de veiligheid van het personeel bij verplaatsingen per fiets
- uitwerking van een actieplan met het oog op de preventie van ongelukken en de bevordering van het gebruik van de fiets

urban.brussels (Urban)

Gewestelijke Overheidsdienst
Brussel Stedenbouw & Erfgoed
Kunstberg 10-13
1000 Brussel
+32 (0)2 432 83 00
info@urban.brussels
www.urban.brussels

Verantwoordelijke uitgever

Bety Waknine,
directeur-generaal van Urban

Coördinatie Externe communicatie

Federica Sasdelli

Coördinatie van deze uitgave

Eloïse Kartheuser
Externe communicatie

Vertaling

Cel Vertaling Urban
Cel Vertaling GOB

Coverfoto

Philippe Braquenier © urban.brussels

Grafisch ontwerp

Julien Lelièvre
www.julienlelievre.com

Typografie

Signal
www.productiontype.com

Papieren

Munken print White 1.5 (115 g)
Invercote G (300 g)

Drukwerk & afwerking

Graphius Brussels

Met de medewerking van bij Urban:

Alexia Collet
Alice Ciofu
Ann Degraeve
Anne-Lise Alleaume
Antoinette Coppieters
Bénédicte Annegarn
Ben Dewitte
Benjamin Fastré
Bertrand Heymans
Bety Waknine
Brigitte Vander Bruggen
Caroline De Lemos Esteves
Caroline Mulkers
Cecilia Paredes
Charlotte Quataert
Diane Gustin
Dimitri Lhoste
Elodie Cugnon
Eloïse Kartheuser
Emmanuelle Jouniaux
Estelle Lamendin
Federica Sasdelli
Françoise Cordier
Frédéric Dauw
Frédéric Wislez
Guy Conde-Reis
Isabella De Duve
Isabelle Leroy
Jean-Marc Basyn
Jennifer Furnari
Kris Couvreur
Kris Huysmans
Laurence Micha
Liesbeth Degreef
Marc Meganck
Margaux Denys
Marina Rainoldi
Maxime Martens
Melisa Rabanal Guillen
Michaël Lamot
Michèle Herla
Michelle Baltes
Muriel Callebaut
Muriel Muret
Nicolas Pauwels
Pascal Van Steenbrugge
Pascale Ingelaere
Philippe Charlier
Philippe Piéreuse
Raquel Dos Santos
Sandrine Buelinckx
Sarah Lagrilliere
Sergio De Vincenzo
Simon Pochet
Sophie David
Stéphane Demeter
Sylvia Camacho Andres
Sylvianne Modrie
Thibaut Jossart
Thierry Wauters
Tony Van Nuffelen
Wiebe Verhoeven

maar ook van,

Dieter Leyssen, Roxane Le Grelle,
Alessandro Cugola, Chloé Nachtergaele
(de curatoren van de archiweek 2021)
Caroline Berckmans
(kunsthistoricus – ARCHistory)
Johannes Berry (architect – Sugiberry)
Nelson Garcia Sequeira (journalist)
Sébastien Sainsard (projectleider van
het DWC 'Bockstael')

© urban.brussels 2022

Alle rechten voorbehouden

Wettelijk depot

D/2022/6860/003